

ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด
ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

THE BELIEF AND THE METHOD OF PRACTICE CONCERNING
THE RELICS FOR THE YEAR OF BIRTH FOR
THE BUDDHISTS IN PRAE PROVINCE

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุก (คุขปฏิพัฏฐิพันธุ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด
ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุโก (ดุษฎีพดด้พนธ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE BELIEF AND THE METHOD OF PRACTICE CONCERNING
THE RELICS FOR THE YEAR OF BIRTH FOR
THE BUDDHISTS IN PRAE PROVINCE**

Phrakhrusamu Worravit Phasukko (dutsadeephuttipun)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมานุวัตร.ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์..... ประธานกรรมการ

(พระมหากฤษณะ ตรุ โณ, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ

(พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร.ประพันธ์ สุขыр)

.....กรรมการ

(ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโณ)

.....กรรมการ

(ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร.ดร

ประธานกรรมการ

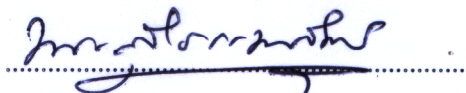
ดร.ประพันธ์ สุขыр

กรรมการ

ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ

กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร.พศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์..... ประธานกรรมการ
(พระมหากษัตริย์ ตรุโณ, พศ.ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาสุทิตย์ อาภากร, ดร.)

.....กรรมการ
(ดร.ประพันธ์ ศุภษร)

.....กรรมการ
(ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ)

.....กรรมการ
(ดร.วุฒินันท์ กันทะเดียน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาสุทิตย์ อาภากร.ดร

ประธานกรรมการ

ดร.ประพันธ์ ศุภษร

กรรมการ

ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนใน
จังหวัดแพร่

ผู้วิจัย : พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุกโก (คฤหัสถ์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุม

: พระมหาสุทนต์ อากาศโร, ป.ธ.๗, ร.บ., พช.ม., พธ.ด.

: ดร.ประพันธ์ ศุภสร, ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด.

: ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, อภิธรรมบัณฑิต, บศ. ๕., ศศ.บ., พธ.ม., พธ.ด.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ และ ๓) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพ และปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก วรรณคดี เอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๘๐ คนจากนั้น นำข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพและปริมาณ ผลการศึกษาพบว่า

๑) ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุเจดีย์และพระธาตุประจำปีเกิดนั้น เกิดจากแนวคิดและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ด้านพุทธเจดีย์ และสังฆนิยสถาน ต่อมามีการประยุกต์ใช้ทั้งการสร้างวัดธรรม และประเพณีที่เกี่ยวข้องจนกลายเป็นความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิดในสังคมไทย ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติ คือการบูชาด้วยอามิส และการปฏิบัติธรรม

๒) ผลการศึกษาความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอาชีพอิสระ / ค้าขาย / รับจ้างทั่วไป

ด้านรายได้มีระดับรายได้ต่อเดือน ๔,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมปฏิบัติที่วัดหรือร่วมกับหน่วยงานต่างๆ มาก่อน และมีการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดจากหนังสือทางพระพุทธศาสนา ส่วนความรู้ด้านพระพุทธศาสนานั้น ส่วนใหญ่มีความรู้มาก โดยมีความรู้ในด้านบุญ-บาป-กรรมมากที่สุด

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด พบว่า ส่วนใหญ่มีความเชื่อในด้านพุทธคุณต่อพระธาตุช่อแฮอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ มีความเชื่อด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ ส่วนด้านวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด พบว่า ส่วนใหญ่มีการบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮอยู่ในระดับมากที่สุด แต่โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุช่อแฮอยู่ในระดับปานกลาง

๓) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา และปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา และความรู้เรื่องบุญ-บาป-กรรมไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดนั้นมีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ซึ่งเป็นไปตามประเพณีและความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย

Thesis : The Belief and the Method of Practice Concerning the Relics for the Year of Birth for the Buddhists in Prae Province.

Researcher : Phrakrusamu Worravit Phasuko (Dutsadeepreuttipan)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Sutit Aapaakaroo (Oboun), Pali VII, B.A.,
M.Sc. (community Development), Ph., D. (Buddhist Studies)

: Dr. Prapan Subhasorn, Pali VII, B.A., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr. Maechee Kritsana Raksachom, Abhidhamma Study, Pali IX,
B.A. (English), B.A.(Thai Language), M.A.(Buddhist Studies),
Ph., D.(Buddhist Studies)

Date of Graduation : 10 October 2011

ABSTRACT

This thesis is of three objectives, namely: 1) to study the history, the belief and the method of practice about the Relics for the year of birth. 2) to study the belief and the method of practice about the Relics for the year of birth for the Buddhists in Prae Province. And 3) to study the factors which are influential to the belief and the method of practice about the Relics for the year of birth for the Buddhists in Prae Province. This research study is the integrated one both of the quantity and the quality by ingathering the data from the Tipitaka, the Commentaries, the related documents and the data's from the exemplary groups of 180 persons. Thence, the researcher brought the data to be analyzed in the base of quantity and the quality of the research.

From the study, it is found that:-

1) The belief and the method of the practice about the Relics and the Relics for the year of birth rose from the concepts and the belief in the field of the pagoda in Buddhism and the Holy Places in Buddhism. Later on, there was the constriction of the mental objectives and the related traditions until the becoming of the belief in the Relics for the year of birth in the Thai societies, which give the result to the practice, that is, the sacrifice with the material things and the practice of the Dharma.

2) From the study in the belief and the method of the practice about the Relics for the year of birth of the Buddhists in Prae Province, it is found that most of exemplary groups are the females more than the males. They are of the ages between 21-30 years, and the levels of their educations are at the levels Bachelor Degree. They carry on the careers of independent livelihood, and the generally work freely. In the field of income, they get a salary about baths 4,000-8,000 per month. Most of all of the questionnaire answers used to join in the practice at the temples or to join with the other former institutes. They have been earned the some informations about the Relics for the year of birth from the Buddhist, Regarding. Their knowledge of Buddhism, most of them have most knowledge of the merits, the sins, the Kamma.

About the belief in the Relics for the year of birth, it is found, most of them have the belief in the aspect of the Buddha's virtues to the Relics of the Pra Dhātu Chohae at the highest level. At the next level, it is the belief in the field of the Holiness of the Relics of the Pra Dhātu Chohae. In accordance with the method of practice towards the Pra Dhātu Chohae, it is found that mostly the people worship Pra Dhātu Chohae at the highest levels. However, in the collective view, most of the exemplary group have the practices of worshipping the Pra Dhātu Chohae at the middle level.

3) From the test of the supposition, it is found that the individual factors were the sex, the age, the education, the occupation, the income, the birth place and the factor about Buddhism, the practice of Buddhism, the acknowledgement of the Relics for the year of birth, the information about the history of Buddhism and the realization in the merit – the demerit – the volition, the relation with the belief and the method of the practice about the Relics for the year of birth for the Buddhists all of which show that the belief and the method of the practice about the Relics for the year of birth is of the relationship with other factors. All the above mentioned practices are the Buddhist people's beliefs in the their societies.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากบรรดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณ ดังต่อไปนี้

กราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ อาจารย์พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ ประชานกรรมการที่ปรึกษา ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.ประพันธ์ สุขыр และดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ปรับปรุง พร้อมข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดเวลาดำเนินการด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งทำให้การทำวิทยานิพนธ์ดำเนินต่อไป จนประสบความสำเร็จ

กราบขอบพระคุณหลวงพ่อบุญศรีสุวรรณวิจิตร เจ้าอาวาสวัดสามชุกที่เป็นแรงบันดาลใจให้ข้าพเจ้าศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษาและขอขอบคุณ ผ.ศ.เสนีย์ พวงยาณี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (ศูนย์สุพรรณบุรี) ที่ได้ให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจให้ทุกอย่าง

กราบขอบพระคุณพระครูวิมลกิตติสุนทร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุซ่อแฮ จังหวัดแพร่ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ในการแจกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

ท้ายสุดขอกราบขอบพระคุณ โยมบิดามารดา สถาบันการศึกษา และทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ช่วยให้การสนับสนุน และให้กำลังใจ จนวิทยานิพนธ์สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี และขออุทิศความทุ่มเททั้งหมดจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แก่ผู้มีพระคุณทุกท่านและขอให้ทุกท่านมีความสุขตลอดไป

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุโก (คุญฎิพฤติพันธุ์)

ตุลาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓	สมมติฐานของการวิจัย	๖
๑.๔	ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๕	ปัญหาที่ต้องการทราบ	๗
๑.๖	คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๗	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙

บทที่ ๒ ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชน และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒.๑	ความหมายและความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ	๑๐
๒.๑.๑	ความหมายของพระบรมสารีริกธาตุ	๑๐
๒.๑.๒	ความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ	๑๒
๒.๑.๓	ประเภทของพระบรมสารีริกธาตุ	๑๖
๒.๑.๔	พระบรมสารีริกธาตุลักษณะต่าง ๆ	๑๘

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๒ (ต่อ)	
๒.๒ ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุและเจดีย์	๒๐
๒.๒.๑ ที่มาของพระธาตุเจดีย์	๒๐
๒.๒.๒ มูลเหตุสร้างพระธาตุเจดีย์	๒๐
๒.๒.๓ ประเภทของพระธาตุเจดีย์ตามวัตถุประสงค์ในการสร้าง	๒๒
๒.๒.๔ ความหมายของความเชื่อ	๒๓
๒.๒.๕ ประเภทของความเชื่อ	๒๕
๒.๒.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุในสยามประเทศ	๒๓
๒.๒.๗ ประวัติเหตุการณ์อันเนื่องด้วยพระธาตุ	๓๑
๒.๓ ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด	๓๔
๒.๓.๑ ตำนานและความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิด	๓๔
๒.๓.๒ ความเชื่อด้านความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต	๔๑
๒.๓.๓ ความเชื่อด้านความขลังและศักดิ์สิทธิ์	๔๒
๒.๓.๔ ความเชื่อด้านความแคล้วคลาดปลอดภัย	๔๓
๒.๔ ความเชื่อเรื่องการสร้างที่ประดิษฐานพระธาตุประจำปีเกิด	๔๔
๒.๔.๑ ความเชื่อที่ได้รับแนวคิดจากเรื่องวิมานของเทวดา	๔๕
๒.๔.๒ ความเชื่อการสร้างที่อยู่ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะได้รับความคุ้มครอง	๕๑
๒.๕ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด	๕๓
๒.๕.๑ วิธีปฏิบัติด้วยความเคารพและศรัทธา	๕๔
๒.๕.๒ การปฏิบัติด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา	๕๘
๒.๖ ความสำคัญของพระธาตุประจำปีเกิด	๖๐
๒.๖.๑ ความสำคัญต่อชีวิต	๖๐
๒.๖.๒ ความสำคัญต่อครอบครัว	๖๑
๒.๖.๓ ความสำคัญต่อสังคม	๖๒

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๒ (ต่อ)	
๒.๗ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชน ในจังหวัดแพร่	๖๔
๒.๗.๑ วิเคราะห์ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรศาสนา	๖๔
๒.๗.๑.๑ ความเชื่อด้านทานมัย	๖๗
๒.๗.๑.๒ ความเชื่อด้านศีลมัย	๗๐
๒.๗.๑.๓ ความเชื่อด้านภาวนามัย	๗๒
๒.๗.๒ วิเคราะห์วิธีปฏิบัติต่อพระธาตุประจำปีเกิด	๗๓
๒.๗.๒.๑ วิเคราะห์ด้านศรัทธา ปัญญาในการปฏิบัติต่อพระธาตุ	๗๔
๒.๗.๒.๒ วิเคราะห์ด้านการเคารพ ด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา	๗๕
๒.๘ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๖
๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๓
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๔
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๔
๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๘
บทที่ ๔ วิเคราะห์ผลของการวิจัย	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๐
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านพระพุทธรศาสนา	๑๐๔
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ความเชื่อและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด พุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่	๑๑๗
๔.๔ วิเคราะห์ผลจากสมมติฐานการวิจัย	๑๑๑

เรื่อง

หน้า

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ วิธีดำเนินงานวิจัย

๑๓๑

๕.๒ สรุปผลการวิจัย

๑๓๒

๕.๓ อภิปรายผล

๑๓๕

๕.๔ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

๑๔๐

๕.๕ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑๔๑

บรรณานุกรม

๑๔๒

ภาคผนวก

๑๔๘

ประวัติผู้วิจัย

๑๖๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑ แสดงค่าความถี่และร้อยละ เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๐
๒ แสดงค่าความถี่และร้อยละ อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๐
๓ แสดงค่าความถี่และร้อยละ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๑
๔ แสดงค่าความถี่และร้อยละ อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๑
๕ แสดงค่าความถี่และร้อยละ ระดับรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๒
๖ แสดงค่าความถี่และร้อยละ ภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๓
๗ แสดงค่าความถี่และร้อยละ การเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่างๆ ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๓
๘ แสดงค่าความถี่และร้อยละ การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ตอบ แบบสอบถาม.....	๑๐๔
๙ แสดงค่าความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๔
๑๐ แสดงค่าความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๖
๑๑ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเชื่อในด้านพุทธคุณต่อพระธาตุช่อแฮ..	๑๐๗
๑๒ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานความเชื่อด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ	๑๐๘
๑๓ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานการบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮ.....	๑๐๙
๑๔ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุช่อแฮ.....	๑๑๐
๑๕ ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุ ประจำปีเกิด.....	๑๑๑
๑๖ ความแตกต่างระหว่างอายุที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๒
๑๗ ความแตกต่างระหว่างการศึกษาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๓
๑๘ ความแตกต่างระหว่างอาชีพที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๔
๑๙ ความแตกต่างระหว่างรายได้ที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๕
๒๐ ความแตกต่างระหว่างภูมิลำเนาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๒๑ ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรม ทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๗
๒๒ ความแตกต่างระหว่างการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับ พระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๘
๒๓ ความแตกต่างระหว่างความรู้ด้านประวัติด้านพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับ พระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๑๙
๒๔ ความแตกต่างระหว่างความรู้เรื่องบุญ – บาป – กรรมที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับ พระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๐
๒๕ ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุ ประจำปีเกิด.....	๑๒๑
๒๖ ความแตกต่างระหว่างอายุที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๒
๒๗ ความแตกต่างระหว่างการศึกษาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๓
๒๘ ความแตกต่างระหว่างอาชีพที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๔
๒๙ ความแตกต่างระหว่างรายได้ที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๕
๓๐ ความแตกต่างระหว่างภูมิฐานะที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๖
๓๑ ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรม ทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๗
๓๒ ความแตกต่างระหว่างการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ พระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๘
๓๓ ความแตกต่างระหว่างความรู้ด้านประวัติด้านพุทธศาสนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ พระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๒๙
๓๔ ความแตกต่างระหว่างความรู้เรื่องบุญ – บาป – กรรมที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับ พระธาตุประจำปีเกิด.....	๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ อรรถกถา และฎีกาปกรณ์วิเสส ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มของคัมภีร์ตามระบบการอ้างอิง ดังนี้

ก. อักษรย่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ใช้ระบบอ้างอิง (เล่ม/ข้อ/หน้า) ตัวอย่าง ขุ.วิ. (บาลี) ๒๖/๓๓/๔๒ หมายถึง ขุททกนิกาย วิจารณ์วตูปาลิ ภาษาบาลี เล่มที่ ๒๖ ข้อ ๓๓ หน้า ๔๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และ ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๕/๕๐ หมายถึง ขุททกนิกาย วิจารณ์วตูปาลิ ภาษาไทย เล่มที่ ๒๖ ข้อที่ ๓๕ หน้า ๕๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.วิ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย วิจารณ์วตูปาลิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.วิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย วิจารณ์วตูปาลิ	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย เปตวตูปาลิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.เปต. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย เปตวตูปาลิ	(ภาษาไทย)

ข. อักษรย่อคัมภีร์อรรถกถา

ใช้ระบบการอ้างอิง (เล่ม/หน้า) ตัวอย่าง ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๑๓ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาบาลี เล่ม ๒ หน้า ๒๑๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	(ภาษาบาลี)
ที.ม.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้มีแนวคิดและหลักความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุ และเจดีย์มาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงสถานที่ควรระลึกถึง ได้แก่ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งเพื่อเป็นสถานที่ควรเคารพสักการะและระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณ รวมทั้งคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเจดีย์ว่ามี ๔ ประเภท คือ (๑) ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์หรือสิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (๒) บริโภคเจดีย์ คือ เจดีย์หรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงเคยใช้สอยอย่างแคบ หมายถึง ดันโพธิ์ อย่างกว้าง หมายถึง สังเวชนียสถาน ๔ ตลอดจนสิ่งทั้งปวงที่พระพุทธเจ้าเคยทรงบริโภค เช่น บาตร จีวร และบริวารอื่น ๆ เป็นต้น (๓) ธรรมเจดีย์ คือ เจดีย์บรรจุพระธรรม เช่น คัมภีร์ธรรม คัมภีร์บรรจุใบลานจาริกพุทธพจน์แสดงหลักฐานปฏิกิจสมุปบาท เป็นต้น (๔) อุทเทสิกเจดีย์ คือ เจดีย์สร้างอุทิศพระพุทธเจ้า หรือสถานที่และสิ่งของที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า ไม่กำหนดว่าจะต้องทำเป็นอย่างไร เช่น พระพิมพ์ พระพุทธรูป ธรรมจักร บัลลังก์ เจดีย์ เป็นต้น^๑

ในส่วนของธาตุเจดีย์ที่เกี่ยวข้องกับพระบรมสารีริกธาตุนั้น พุทธศาสนิกชนได้ยอมรับนับถือว่าเป็นสิ่งที่ควรเคารพสักการะอย่างยิ่ง เพราะถือว่าเป็นพระอัฐิธาตุส่วนต่างๆ ในพระวรกายของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากเสด็จปรินิพพานแล้ว กล่าวคือ เมื่อมีการถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ได้มีการรวบรวมพระอัฐิธาตุ และพระอังคาร (เถ้าถ่าน) ไปตั้งสักการะกลางพระนครอีก ๗ วัน ปรากฏว่าหลังพระเพลิงดับ พระฉวี (หนังกำพร้าว) พระมังสะ (เนื้อ) พระจัมมะ (หนัง) พระลลิกา (ไขข้อ) และพระนราหู (เอ็น) ภายหลังได้กลายมาเป็นพระธาตุทั้งหมด คือ กลายเป็นเกล็ดสีขาวบริสุทธิ์สีฐานใหญ่เท่าเมล็ดถั่วแตก สีฐานกลางเท่า

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสื่อตะวันออก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๔ – ๑๑๕.

เมล็ดข้าวสารหักสัณฐานเล็กเท่าเมล็ดฝักกาดและเมล็ดงาที่คงเป็นขึ้นตามรูปเดิม คือ พระอุณหิสธาตุ (พระอัฐิส่วนหน้าผาก) ๑, พระทาสธาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) ๔, พระอักษธาตุ (พระรากขวัญ) ๒, พระทันต์ทั้ง ๓๖ ซี่, พระเกศา (เส้นผม), พระโลมา (ขน) และพระขนง (คิ้ว) ซึ่งพระพุทธรักษาจารย์ ได้ขยายความเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ ที่พระเพลิงมิได้ไหม้ทั้งประเภท ลักษณะและขนาด^๒ ไว้ ดังนี้ (๑) ประเภทของพระบรมสารีริกธาตุ มี ๒ คือ ที่กระจายออกจากกัน และที่ไม่กระจายออกจากกัน (๒) ลักษณะของพระบรมสารีริกธาตุ มี ๓ คือ ลักษณะเหมือนสีดอมะลิคุณลักษณะเหมือนสีแก้วมุกดาที่เจียรระโน และลักษณะเหมือนสีจุนหรือผงทองคำ (๓) ขนาดของพระบรมสารีริกธาตุมี ๓ คือ ขนาดเล็กประมาณเท่าเมล็ดพรรณฝักกาด ขนาดกลาง ประมาณเท่าเมล็ดข้าวสารหัก และ ขนาดใหญ่ประมาณเท่าเมล็ดถั่วแตก ต่อมา มีการสร้างสถานที่หรือเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในสถานที่ต่าง ๆ ไว้บูชาในพุทธเจดีย์ ๔ ประเภทนี้ พุทธศาสนิกชนส่วนมากนับถือ พระธาตุเจดีย์ เพราะเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าจึงพยายามแสวงหาพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วสร้างสถูปและเจดีย์ขึ้นบรรจุไว้เป็นที่สักการบูชา

สำหรับพระธาตุเจดีย์หรือพระสถูปเจดีย์ที่เป็นปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นรูปจอมแหบ้าง เป็นเหลี่ยมบ้างเป็นรูปทรงกลมบ้างมียอดแหลมฐานกว้างส่วนใหญ่ใช้เป็นที่บรรจุพระธาตุ (พระบรมสารีริกธาตุ) หรือสิ่งเคารพต่าง ๆ^๓ ประเภทที่มีลักษณะและรูปแบบแตกต่างกันนั้น ก็อยู่ที่วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นหรือประเทศและยุคสมัยนั้น ๆ บรรดาสถูปหรือเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุซึ่งประดิษฐานในประเทศไทย มีปรากฏอยู่หลายแห่ง เช่น พระปฐมเจดีย์ (จังหวัดนครปฐม) พระบรมบรรพต (ภูเขาทอง) พระธาตุคอกยุง (จังหวัดเชียงราย) พระธาตุหริภุญชัย (จังหวัดลำพูน) พระธาตุลำปางหลวง (จังหวัดลำปาง) พระธาตุพนม (จังหวัดนครพนม) พระธาตุวัดมหาธาตุ (จังหวัดนครศรีธรรมราช) พระธาตุคอกยสุเทพ (จังหวัดเชียงใหม่) พระธาตุแช่แห้ง (จังหวัดน่าน) เป็นต้น

^๒ บุญช่วย สมพงษ์, พระธาตุ พระบรมธาตุ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๒), หน้า ๑๘-๒๒.

^๓ ธนิต อยู่โพธิ์, ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๒๘), หน้า ๔๒.

^๔ ทศพล จันทนิชย์กุล, พระบรมสารีริกธาตุปูชนียธาตุอันเป็นที่สุดแห่งการสักการบูชา, (กรุงเทพมหานคร : คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์, ๒๕๕๓), หน้า ๖๘-๖๙.

ส่วนความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุนั้น มีมาตั้งแต่หลังพุทธกาล เช่น ในประเทศอินเดีย ประเทศลังกา หรือแม้แต่ในประเทศไทยความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุก็มีเช่นกัน โดยเฉพาะในด้านอิทธิปาฏิหาริย์ ดังที่ปรากฏแก่พระมหากษัตริย์ไทยและเจ้าผู้ครองนครหลายพระองค์ เช่น การปรากฏแก่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเจ้ารวม ๔ ครั้งโดยปรากฏเป็นแสงสดไสลอมอย่างน่าอัศจรรย์มีขนาดต่าง ๆ เป็นผลมะพร้าวปอกบ้าง ผลส้มบ้าง^๕ สำหรับการปฏิบัติต่อพระธาตุนั้นพุทธศาสนิกชนให้ความสนใจที่จะสักการบูชา และต้องการจะมีพระบรมสารีริกธาตุของพระอรหันตสาวกไว้ครอบครอง เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กันเช่น เพื่อการสักการบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลที่มีพระธาตุไว้ที่บ้าน โดยจัดวางไว้บนโต๊ะหมู่บูชา หรือเก็บรักษาไว้ในที่อันเหมาะสม เนื่องจากมีความเชื่อว่า หากผู้ใดมีพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุของพระอรหันต์อยู่ในครอบครองแต่รักษาไว้ไม่ดี เช่น เก็บรักษาไว้ในที่ไม่เหมาะสม หรือขาดการถวายสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุของพระอรหันต์นั้นจะอันตรายไปจากที่นั้น ในขณะที่บางคนก็เชื่อว่า ผู้ที่มีพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุของพระอรหันต์ไว้ในครอบครองมาก ๆ จะเป็นการวัดคุณธรรม ของผู้นั้นว่าเขามีกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์สะอาด มีบุญญาบารมีมาก เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการสวดคาถาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ และมีการประพติปฏิบัติตนในกรรมวิธีต่าง ๆ ซึ่งก็แล้วแต่ผู้ใดจะปฏิบัติแล้วได้ผลก็จะบอกต่อ ๆ กันมา

ในสังคมไทยความเชื่อเรื่องปีนักษัตรที่สัมพันธ์กับปีเกิด การนับอายุของแต่ละคนเป็นที่รับรู้กันแพร่หลาย ในแต่ละปีนักษัตรจึงกำหนดด้วยสัญลักษณ์เป็นสัตว์ประจำปีเกิดหรือที่เรียกว่า ๑๒ นักษัตร สำหรับดินแดนภาคเหนือของไทยมีพระธาตุประจำปีเกิด ๑๒ แห่ง^๖ คือ ๑) พระธาตุประจำปีชวด พระธาตุศรีจอมทอง เชียงใหม่ ๒) พระธาตุประจำปีฉลู พระธาตุลำปางหลวง ลำปาง ๓) พระธาตุประจำปีขาล พระธาตุช่อแฮ แพร่ ๔) พระธาตุประจำปีเถาะ พระธาตุแช่แห้ง น่าน ๕) พระธาตุประจำปีมะโรง พระพุทธสิหิงค์ เชียงใหม่ ๖) พระธาตุประจำปีมะเส็ง พระศรีมหาโพธิ์

^๕ ราชบัณฑิตสถาน, ศิลปกรรมไทย : พระพุทธปฏิมา พระบรมมหาราชวัง วัด เรือนไทย ภาคกลาง พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตสถาน, ๒๕๔๑), หน้า ๘๕.

^๖ ทศพล จังพานิชย์กุล, พระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ ปุณนิยธาตุนันเป็นที่สุดแห่งการสักการบูชา, (๒๕๔๘), หน้า ๒๒๓ - ๒๒๔.

หรือคันโพธิ์ อินเดีย ๙) พระธาตุประจำปีมะเมีย พระธาตุชเวดากอง ประเทศพม่า ๘) พระธาตุประจำปีมะแม พระธาตุคอกยสุเทพ เชียงใหม่ ๕) พระธาตุประจำปีวอก พระธาตุพนม นครพนม ๑๐) พระธาตุประจำปีระกา พระธาตุหริภุญชัย ลำพูน ๑๑) พระธาตุประจำปีจอ พระธาตุเกศแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ๑๒) พระธาตุประจำปีกุน พระธาตุคอกยตุง เชียงราย ความเชื่อเรื่องปีนักษัตรยังสัมพันธ์กับคติการบูชาพระบรมธาตุ ดังปรากฏเป็นประเพณี การบูชา (จิตาต ภาษาล้านนา) หรือการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด โดยครั้งหนึ่งในชีวิตควรหาโอกาสเดินทางไปไหว้พระธาตุประจำปีเกิดของตนเพื่อความเป็นสิริมงคล^๙ ในคตินี้ล้านนาพระธาตุและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปีเกิดเช่น การเดินทางไปไหว้วัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่เป็นต้น

พระธาตุช่อแฮ เป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่ ตั้งอยู่ในวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่ ห่างจากจังหวัดแพร่ไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๘ กิโลเมตร องค์พระธาตุช่อแฮเป็นที่รู้จักและเคารพนับถือแก่ประชาชนทั่วไปมาเป็นเวลานาน องค์พระธาตุมีลักษณะเป็นรูปแปดเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ศิลปะแบบเชียงแสน ฐานบัวทองดอกบวบสูง ๓๓ เมตร ฐานมีเหลี่ยมกว้างด้านละ ๑๑ เมตรพระธาตุช่อแฮสร้างขึ้นระหว่างจุลศักราช ๕๘๖-๕๘๘ (พ.ศ. ๑๑๒๙ - ๑๑๓๑) ในสมัยที่พระมหาธรรมราชาลิไทยทรงเป็นพระมหาอุปราชพระราชบิดาทรงโปรดให้ไปครองเมืองศรีสัชนาลัย สวรรคโลก พระองค์มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาทรงสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน และทรงวางแบบแผนแก่คณะสงฆ์ ตามลังกาทวีปจัดให้มีพระสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือ คามวาสี ศึกษาวินัยเพื่อสั่งสอนคนอริยวาสีศึกษาวิปัสสนามุ่งความสงบแห่งจิตใจนอกจากนี้ยังทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยโปรดให้สร้างสถานที่ที่ปรากฏในพุทธประวัติไว้ตามสถานที่ต่างๆ เพื่อให้คณะสงฆ์ตลอดชาวเมืองทั้งหลาย ศึกษาวิปัสสนาพระองค์ได้โปรดพระราชทานพระบรมธาตุแก่ “ขุนลัวะอ้ายก้อม” ให้นำไปบรรจุฐานเจดีย์ที่จะสร้างให้คนทั้งหลายได้กราบไหว้บูชา ในการนี้ขุนลัวะอ้ายก้อม ได้กล่าวชักชวนหัวเมืองต่างๆ ให้มาร่วมสร้างพระเจดีย์ โดยช่วยกันสำรวจสถานที่จัดสร้างเมื่อขุนลัวะอ้ายก้อมมาถึงบริเวณโกสิยธชัคคบรรพตเห็นเป็นทำเลที่เหมาะสมจึงกำหนดให้สร้างเจดีย์ขึ้น

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓.

ขุนลัวะอ้ายก้อมได้สร้างสิงห์ทองคำขึ้น ๑ ตัว เอาผอบที่บรรจุพระบรมธาตุไว้ในท้องสิงห์ทองคำตัวนั้นแล้วหล่อเงินและทองคำเป็นแผ่นแล้วมาก่อเป็นแท่นสำหรับตั้งสิงห์ทองคำ นำสิงห์ทองคำนั้นบรรจุในองค์พระเจดีย์เรียบร้อยแล้วให้ไปกปูนปิดช่องทับเจดีย์เอาแผ่นทองเหลือง(ทองจังโก) บูรอบองค์พระเจดีย์ตั้งแต่ฐานถึงคอร่มสูง ๒ วาเมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขุนลัวะอ้ายก้อมและมิตรสหายจัดงานสักการะบำเพ็ญกุศลลงอย่างมโหฬารเป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน โดยรอบองค์พระเจดีย์ประดับประดาด้วยผ้าแพรสีต่างๆ พระเจดีย์องค์นี้ จึงได้ชื่อว่า "พระธาตุช่อแฮ" คำว่า แฮ คงเป็นคำที่เรียกมาจาก แพร^๘ ในอดีตงานนมัสการพระธาตุช่อแฮจะถูกจัดขึ้นระหว่างวันขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ แต่ในปัจจุบันงานนมัสการพระธาตุช่อแฮได้จัดขึ้นโดยยึดถือตามจันทรคติ ในระหว่างวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี โดยเป็นงานประจำปีที่สำคัญของชาวเมืองแพร่ ในงานมีการแห่ตุงหลวงถวายแด่องค์พระธาตุและการแสดงมหรสพ^๙

วัดพระธาตุช่อแฮมีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่กับวัดพระธาตุช่อแฮ มาช้านานแล้ว ชื่อว่า “พระเจ้าทันใจ” ตั้งประดิษฐานอยู่ในซุ้มเจดีย์ด้านทิศใต้ขององค์พระธาตุช่อแฮ พระเจ้าทันใจ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างในสมัยใด ใครเป็นผู้สร้างแต่สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างมาพร้อมการสร้างพระธาตุช่อแฮ พระเจ้าทันใจ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดหน้าตัก ๒ ศอก สูง ๔ ศอก องค์พระเจ้าทันใจจะมีทองคำเปลวเหลืองอร่ามจากชาวบ้านปัดบูชา เอาไว้ตลอดจากตำนานที่เล่าสืบกันมาว่า พระเจ้าทันใจ หรือ พระเจ้าตันใจ มีความศักดิ์สิทธิ์หากใครได้ไปกราบไหว้และอธิษฐานให้ดลบันดาลให้พบกับความสำเร็จในชีวิตก็จะได้สมตามความประสงค์^{๑๐}

ในปัจจุบันวัดพระธาตุช่อแฮมีชาวบ้านและนักท่องเที่ยวแวะไปกราบนมัสการองค์พระธาตุช่อแฮ และพระเจ้าทันใจรวมทั้งบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เดินทางมารับตำแหน่งใหม่ประจำจังหวัดแพร่ ล้วนแล้วแต่ต้องมากราบขอพรจากพระเจ้าทันใจ เพื่อความเป็นสิริมงคลในอาชีพ

^๘ วัดพระธาตุช่อแฮ, รายงานผลการดำเนินงานประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่ แห่ตุงหลวง ประจำปี ๒๕๕๒, (จังหวัดแพร่ : เมืองแพร่การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๑๐} สุทธิจิตรา สุทธิธรรม, พระธาตุช่อแฮ, (กรุงเทพมหานคร : คำนสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า

รับราชการนักท่องเที่ยวที่มีโอกาสเดินทางไปเมืองแพร่ แวะไปนมัสการพระธาตุช่อแฮและกราบขอพรพระเจ้าทันใจจะได้สิ่งที่ท่านปรารถนาทันใจ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความเชื่อและวิธีปฏิบัติพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ เพราะเป็นเรื่องความศรัทธาเคารพนับถืออย่างมั่นคงต่อองค์พระธาตุประจำปีเกิด โดยการศึกษาความเชื่อ อิทธิพลความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด
ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

๑.๓ สมมติฐานของการวิจัย

๑. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธรูปศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๒. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธรูปศาสนามีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นการศึกษาความเชื่อ อิทธิพลความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ปีจัตวาที่มีอิทธิพลความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชน ในจังหวัดแพร่ และศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุ เช่น ผลด้านการสร้างศรัทธา การสร้างศาสนสถาน การทำบุญ การสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และด้านสังคม เป็นต้น ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของสภาพทางสังคมจากความเชื่อต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนใน จังหวัดแพร่

๑.๔.๒ **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พุทธศาสนิกชนที่มาสักการะวัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นพระธาตุหนึ่งในจำนวนพระธาตุประจำปีเกิด ๑๒ (ราศี) ตามความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิดในสังคมไทย โดยกลุ่มตัวอย่างกำหนดสุ่มแบบเจาะจงจำนวน ๑๘๐ คน

๑.๕ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๕.๑ ประวัติความเป็นมาความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

๑.๕.๒ ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

๑.๕.๓ ปีจัตวาที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ และวิถีการปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ **พระบรมสารีริกธาตุ** หมายถึง พระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าหรือกระดูกของพระพุทธเจ้ารวมถึงส่วนที่นับ เนื่องด้วยพระวรกายของพระพุทธเจ้าที่เหลือจากการถวายพระเพลิงพระบรมศพและที่ชาวพุทธยอมรับนับถือว่าเป็นพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าพระอัฐิธาตุ เป็นต้น

๑.๖.๒ **พระธาตุ** หมายถึงกระดูก หรือส่วนของร่างกายต่าง ๆ เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง โลหิต ฯลฯ ที่มีคุณลักษณะเป็นที่แตกต่างจากสามัญชนทั่วไป โดยมีลักษณะคล้าย “ธาตุ” ซึ่งหากมองโดยไม่สังเกตให้ดีแล้วคล้าย กรวด หิน แก้ว เพชร ฯลฯ

๑.๖.๓ **เจดีย์** หมายถึง สิ่งก่อสร้างหรือสิ่งของที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพบูชาระลึกถึง มี ๔ ประเภทคือ

๑.๖.๓.๑ ธาตุเจดีย์หมายถึงสิ่งก่อสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

๑.๖.๓.๒ บริโกทเจดีย์ หมายถึง สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ปฐมเทศนาและปรินิพพาน

๑.๖.๓.๓ ธรรมเจดีย์ หมายถึง คธา ธรรมแสดงอริยสัจ และพระไตรปิฎก

๑.๖.๓.๔ อุเทสิกเจดีย์หมายถึงสิ่งสร้างขึ้นเจตนาอุทิศแด่พระพุทธเจ้าไม่ กำหนดจะเป็นอะไร ซึ่งมีทั้งพระพุทธรูป รอยพระพุทธรูป

๑.๖.๔ **พระธาตุประจำปีเกิด** หมายถึง พระธาตุเจดีย์บุคคลซึ่งเกิดใน ปีนั้นกษัตริย์ ๑๒ นักษัตริย์ควรเคารพนับถือตามความเชื่อของชาวล้านนาซึ่งเชื่อกันว่าเป็นมงคลแก่ชีวิตมีอันสูงส่งสูง และทำให้มีอายุยืนนานรวมถึง เชื่อว่าหากสิ้นชีพไปดวงวิญญาณจะได้กลับไปยังพระธาตุองค์นั้น ไม่ต้องเร่ร่อนไปในทุกทิศทุกทาง

๑.๖.๕ **ความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิด** หมายถึง การยอมรับนับถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตามว่าเป็นจริงการยอมรับนับถือเช่นนี้อาจเกิดจากศติปัญญาโดยมีเหตุผล หรือไม่มีเหตุผลจนเกิดความศรัทธาแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของการบูชาพระธาตุประจำปีเกิด

๑.๖.๖ **วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด** หมายถึง การบูชาด้วย “อามิสบูชา” เป็นการบูชาด้วยดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องหอม การบูชาด้วยการ “ปฏิบัติบูชา” ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ

๑.๖.๗ **พุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่** หมายถึงจำนวนประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธในจังหวัดแพร่แล้วได้มาเที่ยวชม-บูชาพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

๑.๗.๒ ทำให้ทราบความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดในพระพุทธศาสนา ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

บทที่ ๒

ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่แล้วผู้วิจัยได้กล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การศึกษาวิจัยคุณลักษณะต่าง ๆ ของพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุเจดีย์ทั้งในด้านความเชื่อ ความศรัทธาโดยเชื่อมโยงถึงการปฏิบัติบูชาของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ดังนั้นในบทที่ ๒ ผู้วิจัยจึงขอเสนอเนื้อหาสาระเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุเจดีย์ในเชิงความหมาย ประเภท คุณลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความเชื่อ ความศรัทธา การปฏิบัติบูชาเรื่องพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งประเด็นที่จะกล่าวถึง ได้แก่

๒.๑ ความหมายและความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ

๒.๑.๑ ความหมายของพระบรมสารีริกธาตุ

ศัพท์ที่ใช้เรียกพระอัฐิของพระพุทธเจ้า หรือกระดูกพระอรหันต์นั้น มีผู้ให้คำอธิบายและใช้ศัพท์แสดงให้เห็นความแตกต่าง ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า “พระธาตุ” หมายถึง กระดูกของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์โดยทั่ว ๆ ไป เรียกรวม ๆ ว่า พระธาตุ ถ้าเป็นกระดูกของพระพุทธเจ้าเรียกว่า พระบรมธาตุ ถ้าเป็นกระดูกส่วนใดส่วนหนึ่งของพระพุทธเจ้าก็เรียกตามความหมายของคำนั้น ๆ เช่น พระอัฐิธาตุ พระทันตธาตุ ถ้าเป็นผม เรียก พระเกศธาตุ^๑

ทศพล จังพานิชย์กุล ได้ให้ความหมาย “พระบรมสารีริกธาตุ” คือ พระธาตุส่วนย่อยที่บังเกิดต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะมิได้ใช้เรียกพระธาตุของพระอรหันตสาวกหรือพระเจดีย์ต่างๆ (ซึ่งบางครั้งเรียกว่าพระบรมธาตุ)

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๒๕), หน้า ๔๖๐.

พระธาตุ คือ อัฐิ (กระดูก) หรือส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น เส้นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง โลหิต ฯลฯ ที่มีคุณลักษณะแตกต่างจากสามัญชนทั่วไป โดยมีลักษณะคล้าย “ธาตุ” ซึ่งหากมองโดยไม่สังเกตให้ดีแล้วจะแลดูคล้ายก้อนกรวด หิน แก้ว หรือเพชร ฯลฯ คำว่า พระบรมธาตุ และ พระธาตุ ยังอาจหมายถึงสถูปเจดีย์ต่าง ๆ เช่น พระบรมธาตุไชยา พระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุลำปางหลวง พระธาตุพนม ฯลฯ^๒

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ธาตุ” หมายถึง กระดูกของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เรียกรวม ๆ ว่าพระธาตุ ถ้ากล่าวถึงกระดูกของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะเรียกว่า พระบรมธาตุ พระบรมสารีริกธาตุ พระสารีริกธาตุ หรือระบุชื่อกระดูกส่วนนั้น ๆ เช่น พระทนต์ธาตุ^๓

ธนิต อยู่โพธิ์ กล่าวไว้ว่า “พระธาตุ” ที่พูดกันเป็นสามัญชนนั้น เกิดมีความหมายขึ้นเป็นสองทาง คือ พระธาตุ หมายถึง สถูปเจดีย์ที่บรรจุพระสรีระธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่าง ๑ และ พระธาตุซึ่งหมายถึง พระสรีระธาตุหรือพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าอย่าง ๑ เพื่อให้ความหมายแน่นอนจึงเรียกยกย่อง พระสรีระธาตุของพระพุทธเจ้าว่า “พระบรมธาตุ” ดังนั้นพระบรมธาตุจึงหมายถึง พระธาตุที่นับเนื่อง หรือเป็นส่วนทางกายหรือพระวรกายของพระองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเฉพาะไม่เกี่ยวกับธาตุของอริยสาวก และมีได้หมายถึงพระธาตุเจดีย์ หรือสถูป^๔

จากการอธิบายความหมายพระบรมสารีริกธาตุของนักวิชาการต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่าพระบรมสารีริกธาตุ หมายถึง พระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าหรือกระดูกของพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น เช่น พระอัฐกธาตุ พระทันตธาตุ พระเกศธาตุ เป็นต้น ซึ่งพระอัฐิธาตุจะมีลักษณะคล้าย “ธาตุ” โดยพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าจะมีคุณลักษณะเป็นที่แตกต่างจากสามัญชนทั่วไป

^๒ ทศพล จังพานิชกุล, พระบรมสารีริกธาตุปูชนียธาตุอันเป็นที่สุดแห่งการสักการบูชา, (กรุงเทพมหานคร : คอมมูเนติไซน์แอนด์พรีนซ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๑.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร :ธรรมสถาน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๓.

^๔ ธนิต อยู่โพธิ์, ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๒๔), หน้า ๔๖.

๒.๑.๒ ความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ

ความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร^๕ ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ อุทยานสาละวัน ใกล้กรุงกุสินารา แคว้นมัลละ พระอานนท์ได้กราบทูลถามข้อที่ควรปฏิบัติหลังปรินิพพาน รวมทั้งการถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธองค์ ตรัสว่าเป็นหน้าที่ของภคินี พราหมณ์และบัณฑิตพึงจัดทำกันเอง พระอานนท์ทูลถามต่อไปว่า เขาจะพึงจัดทำกันอย่างไร ตรัสตอบว่าเขาจะจัดทำอย่างพระศพของพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อทูลถามต่อไปว่า พระศพของพระเจ้าจักรพรรดินั้นจัดทำอย่างไร รับสั่งว่า เขาห่อพระศพด้วยผ้าไหมแล้วหุ้มด้วยสำลี สลับกัน ๕๐๐ ชั้น ใส่ลงในโลงน้ำมันที่ทำด้วยเหล็กถลุงปิดด้วยฝาเหล็กตั้งเผาบนไม้หอม เสร็จแล้วนำไปบรรจุในสถูปที่สร้างไว้ ณ หนทางสี่แพร่ง เป็นที่สักการบูชาของคนที่มาจากสี่ทิศ

เมื่อพระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน ณ ป่าสาละวัน แขวงพระนครกุสินาราในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ (เดือน ๖) ก่อนพุทธศักราช ๑ ปี พวกมัลละภคินีผู้ปกครองพระนครกุสินาราเตรียมจัดถวายพระเพลิงพระศพตามพุทธาธิบาย จัดสถานที่ให้ประชาชนมาถวายบังคมแล้วอัญเชิญพระศพไปตั้งที่มกุฏพันธเจดีย์นอกกำแพงเมืองกุสินาราด้านทิศตะวันตก มัลลปาโมกข์ ๔ องค์พร้อมกันจุดเพลิงเผาพระพุทธรูปแต่ไม่สามารถหาได้ จนกระทั่งพระมหากัสสปเถระพร้อมด้วยบริวารเดินทางมาจากเมืองปาวา มาถึงพร้อมภิกษุประมาณ ๕๐๐ องค์ ได้เนรมิตการพระยุคลบาทด้วยเศียรของตนแล้วเกิดเพลิงลุกไหม้พระพุทธรูป เมื่อพระพุทธรูปของพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังไหม้อยู่ ณ ถ้ำถ่านหรือ เหม่าของพระฉวี (ผิว) พระจัมมะ (หนัง) พระมังสะ (เนื้อ) พระนหารู (เอ็น) หรือพระลลิกา (ไขข้อ) มิได้ปรากฏ เหลืออยู่แต่พระสรีระธาตุเท่านั้น ครั้นถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว มัลละภคินีจัดการอารักขาพระสรีระธาตุเป็นอย่างดี ทำการสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุด้วยการพ้อนรำ ขบร้องเป็นเวลา ๗ วัน ข่าวเรื่องพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานแพร่ไปถึงภคินีและพราหมณ์ในนครและแคว้นต่าง ๆ ทั้ง ๗ นคร ดังนี้

๑. พระเจ้าอชาตศัตรู	แคว้นมคธ
๒. ภคินีลิจฉวี	นครเวสาลี

^๕ พระปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสุมโน), พระไตรปิฎกแปลย่อ, (พระนคร : โรงพิมพ์ราชบัณฑิต, ๒๕๑๘),

๓. กษัตริย์ศากยะ	นครกบิลพัสดุ์
๔. กษัตริย์อูลิ	แคว้นอัลลกะปปะ
๕. กษัตริย์โกลิยะ	แคว้นรามคาม
๖. พราหมณ์เวฏฐทีปกะ	แคว้นเวฏฐทีปกะ
๗. กษัตริย์มัลละ	นครปาวา ^๖

กษัตริย์และพราหมณ์ทั้ง ๗ นครต่างส่งทูตไปขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ แต่เจรจาไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากพวกมัลละไม่ยอมจึงเกือบเกิดสงคราม แต่ด้วยความสามารถในการเจรจาของโทณพราหมณ์ กษัตริย์มัลละทรงยินยอมและมอบให้โทณพราหมณ์เป็นผู้แจก โดยแบ่งออกเป็น ๘ ส่วน เท่ากันนครและแคว้นต่าง ๆ เมื่อได้รับส่วนแบ่งต่างก็นำไปบรรจุพระสถูปเจดีย์ในราชธานีของตน และทำการฉลอง ส่วนโทณพราหมณ์ได้ทูลขอพระนางที่ดวงพระบรมสารีริกธาตุเพื่อไปก่อสถูป ซึ่งก็ได้รับอนุญาต ฝ่ายกษัตริย์โมริยะได้ทราบข่าวการแบ่งสารีริกธาตุได้ส่งทูตมาขอภายหลังจากที่มีการแบ่งไปเรียบร้อยแล้ว มัลลกษัตริย์จึงทรงมอบพระอังคารให้โมริยกษัตริย์ซึ่งได้นำไปบรรจุไว้ในสถูป เรียกว่าอังคารสถูป รวมพระสถูปที่บรรจุพระสารีริกธาตุด้วยกัน ๘ แห่ง พระสถูปที่บรรจุพระนางและพระอังคารอีก ๒ แห่ง รวมเป็น ๑๐ แห่ง ที่ปรากฏเจดีย์สถาน ส่วนการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุนี้คงจะเป็นพระบรมธาตุประเภทกระจายเท่านั้น^๗ เพราะข้อความท้ายมหาปรินิพพานสูตรได้กล่าวถึงพระบรมธาตุที่ไม่กระจายเฉพาะพระเขี้ยวแก้ว (ทาสธาตุ) ทั้ง ๔ องค์ว่า องค์ ๑ ชาวไตรทิพย์ (เทพชั้นดาวดึงส์) นำไปบูชาที่ดาวดึงส์ องค์ ๑ อยู่ที่เมืองคันธารบุรี (มณฑลปัญจาบในปัจจุบัน) องค์หนึ่งอยู่ที่แคว้นกาลิงค์ อีกองค์ ๑ พวกพญานาคนำไปบูชา นอกนั้นไม่ได้กล่าวถึง

ส่วนพระเขี้ยวแก้วนี้ มีกล่าวไว้ในหนังสือมหาวงศ์พงสาวดารลังกาเหนือและในหนังสือชินกาลมาลี ว่าท้าวสักกเทวราชเป็นผู้นำพระเขี้ยวแก้วเบี่ยงขวาไป แต่ภายหลังได้มาปรากฏที่เกาะลังกา ระหว่าง พุทธศักราช ๓๗๑ ถึง พุทธศักราช ๓๙๕ รัชกาลพระเจ้าพุทธคามมณีอภัย ซึ่งต่อมา

^๖ พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง), “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

^๗ ทศพล จังพานิชกุล, พระบรมสารีริกธาตุปูชนียธาตุอันเป็นที่สุดแห่งการสักการบูชา, หน้า ๔๘.

พระองค์ทรงนำไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์อุทกุปพละในป่าร้างแถบลุ่มน้ำเสรุ ส่วนพระเจี๊วแก้วเบื้องซ้ายอยู่ในแคว้นกาลิงค์สืบต่อ ๆ มาเป็นเวลา ๘๐๐ ปี เมื่ออินเดียถูกรุกรานจากชนชาติต่างศาสนา พุทธศาสนาถูกย่ำยี แคว้นกาลิงค์ในเวลานั้นพระเจ้าคุหฬิราชเป็นผู้ปกครองถูกบีบคั้นเรื่องพระเจี๊วแก้วองค์นี้มากขึ้น ถึงกับต้องทำสงคราม เพื่อป้องกันพระองค์จึงมอบให้ทันตราขุมารผู้เป็นหลานนำพระเจี๊วแก้วข้ามไปเกาะลังกา มอบพระเจ้ากรุงลังกาผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก พระเจี๊วแก้วองค์นี้จึงอยู่ที่เกาะลังกาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๘๔๐ (ในสมัยพระเจ้ากิตติสิริผู้ครอบครองเกาะ) จนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจจะเป็นองค์เดียวกับที่เมืองแคนดกีได้ เพราะไม่ปรากฏว่าได้บรรจุไว้ที่ไหนจากตำนานกล่าวว่าประดิษฐานไว้ในสิหาสน์หอร์ดนะพระชาตมณเฑียรในพระราชวังหลวง กรุงอนูราชบุรีแล้วรักษาสืบ ๆ มา^๔

พระบรมธาตุที่กระจัดกระจายทั้งหมด ๑๖ ทะนาน ในปี พุทธศักราช ๘ พระมหากัสสปะเล็งเห็นด้วยอันตรายแก่พระบรมธาตุ จึงทูลให้พระเจ้าอชาตศัตรูสร้างที่เก็บรวมกันไว้ทั้งหมด พระมหากัสสปะจึงได้รวบรวมพระบรมธาตุที่บรรจุไว้ในรัฐต่าง ๆ อีก ๑ แห่ง (ยกเว้นอาณาจักรรามคามเพราะพวกนาคในอาณาจักรนี้ได้อารักขาอย่างดีแล้ว) รวมเป็น ๑๔ ทะนาน พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสร้างสถูปทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของพระนครราชคฤห์ ครั้นถึงสมัยพระเจ้าโสภณมหาราชปี พุทธศักราช ๒๒๔ เมื่อพระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว ทรงสร้างวัดและพระเจดีย์ถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง ทรงหวังว่าจะได้พระบรมธาตุทั่วทั้งชมพูทวีป แต่ไม่พบจนกระทั่งภายหลังได้ทราบความจากพระเถระรูปหนึ่งอายุ ๑๒๐ ปี พระองค์จึงได้ขุดสถูปหินที่พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสร้างไว้ และได้พระบรมธาตุทั้งหมด พระองค์ทรงแจกจ่ายพระบรมธาตุไปบรรจุในที่ต่าง ๆ ที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึง พระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายที่กระจัดกระจายอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ นั้นในตำนานพระบรมสารีริกธาตุ^๕ ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุปรินิพพานว่า เมื่อพระพุทธศาสนาจะเสื่อมสูญนั้น ไม่มีผู้ใดทำความเคารพสักการบูชาพระบรมธาตุที่อยู่ ณ สถานที่บ้านเมืองต่าง ๆ ก็จะเสด็จมารวมกันที่ลังกาทวีปมหาเจดีย์ใหญ่เป็นครั้งแรก จากนั้นจะเสด็จไปสู่ราชชนดนะเจดีย์ในนาคทวีป แล้วจึงไปประชุมกัน ณ โพธิบัลลังก์โดยไม่สูญหายไประหว่างทางเลย พระบรมธาตุทั้งหลายได้เสด็จประชุมพร้อมกันที่มหาโพธิบัลลังก์แล้วจะถือเพศเป็นองค์สมเด็จพระ

^๔ วิเชียร บำรุงผล, ตำนานพระบรมธาตุโดยสังเขป, (พระนคร : การพิมพ์พาณิชย์, ๒๕๒๗), หน้า ๘.

^๕ ธนิต อยู่โพธิ์, ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ, หน้า ๓๖-๓๗.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกอบด้วยทศตังสะมหาปริสัทลักษณะ และอติยานุพยุชนะ มีปริณทล พระรัศมีล้อมพระองค์ข้างละวา แล้วลำแดงปาฏิหาริย์แผ่รัศมีส่องสว่างไปในหมื่นโลกธาตุ เทพดา มนุษย์ สัตว์ทั้งปวงเมื่อทราบทั่วกันแล้วก็นำเครื่องสักการะมากระทำการบูชา และรำไห้ด้วย เหตุที่ พระพุทธศาสนาจะเสื่อมสูญไปวันนี้ จะได้เห็นสมเด็จพระพุทธองค์เป็นครั้งสุดท้าย ความเศร้าโศก ในครั้งนี้มีมากกว่าครั้งพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน จากนั้นเตโชธาตุก็บังเกิดพลุ่งขึ้นมา จากพระสารีริกธาตุ เผาพระสารีริกธาตุจนสิ้นเชื้อ มิเหลืออยู่เลย เทพดาชวนกันทำทักษ์ณสี่นวาระ ๓ รอบ แล้วต่างกลับไปอยู่ที่ของตน เรื่องราวของพระบรมธาตุก็ได้จบสิ้นลงพร้อมกับการสิ้นยุค ของพระพุทธองค์ ในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะในยุคของพระพุทธเจ้าองค์ไหน นับตั้งแต่ พระพุทธเจ้าพระนามที่พึงกร มาจนถึงพระพุทธเจ้านามว่าโคดม การเก็บกระดูก (อัฐิ หรือเป็น กระดูกของคนบริสุทธิ์ก็นิยมเรียกว่า พระธาตุบ้าง พระสารีริกธาตุบ้าง พระบรมสารีริกธาตุบ้าง) ไว้ บูชาสักการะปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป เพราะฉะนั้น ก็จะมีข้อความในคัมภีร์ กล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ เป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้าที่ปรินิพพานไปแล้ว ๔ อย่าง คือ

๑. ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. บริโภคเจดีย์ คือ สังฆนิยสถาน ๔ แห่งที่พระพุทธองค์ตรัสให้มหาชนไปปลงธรรม สังฆเมื่อระลึกถึงพระองค์ คือ ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่ประทานปฐมเทศนา และที่ปรินิพพาน
๓. ธรรมเจดีย์ คือ จารึกข้อพระธรรมไว้บูชา ในชั้นเดิมมักเลือกเอาข้อพระธรรมที่เป็น หัวใจของพระพุทธศาสนา เช่น คาถาแสดงพระอริยสัจ ๔ มาจารึกไว้บูชา
๔. อุเทสิกเจดีย์ คือ พุทธเจดีย์อย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับสามอย่างข้างต้น เช่น พระพุทธรูป ธรรมจักร รอยพระพุทธบาท พระแท่นวัชรอาสน์ หรือสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เป็นต้น^{๑๑}

สิ่งที่ควรบูชาสักการะสูงสุดของชาวพุทธคือเจดีย์ ๔ ประเภทดังกล่าว โดยเฉพาะธาตุ เจดีย์นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง การหายไปของพระธาตุหรือพระบรมสารีริกธาตุ เป็นเครื่องแสดงถึง ความเสื่อมของศาสนาอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ธาตุอันตรธาน” การหายไปของธาตุไม่ได้หมายถึงว่า พระธาตุ หรือพระบรมสารีริกธาตุหายไปไหนจากโลกนี้ เป็นเพียงการหายไปจากที่หนึ่งที่คนไม่ นิยมปฏิบัติธรรมแล้วไปปรากฏในอีกที่หนึ่งที่คนนิยมปฏิบัติธรรม หรืออาจไม่ปรากฏที่ไหนเลย

^{๑๑} พระครูกลยาสิทธิวัฒน์ (สมาน กลฺยาณมฺโณ), พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๘.

จนกว่าจะมีคนปฏิบัติธรรมจึงจะปรากฏให้เห็น โดยเหตุการณ์ลักษณะนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อไม่มีการบูชาสักการ พระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในที่ต่าง ๆ คำนานกล่าวว่า ถ้าทั่วทุกหนทุกแห่งไม่มีผู้บูชาสักการะเลย พระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายจากโลกมนุษย์ เทวโลก และภพพญานาคจะเสด็จมาสู่ดินพระศรีมหาโพธิ์สถานที่ตรัสรู้ทั้งหมดรวมกันเป็นรูปพระพุทธรองค์ทรงประดิษฐาน ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ แต่จะไม่มีมนุษย์คนใดหรือสัตว์โลกคนใดเห็นพระองค์เลย^{๑๑}

เหตุการณ์ที่สำคัญดังกล่าว คือ ช่วงเวลาหลังจากพระพุทธรองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปได้ ประมาณ ๒๐๐ กว่าปี เกิดความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธรศาสนาจึงได้มีการทะนุบำรุงพระพุทธรศาสนาขึ้นมา อีกทั้งยังได้มีการค้นหาพระบรมสารีริกธาตุที่ได้กระทำการธาตุนิทานไว้ในครั้งอดีต เมื่อค้นพบก็ได้เชิญเชิญไปประดิษฐานยังที่ต่างๆ โดยสมณฑุต ๕ สายออกเผยแผร์พระพุทธรศาสนา ในสายทางสุวรรณภูมิ พระโสณเถระและพระอุตรเถระ ได้นำพระพุทธรศาสนามาสู่เรา และได้รับสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๑.๓ ประเภทของพระบรมสารีริกธาตุ

เนื่องจากพระบรมสารีริกธาตุที่พบเกือบทั้งหมดในปัจจุบัน มีความแตกต่างจากอัฐิของบุคคลธรรมดาทั่วไปอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามยังพบลักษณะของพระบรมสารีริกธาตุที่มีลักษณะเหมือนกระดูกคนเช่นกัน เท่าที่พบเห็นได้ตามพระธาตุเจดีย์ทั่วไป หรือตามพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ ทั่วโลก ทศพล จังพานิชกุล ได้แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

๑. พระบรมสารีริกธาตุ ลักษณะพระธาตุ พระบรมสารีริกธาตุลักษณะนี้ พบมากในประเทศศรีลังกา ไทย จีน พม่า ฯลฯ มีลักษณะตรงหรือใกล้เคียงตามลักษณะที่ปรากฏใน อรรถกถาสุมังคลวลลิตินิ ในประเทศไทยมีประดิษฐานอยู่ที่พระธาตุเจดีย์ ตามวัดต่างๆ ทั่วไป

๒. พระบรมสารีริกธาตุ ลักษณะกระดูกคน พระบรมสารีริกธาตุลักษณะนี้ พบเฉพาะเขตโบราณสถานในประเทศอินเดีย สำหรับในประเทศไทย รัฐบาลอังกฤษได้มอบให้แก่ประเทศไทย ๒ ครั้ง ครั้งแรกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานอยู่ ณ เจดีย์

^{๑๑} อมรเทโว ภิกขุ, พระธาตุมหัศจรรย์แห่งพระพุทธศาสนา, (เชียงใหม่ : บริษัทวิฑูรินทร์ไซน์จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

ภูเขาทอง วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และครั้งที่ ๒ รัฐบาลได้อัญเชิญไปประดิษฐาน ณ เจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุฯ บางเขน ในภาพเป็นพระบรมสารีริกธาตุ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอินเดีย^{๑๒}

การแบ่งประเภทของพระบรมสารีริกธาตุของทศพล จัณปัญญกุล ได้สอดคล้องกับแนวคิดของเสถียร สุภโสภณ ที่ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “ไม่น่าจะเป็นเรื่องแปลกประหลาดอันใด เพราะมีตัวอย่างพระอริยบุคคลในยุคปัจจุบันหลายท่าน เมื่อท่านได้ล่วงลับดับขันธสังขารไปแล้ว เมื่อได้มีการฌาปนกิจศพท่านกันขึ้น ปรากฏว่ากระดูกของท่านได้มีอยู่ด้วยกันทั้ง ๒ ชนิด คือ ชนิดที่เป็นกระดูกธรรมดา และชนิดที่เป็นพระธาตุ เช่น พระสิทธิสารโสภณ (สงวน โฆสโก) พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นต้น^{๑๓}

พระบรมสารีริกธาตุที่เป็นชนิดกระดูกคนหรือเป็นชนิดพระธาตุนี้ บุญช่วย สมพงษ์ ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมไว้ ดังต่อไปนี้

๑. มีลักษณะ กลม เลี้ยว ขาวรี เป็นเหลี่ยม มีลักษณะคล้ายกระดูกคน แต่มีส่วนเล็กกว่ามาก รูปพรรณสัณฐานเป็นมันหล่อม มีสีต่าง ๆ เช่น สีทอง สีงาช้าง สีเขียว เป็นต้น

๒. มีลักษณะคล้ายก้อนหิน กรวด หรือไข่มุกขนาดเล็ก แต่มีน้ำหนักเบากว่า และมีความดุคคล้ายแม่เหล็กแต่ไม่แรงเท่าแม่เหล็ก กล่าวคือ ดูดึงของไม่ได้แต่มักจะรวมตัวเข้าหากันได้ โดยเหตุนี้ พระธาตุขนาดเล็กบางองค์ที่ลอยน้ำได้ ถ้าลอยหลาย ๆ องค์มักจะรวมติดกันเป็นแพ

๓. พระบรมสารีริกธาตุ หรือ พระอรหันตธาตุ ถ้าเป็นขนาดเล็ก ขนาดเท่าเมล็ดข้าวสารหัก เมล็ดพันธุ์ฝักกาด ถ้าเป็นพระธาตุที่จะลอยน้ำได้โดยพระธาตุเมื่อประทับลงบนน้ำจะทำให้ทำเป็นแอ่งหรือรอยบุ๋มลงไป และจะมีรัศมีของน้ำปรากฏเป็นแฉก ๆ

๔. พระบรมธาตุ หรือ พระธาตุ ขนาดใหญ่กว่าสัณฐานที่กล่าวไว้ในข้อ ๓ มักไม่ลอยน้ำ แต่มีพุทธาภินิหารในทางปรากฏเป็นรัศมีสีต่าง ๆ ในเวลาค่ำคืนบางเวลา และเป็นมหาสิริมงคลแก่บรรดาผู้ได้พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง^{๑๔}

^{๑๒} ทศพล จัณปัญญกุล, พระบรมสารีริกธาตุปูชนียธาตุอันเป็นที่สุดแห่งการสักการบูชา, หน้า ๗๓.

^{๑๓} เสถียร สุภโสภณ, ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทขอพบนิชชา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๑๔} บุญช่วย สมพงษ์, ตำราพระธาตุและพระบรมธาตุ, (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๒),

ดังนั้นเห็นได้ว่า คุณลักษณะเฉพาะของพระบรมสารีริกธาตุที่พบเห็นและได้รับการยอมรับจากพุทธศาสนิกชนและพระภิกษุสงฆ์โดยทั่วไป พบว่ามีลักษณะที่มองจากภายนอกได้ คือ มีหลายสี ตั้งแต่สีแดงแก้วนจนกระทั่งขุน สีขาวดุจสีสังข์ สีทอง สีดำ สีชมพู สีแดง ฯลฯ โดยมีหลายรูปแบบ ได้แก่ ลักษณะเมล็ดข้าวสาร พันธุ์ผักกาด เมล็ดถั่วแตก แก้วใส ฯลฯ หากมีขนาดเล็กก็สามารถลอยน้ำได้ เมื่อลอยด้วยกันจะสามารถดึงดูดเข้าหากันได้ และลอยติดกันเป็นแพ โดยสามารถเสด็จมาเพิ่มจำนวนขึ้นหรือลดลงได้เอง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพระบรมสารีริกธาตุที่ทำให้มีความแตกต่างจากปฐุนทั่วไป

๒.๑.๔ พระบรมสารีริกธาตุลักษณะต่าง ๆ

เนื่องจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นบุคคลสำคัญในโลกซึ่งไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน พระองค์ทรงเป็นผู้ประเสริฐในโลก เทวโลก และมนุษยโลก และพระพุทธองค์ทรงเป็นผู้สำเร็จพระอรหันตผลและบรรลุเข้าถึงพระนิพพาน ดังนั้น พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์จึงมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากกระดูกของบุคคลทั่วไป ดังนั้นอรรถกถาสุมังคลวิลาสินี คัมภีร์อธิบายความพระสูตรที่นิกาย ในพระสูตรตันตปิฎกนั้น พระอรรถกถาจารย์ได้แบ่งลักษณะของพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ

๑. วิปปฏิณณา ธาตุ คือ พระบรมสารีริกธาตุที่ยังคงรูปร่างเดิมอยู่เป็นชิ้นเป็นอัน มิได้แตกย่อยลงไป มีทั้งหมด ๗ องค์ ได้แก่ พระนลาฏ (กระดูกหน้าผาก) ๑ องค์ พระเขี้ยวแก้ว ๔ องค์ และพระรากขวัญ (กระดูกไหปลาร้า) ๒ องค์

๒. วิปปฏิณณา ธาตุ คือ พระบรมสารีริกธาตุส่วนต่างๆของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีได้คงรูปร่างอยู่เป็นชิ้น แต่แตกย่อยลงเป็นเป็นจำนวนมาก กระจายไปประดิษฐานตามสถานที่ต่าง ๆ

พระอรรถกถาจารย์ได้จำแนกลักษณะและขนาดของพระบรมสารีริกธาตุชนิดวิปปฏิณณา ธาตุ ต่อไปอีกดังนี้ เมื่อพิจารณาจากลักษณะภายนอก แบ่งออกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. สี เหมือนดอกมะลิตูม (สีพิบูล) [อรรถกถาบาลีว่า สุมมมกุลสทิสสา] ท่านว่าพระบรมสารีริกธาตุลักษณะนี้ ดวงได้ ๖ ทะนาน

๒. สี เหมือนแก้วมุกดาที่เจียรไนแล้ว (สีพลี) [อรรถกถาบาลีว่า โธตมุตตสทิสสา] ท่านว่าพระบรมสารีริกธาตุลักษณะนี้ ดวงได้ ๕ ทะนาน

๓. สี เหมือนจุน หรือ ผงทองคำ (สีทองอุไร) [อรรถกถาบาลีว่า สุวณฺณจฺจุนฺนา] ท่านว่า พระบรมสารีริกธาตุลักษณะนี้ ตวงได้ ๕ ทะนาน^{๕๕}

เมื่อพิจารณาจากขนาด สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ขนาด ได้แก่

๑. ขนาดเล็ก ประมาณเมล็ดพันธุ์ฝักกาด [อรรถกถาบาลีอธิบายว่า สพุพพุทฺทกา ธาตุสาสปีชฺมตฺตา] บางตำราระบุว่าพระบรมสารีริกธาตุขนาดนี้จะมีสีดั่งมะลิตุม

๒. ขนาดเขื่อง คือมีขนาดใหญ่ขึ้นมา ประมาณเมล็ดข้าวสารหักกึ่ง [อรรถกถาบาลีอธิบายว่า มหาธาตุ มฺหุเณ ภินฺนตณฺฑุลมตฺตา] บางตำราระบุว่าพระบรมสารีริกธาตุขนาดนี้มีสีดั่งแก้วมุกดา

๓. ขนาดใหญ่ คือมีขนาดใหญ่ที่สุด ประมาณเมล็ดถั่วเขียวผ่ากลาง [อรรถกถาบาลีอธิบายว่า อติมหตี มฺหุเณ ภินฺนมุกฺคามตฺตา] บางตำราระบุว่าพระบรมสารีริกธาตุขนาดนี้มีสีดั่งทองอุไร^{๕๖}

โดยสอดคล้องกับแนวความคิดของเสถียร ศกฺโกภณ ที่ได้สรุปถึงลักษณะต่าง ๆ ของพระบรมสารีริกธาตุ ไว้ดังนี้

๑. พระบรมสารีริกธาตุประเภทเมล็ดพันธุ์ฝักกาด มาจากส่วนหน้าผาก หรือบริเวณโหนกแก้มหน้ากับลูกคาง พระบรมสารีริกธาตุส่วนนี้จะมีลักษณะมันและเป็นเงามาก

๒. พระบรมสารีริกธาตุประเภทเมล็ดข้าวสาร ส่วนมากจะเป็นพวกคั้งจุมุก หรือมือขาปลายนิ้วชี้ ซึ่งพระบรมสารีริกธาตุประเภทนี้มีน้อยมาก^{๕๗}

พระบรมสารีริกธาตุที่มีลักษณะที่แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละประเภท ลักษณะและขนาดของพระบรมสารีริกธาตุตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงอธิษฐานไว้ โดยให้พระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายแยกกระจัดกระจายไปในหลายทิศทาง เพื่อให้ผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าและเหล่าพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสสักการะแด่องค์พระบรมสารีริกธาตุ ดังที่ปรากฏไว้ในตำนานที่ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวได้ในข้างต้น

^{๕๕} “สุมนมกฺกสทฺธิสา จ โรตฺตมุตฺตสทฺธิสา จ สุวณฺณจฺจุนฺนสทฺธิสา จ ธาตุโย อวสฺสสีสุตฺติ” ; ที.ม.อ. (บาลี)

๒/๒๑๓.

^{๕๖} “ตฺตถ สพุพพุทฺทกา ธาตุ สาสปีชฺมตฺตา อโหสิ, มหาธาตุ มฺหุเณ ภินฺนตณฺฑุลมตฺตา อติมหตี มฺหุเณ ภินฺนมุกฺกมตฺตาติ” ; ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๑๓.

^{๕๗} เสถียร ศกฺโกภณ, ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ ๑, หน้า ๔๗.

๒.๒ ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุเจดีย์

๒.๒.๑ ที่มาของพระธาตุเจดีย์

พระธาตุเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนาอันควรแก่การเคารพบูชา มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุหรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึกหรือใช้ในลักษณะเป็น “สัญลักษณ์” กล่าวคือ สิ่งใดก็ตามที่ใช้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าหรือคำสอนของพระองค์สิ่งนั้นเรียกได้ว่าเป็นเจดีย์^{๔๘}

๒.๒.๒ มูลเหตุการสร้างพระธาตุเจดีย์

ทศพล จังพานิชย์กุล ได้อธิบายถึงมูลเหตุที่สำคัญในการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ไว้ดังนี้

๑. พระบรมสารีริกธาตุนั้นเป็นปูชนียธาตุที่คงอยู่อย่างเป็นรูปธรรมที่สุด จึงสามารถเข้าถึงจิตใจของพุทธศาสนิกชนได้มากที่สุดด้วย

๒. เป็นปูชนียธาตุที่สูงค่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน กษัตริย์ของแคว้นต่าง ๆ ต่างมีความต้องการได้ไปสักการบูชา จึงต้องมีการแบ่งสันปันส่วนให้ถูกต้อง

๓. พระเจ้าอโศกมหาราชทรงดำเนนการสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นตามที่ตั้งต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญประการหนึ่งของพระราชผู้ทรงธรรม

๔. การแพร่หลายเข้ามาของพระบรมสารีริกธาตุในสุวรรณภูมิ เกิดขึ้น ๒ ลักษณะ

๔.๑ การแพร่หลายของพระสงฆ์ ที่ชอบเดินธุดงค์ไปตามที่ตั้งต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุไว้ในพระธาตุเจดีย์เพื่อให้คนกราบไหว้ หรือก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นมาใหม่

๔.๒ การอุปถัมภ์คำขูของกษัตริย์ การสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ให้ผู้คนกราบไหว้นับเป็นประเพณีของการประกาศพระองค์เป็นพระธรรมมิกราช การสร้างพระเจดีย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของ

^{๔๘} พระมหาสมชาย ธีรปภาโส (บุญเกลี้ยง), “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๔๓.

ผู้คนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม กลายเป็นปูนียสถานที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีศรัทธาในสิ่งเดียวกัน^{๑๕}

ทางด้านมูลเหตุในการสร้างพระธาตุเจดีย์ ตามทัศนะของสมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ ได้สรุปไว้ว่า การสร้างพระธาตุเจดีย์ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากสำหรับพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก การสร้างเจดีย์ในยุคแรกนี้ จุดหมายที่สำคัญ คือ เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่สมณทูตนำมาจากประเทศอินเดียโดยผู้มอบได้ตระหนักว่า

๑. การมอบพระธาตุซึ่งเป็นวัตถุมงคลอันมีค่าควรเมืองเช่นนั้น จะช่วยเปิดทางไปสู่มิตรภาพอันดีระหว่างประเทศ หรือถ้าหากมีความสัมพันธ์กันอยู่โดยปกติแล้วจะช่วยกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องสร้างกำแพงป้องกันศัตรูจากภายนอกและทำให้และประเทศเป็นเมืองขึ้นทางวัฒนธรรม

๒. พระธาตุเป็นส่วนประกอบสำคัญมากในการประกาศพระพุทธศาสนา และการประกาศพระพุทธศาสนาให้ผู้อื่นได้เห็นธรรมและพันทุกซ์ด้วยนั้นเป็นนโยบายหลักอันหนึ่งของพระมหากษัตริย์ไทยผู้ที่ได้รับการยกย่องจากปวงชนว่าเป็นมหาธรรมิกราช และการที่จะสถาปนาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในประเทศนั้น ๆ จะต้องมียิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ผู้หันมานับถือได้กราบได้บูชา แทนการไหว้ผีตานางไม้ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม

เมื่อพระธาตุเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนทั้งหลายเช่นนี้การสร้างสถูปเจดีย์บรรจุจึงมีส่วนสัมพันธ์กันด้วย ถือว่าพระธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาลที่สำคัญและยิ่งใหญ่กว่าทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่เทวดาและอมนุษย์ทั้งหลายยังมีอิทธิฤทธิ์น้อยกว่าพระธาตุซึ่งเปรียบเสมือนกายที่สองของพระพุทธองค์ มูลเหตุการสร้างเจดีย์ก็เพื่อหาสถานที่ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือบรรจุอัฐิธาตุของบุคคลสำคัญจะได้เป็นสัดส่วนและให้ประชาชนได้ระลึกถึงและบูชาสักการะคุณงามความดีของบุคคลนั้นซึ่งนิยมสร้างไว้ในหนทาง ๔ แพร่ง ในสี่มุมเมือง เพื่อสะดวกแก่การไปกราบ

^{๑๕} ทศพล จังพานิชกุล, พระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ, หน้า ๒๒๒-๒๒๓.

ไหว้บูชา โดยยกเอาสิ่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ เช่น พระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น ซึ่งประชาชนนับถือมากในสมัยนั้นและสร้างเจดีย์บรรจุไว้ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน^{๒๐}

ดังนั้นการสร้างพระเจดีย์ธาตุ จึงมีมูลเหตุเพื่อเป็นการรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาของศาสนาพุทธ การสร้างพระเจดีย์ธาตุถือเป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ชีวิตเป็นอย่างดี เพราะการสร้างพระเจดีย์ธาตุอันเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านำมาซึ่งความสุข ความเจริญมาสู่ผู้ที่สร้าง รวมทั้งอานิสงส์ ผลบุญที่ได้จากการกราบไหว้บูชา ยิ่งหากใครบูชาด้วยจิตใจศรัทธาอันบริสุทธิ์ และหมั่นกราบไหว้เมื่อมีโอกาส อานุภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุ จะคลbanksกาลให้เกิดสิริมงคลในชีวิตแก่ตัวผู้บูชา

๒.๒.๓ ประเภทของพระธาตุเจดีย์ตามวัตถุประสงค์ในการสร้าง

พระธาตุเจดีย์ นิยมแบ่งเป็นชนิดต่าง ๆ ตามหน้าที่ของการสร้างอนุสรณ์นั้น ๆ หรือวัตถุประสงค์ที่ใช้บรรจุไว้ในเจดีย์ ในมหาปริณิพพานสูตรและมิลินทปัญหาได้แบ่งประเภทแห่งพระธาตุเจดีย์ไว้ ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ธาตุเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุหรือประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หรือพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า เมื่อได้ถวายพระเพลิงแล้วแบ่งตามเมืองต่าง ๆ ๘ แห่ง ผู้ครองนครนั้น ๆ ได้สร้างพระธาตุเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้บูชาสักการะ

๒. บริโภคเจดีย์ หมายถึง การเกิดพุทธานุญาติของพระพุทธเจ้าที่จะให้พระภิกษุสงฆ์รำลึกถึงพระองค์ไปปลงธรรมสังเวช ตามสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง คือที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมปฐมเทศนา และปรินิพพาน ให้ถือเอาสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง เป็น บริโภคเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ที่บรรจุพระอังคารรวมกับเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ ตลอดจนการบรรจุของใช้ในพระพุทธองค์ ก็ถือเป็นบริโภคเจดีย์ ด้วยเช่นกัน

๓. ธรรมเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่ประดิษฐานพระธรรม คัมภีร์ของพระพุทธเจ้า ส่วนมากได้แก่หัวใจพระพุทธศาสนา คือพระคถาแสดงพระอริยสัจ เช่น คถา เขมมมา

^{๒๐} สมหมาย เปรมจิตต์, และคณะ, พระเจดีย์ในลานนาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑-๒๒.

๔. อุทเทสิกเจดีย์ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นแต่พระพุทธรเจ้า เช่น รอยพระพุทธรบาท กงจักร พระแท่น ถือเป็นอุทเทสิกเจดีย์ สิ่งแทนพระพุทธรเจ้า ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีการสร้างเป็น พระพุทธรูป^{๒๑}

การสร้างพระเจดีย์นิยมสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธรูป และนิยมบรรจุวัตถุมงคลที่แทน องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้สำหรับเคารพบูชา ฉะนั้นการสร้างพระเจดีย์จึงถือเป็นประเพณีนิยม สำหรับชาวพุทธศาสนิกชน เมื่อพระพุทธรศาสนาเผยแผ่ไปถึงสถานที่ใดและประชาชนมีความ เลื่อมใสศรัทธาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึงระลึกแล้วก็จะนิยมสร้างปูชนียวัตถุ คือ พระเจดีย์เพื่อใช้ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขึ้นไว้เพื่อให้ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสสักการบูชา ณ ที่ แห่งนั้นด้วย

๒.๒.๔ ความหมายของความเชื่อ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อ” คือ การยอมรับ ข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งไว้ว่าเป็นจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสารถะ สำคัญแล้วเป็นการยอมรับเชิง พุทธิปัญญาแม้ว่าจะมีอารมณ์สะท้อนใจเข้ามาประกอบร่วมด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทาง จิตใจขึ้นในบุคคล ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น^{๒๒}

ธวัช ปุณโณธก ได้กล่าวถึง “ความเชื่อคือการยอมรับอันเกิดในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อ พลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้อำนาจเหนือพลังธรรมชาติ เหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพ ยำเกรง”^{๒๓}

จารุวรรณ ธรรมวัตร กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อ” คือ ความเชื่อที่เกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่น มีปัญหาในการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป

^{๒๑} ภัศราภรณ์ เทศธรรม, “ตำนานพระธาตุประจำปีเกิด”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

^{๒๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๔๒.

^{๒๓} ธวัช ปุณโณธก, วรรณกรรมท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๐.

เช่นนั้น มนุษย์จึงควรทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพอใจ เพื่อคลี่คลายปัญหาลงได้ หรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูทดแทนด้วยการเช่น สรวง บูชา หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ^{๒๔}

เจือ สตะเวทิน กล่าวว่าไว้ว่า “ความเชื่อ” คือ สิ่งที่มีพื้นฐานมาจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้หรือมีพื้นฐานความเคยชินที่จากการนี้กรู้อาเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจไว้วางใจได้ เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงมิได้เกิดขึ้นจากความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเชิงเนื้อหา ความเชื่ออาจเป็นความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อองมงาย หรือความเชื่อที่แปลกวิถิตารก็ได้^{๒๕}

ทัศนีย์ ทานตะวัน กล่าวว่าไว้ว่า “ความเชื่อ” คือ การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งที่มีตัวตนก็ตามว่าเป็นจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานจะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้^{๒๖}

มณี พยอมยงค์ กล่าวว่าไว้ว่า “ความเชื่อ” คือ ความยึดถือของตน ซึ่งเกิดจากสิ่งทีเหนืออำนาจมนุษย์ เป็นอำนาจของดิน ฟ้า อากาศ ภัยธรรมชาติหรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่รู้สาเหตุว่าเกิดขึ้นจากอะไร จึงเกิดยอมรับและนับถือ ความเชื่อในแต่ละถิ่นย่อมแตกต่างกันไป^{๒๗}

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือ ธรรมชาติ ความเชื่อเป็นธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์คน เมื่อเกิดการเพาะบ่มความเชื่อโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมที่ได้สัมผัสเป็นประจำ เป็นเครื่องช่วยให้ความเชื่อเจริญเติบโต จึงเกิดรูปเกิดสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเกิดความเชื่อในรูปแบบความเชื่อที่เป็นรูปธรรม และความเชื่อที่เป็นนามธรรม

^{๒๔} จารุวรรณ ธรรมวัตร, **ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์ ๒๕๒๔), หน้า ๑.

^{๒๕} เจือ สตะเวทิน, **คติชาวบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, ๒๕๑๓), ม.ป.น.

^{๒๖} ทัศนีย์ ทานตะวัน, **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒๔.

^{๒๗} มณี พยอมยงค์, **วัฒนธรรมล้านนาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๒๐๑.

๒.๒.๕ ประเภทของความเชื่อ

บริบทของสังคมไทยมีความเชื่อที่หลากหลาย อันเป็นที่มาของความเชื่อและพิธีกรรมตามประเพณี มีธรรมเนียมและรูปแบบการปฏิบัติที่แปลกแตกต่างกัน โดยความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มของความเชื่อดังนี้

๑. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากคนไทยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเชื่อจึงมุ่งเน้นพระรัตนตรัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ

ก. ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ใครทำกรรมใดไว้ ผลกรรมนั้นจะตามสนอง ซึ่งมีความเชื่อว่า ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้

ข. ความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ สัตว์โลกทั้งหลายย่อมเวียนว่ายตายเกิดวัฏสงสารตามผลแห่งกรรมของตน เป็นความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ค. ความเชื่อเรื่องกฎแห่งธรรมชาติ

ง. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับวิทยาคม เป็นความเชื่อเรื่องสิ่งลึกลับที่เหนือธรรมชาติ ไม่สามารถพิสูจน์ทราบได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ แยกออกได้เป็น ๒ เรื่อง คือ

ก. ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา เป็นจำพวกตัวอักษรหรืออักขระที่ผูกเป็นข้อความ ถือว่ามีอำนาจลึกลับแฝงเร้นอยู่ เมื่อนำไปใช้ตามที่กำหนด เช่น นำไปบิหารกรรม เสกเป่าหรือสวด เชื่อว่าจะเกิดความศักดิ์สิทธิ์หรือเกิดความขลัง ปัจจุบันความเชื่อประเภทนี้ได้ลดน้อยลง ด้วยเหตุความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่

ข. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น เชื่อว่า สามารถป้องกันอันตราย ยิง แทะ ฟันไม่เข้า ตัวอย่างเช่น เหล็กไหล เขี้ยวเสือ ฯลฯ

๓. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อประเภทนี้น่าจะเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับคนไทยมาแต่อดีต ส่วนมากจะพบเห็นได้จากพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง รูปเหมือนพระสงฆ์ที่เคารพเลื่อมใส เป็นพระเกจิอาจารย์ อาจกล่าวรวมไปถึงศาลปู่ตา ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อ ศาลเจ้าแม่ ความเชื่อประเภทนี้ยังคงมีปรากฏให้เห็นในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

๔. ความเชื่อเรื่องผีसाทเทวดา สิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นตัวตน ถือว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถให้คุณให้โทษก็ได้ สิ่งเหล่านี้ ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถหาบทสรุปได้แน่ชัดว่ามีจริงหรือไม่ บางครั้งในสิ่งที่เกิดขึ้นก็มีเหตุอันน่าเชื่อถือ

๕. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการพยากรณ์ โดยอาศัยดาราศาสตร์เป็นหลัก ความเชื่อนี้ปรากฏแพร่หลายในทุกชนชั้นของสังคมไทย จนกระทั่งมีการเรียนการสอนสืบทอดอย่างเป็นทางการ และยึดถือเป็นอาชีพ^{๒๔}

มณี พยอมยงค์ ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. ความเชื่อที่มกายไร้เหตุผล คือยังไม่ทราบเจตนา

๒. ความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่ เพื่ออบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดี อยู่ร่วมกับสังคมอย่างถูกต้องและเกิดสุขแก่ตนเอง^{๒๕}

บุญโย จิตต์ธรรมได้แบ่งประเภทความเชื่อออกเป็น ๖ ประเภท ดังนี้

๑. ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว เช่น เอาหนามล้อมบ้านขณะมีคนคลอดลูกเชื่อว่าเป็นการป้องกันผีกระสือมากินตับไตไส้พุง ของควา ๆ ของแม่และเด็ก เป็นต้น

๒. ความเชื่อที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ และการสังเกตธรรมชาติมนุษย์มีสิ่งแวดล้อมเป็นธรรมชาติได้ประสบธรรมชาติอยู่เป็นประจำ เมื่อมีปรากฏการณ์ผิดปกติเกิดขึ้น เช่น จันทรุปราคา สุริยุปราคา รุ้งกินน้ำ ผีพุ่งได้ และ ดาวหาง เป็นต้น ก็เชื่อว่าเป็นสิ่งผิดปกติจะต้องมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามมา เช่น เมื่อเห็นดาวหาง ขาวจะยากหมากจะแพงหรือถ้าดาวพระอังคารเป็นสีแดงเข้มจะเกิดสงคราม แดดสีเหลืองตอนพลบค่ำคือตอนที่ผีตากผ้าอ้อม เป็นต้น

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน ความเชื่อเรื่องยากลางบ้านเป็นเรื่องของการมีประสบการณ์ ได้ลองผิดลองถูกจนสามารถนำสิ่งต่าง ๆ มารักษาโรคต่าง ๆ ได้ผลพอสมควร เช่น ปวดท้อง ให้เอาใบกะเพราขยี้กับปูนกินหมากทาท้องหรือยาบำรุงสาวยตาให้ใช้ผักบุ้งแดงทั้งต้นทั้งรากนำมาตากแห้งบดให้ละเอียดผสมกับพริกไทยบด อัตราส่วน ๓ : ๑ แล้วมาคลุกเคล้ากับน้ำผึ้งแท้ปั้นเป็นลูกกลอน รับประทานครั้งละ ๑ เม็ด สองเวลาเช้าเย็นแก้ม้ามัว ตาฟาง และแสบตาได้ผล

^{๒๔} สมชาย สุรชาติ, “ความเชื่อของคนไทย”, ข่าวสด, (๑๑ กันยายน ๒๕๕๓) : ๓๑.

^{๒๕} มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมล้านนาไทย, หน้า ๑๒๐.

เป็นต้น สำหรับยาบำรุงสายตาจะเห็นว่าผักบุ้งนั้นมีวิตามิน A ซึ่งช่วยบำรุงสายตา จึงเห็นว่าการรักษาของคนโบราณเป็นเรื่องที่ได้มีการทดลองใช้จนเห็นผลแล้วจดจำกันต่อ ๆ มา

๔. ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่พิสูจน์ยาก แต่ก็เป็นที่พึงพิงทางใจอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น การสักยันต์ การลงนะหน้าทอง การว่าคาถาอาคม และการมีของศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นต้น

๕. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลางเป็นเรื่องของการสังเกตและการจดสถิติของมนุษย์ว่า เมื่อมีเหตุการณ์ล่วงหน้าเกิดขึ้นอย่างนี้ผลจะเป็นเช่นไร เช่น คนไม่มีเงาหัวจะต้องตาย และ ตู๊กเกร็งก่อนออกจากบ้านไม่ดี เป็นต้น

๖. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमितผืน เรื่องนี้ก็มีการสังเกตจากประสบการณ์ และสถิติ เช่นเดียวกับข้อ ๕ นั่นเอง เช่น ผืนว่างูกัดจะได้มีคู่ ผืนว่าฟันหักคนรู้จักใกล้ชิดจะเสียชีวิต และผืนว่าได้แหวนจะได้คู่หรือได้บุตร เป็นต้น แต่ความผืนก็อาจจริงหรือไม่จริงก็ได้ เพราะผืนมีสาเหตุ ๔ ประการ คือ บุญนิमित จิตนิวรรณ์ เทพสังสรรค์ และธาตุโยกะ^{๓๐}

จากการที่นักวิชาการหลายท่านจัดประเภทของความเชื่อออกเป็นหลายประเภทดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่าประเภทของความเชื่อแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่ ความเชื่อที่เป็นเหตุผลมีความเป็นวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้จริง เช่น หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และความเชื่อที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์หรือต่าง ๆ นั่นเอง

๒.๒.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุในสยามประเทศ

หลักฐานทางโบราณคดีที่ว่าด้วยโบราณวัตถุนั้น ดินแดนประเทศไทยมีการนับถือพระพุทธศาสนาหินยานเป็นหลักมาแต่สมัยทวารวดี ลพบุรี โดยมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ที่เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ให้เป็นศูนย์กลางของบ้านเมืองและท้องถิ่น พอถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ลงมา ดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศไทยก็มีชื่อเรียกว่า “สยามประเทศ” เกิดรัฐและบ้านเมืองใหม่ ๆ ขึ้นหลายแห่ง เช่น สุโขทัย ล้านนา และล้านช้าง เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่นับถือ

^{๓๐} ภิญโญ จิตต์ธรรม, ภาษาถิ่น, (สงขลา : โรงพิมพ์เมือง, ๒๕๑๗), หน้า ๔๖-๔๗.

พุทธศาสนาหินยานหรือเถรวาท ที่ได้รับอิทธิพลลัทธิลังกาวงศ์จากลังกา พม่า มอญ ทำให้มีการให้ความสำคัญในเรื่องการบูชาพระบรมสารีริกธาตุกันอย่างแพร่หลายกว่าแต่ก่อน มีทั้งการนำเอาความรู้เก่าที่มีมาแต่เดิม มาผสมผสานกับสิ่งที่ได้มาใหม่จากลังกา และที่อื่น ๆ ภายนอก จนมีจารึกบอกเรื่องราวลงบนแท่งศิลา แผ่นโลหะ ตลอดจนแต่งประวัติความเป็นมาและเรื่องราวที่ศักดิ์สิทธิ์ จารึกลงบนสมุดข่อย ใบลาน เป็นต้นานพงสาวดารสืบมา ซึ่งล้วนแล้วแต่แสดงและสะท้อนให้เห็นถึงลัทธิและระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุของผู้คนในสยามประเทศอย่างชัดเจน

เรื่องของพระบรมสารีริกธาตุนี้ได้กลายเป็นเรื่องของความหลากหลายขึ้น เมื่อมีเรื่องการบูชาพระธาตุของพระอรหันต์ที่เป็นพระสาวกเพิ่มขึ้นอีก ทำให้ต้องมีเลือกเฟ้น และเพื่อพิจารณาว่าพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามีลักษณะเช่นใด และของพระอรหันต์สาวกเป็นเช่นใด จึงเกิดมีตำนานคู่พระธาตุกันขึ้น เช่น การพรรณนาลักษณะพระธาตุทั่วไปว่ามีลักษณะกลม ขาวรี เลี้ยวเป็นเหลี่ยม ขนาดใหญ่ เล็ก หรือไม่มีมีหลากสี เช่น สีทอง อุไร สีขาว สีแดง สีดำ เป็นต้น ผู้คนในประเทศมีความเชื่อและศรัทธาในเรื่องพระบรมสารีริกธาตุนี้อย่างเหนียวแน่นมาช้านาน มีการสร้างพระธาตุเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุดำเนินมาหลายยุคหลายสมัย บังเกิดพระธาตุเจดีย์ขึ้นมากมายหลายรูปแบบ พระธาตุเจดีย์จึงเป็นปูชนียสถานที่มีความสำคัญของชาติจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในประเทศไทยนั้น พุทธศาสนิกชนส่วนมากจะเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่กับพระบรมสารีริกธาตุและกราบไหว้บูชา เพื่อคุ้มครองตนเองให้แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง ความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุนั้น อาจเกิดขึ้นด้วยพลานุภาพ ดังที่พระมหาเชิด เจริญรัมย์^{๓๓} ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย ดังนี้

๑. พุทธานุภาพ ความเชื่อมั่นในพระพุทธรูป ที่ทรงบริสุทธิปราศจากกิเลสอาสวะทั้งปวง และทรงประกอบด้วยพระคุณ ๓ ประการ คือ บริสุทธิคุณ มหากรุณาธิคุณ และปัญญาคุณ

^{๓๓} พระมหาเชิด เจริญรัมย์, “พระเครื่องกับสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๑๖๔.

๒. ธรรมานุภาพ พลังอำนาจของพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีปรากฏอยู่ตามบทสวดต่าง ๆ เช่น เมตตสูตร รตนสูตร อย่างที่เรียกชื่อว่า สวดพระปริตร ที่อาจจะจัดปิดเป่ายันตรายทั้งปวง

๓. สังฆานุภาพ อำนาจแห่งพระอริยสงฆ์ และพระสงฆ์สัมมาปฏิบัติทั้งหลายจนสามารถจะแผ่พลังจิตให้มาอยู่ในสิ่งที่ต้องการได้

๔. ปุณฺณานุภาพ อำนาจของบุญกุศลคุณงามความดี และการกระทำผลกรรมดีงามของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเข้ากับคำกล่าวที่ว่า คนดีมีบุญ พระคุ้มครอง

๕. เทวานุภาพ อำนาจแห่งเทพยดา ที่ชาวพุทธต่างก็ล้วนเชื่อมั่นพระพุทธรูปต่าง ๆ จะมีเทวารักษ์อาศัยด้วย

บรรดาพละานุภาพทั้งหมดเหล่านี้สามารถจะเป็นพลังที่มีอำนาจซึ่งคลั่งบันดาลหรือทำให้เกิดปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้ งานวิจัยของพระมหาเชิด เจริญรัมย์^{๑๒} ได้สอดคล้องกับแนวความคิดของเสกท่อน เปรมจิตต์ ที่ได้กล่าวถึงความเชื่อของพระบรมสารีริกธาตุในสยามประเทศว่ามีมาทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ที่พระพุทธศาสนาแผ่เข้ามาถึง ดังเห็นได้จากการสร้างสิ่งสำหรับบูชาที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น พระเจดีย์และพระบรมธาตุต่าง ๆ ล้วนมาจากความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนิกชน เช่น ดำเนินอูร์งคันทันที่ได้กล่าวถึงความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นแก่พระบรมสารีริกธาตุ ดังปรากฏว่า “เกิดพายุพัดหนักในพิริเวณเทียนในวันที่ ๖ ของงานซึ่งตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นวันมาฆบูชา มีหลายคนเห็นเหตุการณ์ในขณะนั้นว่า ขณะที่ลมพัดอยู่อย่างหนักได้เห็นรัศมีสีแดงขนาดใหญ่พุ่งออกมาจากพลับพลา พอจวนจะถึงเบญจจันเป็นทีประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุแล้วพุ่งขึ้นไปข้างบนและหายไปที่สุด”^{๑๓}

ทศพล จังพานิชย์กุล ก็ได้กล่าวถึง ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุในประเทศไทย โดยแบ่งเป็นความเชื่อในเรื่องดังต่อไปนี้

๑. การบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในเจดีย์ มีความเชื่อว่า การบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในประเทศไทย เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ทำให้เกิดความศรัทธาอย่างต่อเนื่อง พุทธศาสนิกชนชาว

^{๑๒} เสกท่อน สุภโศภณ, ดำเนินพระบรมสารีริกธาตุ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทชอวณิชชา,

ไทยนิยมบรรจุพระบรมสารีริกธาตุมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตส่วนใหญ่นิยมสร้างสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เห็นได้จากมีเจดีย์เก่าแก่มากมายบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย, ศรีสัชนาลัย, ลพบุรี, อโยธยา เป็นต้น ในปัจจุบันมีการอันเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในสถูปเจดีย์ที่สร้างขึ้นในยุคหลัง ๑๓๖ แห่ง เช่น เจดีย์พระบรมธาตุ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร พระมหาธาตุเจดีย์ภุมเทนิล พระมหาธาตุเจดีย์ภพลภูมิสิริ ดอยอินทนนท์ เชียงใหม่ พระเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม ชลบุรี พระมหาเจดีย์มหารัชมังคลาจารย์พุทธมงคล นครปฐม พระมหาธาตุเจดีย์มิ่งมงคล วัดวังยาว ประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

๒. พระบรมสารีริกธาตุแสดงปฏิหาริย์ เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ใจและก่อให้เกิดแรงศรัทธาประการที่สอง คือ ปฏิหาริย์ของพระบรมสารีริกธาตุในประวัติศาสตร์ไทย เช่น ดำเนินเรื่องพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน บอกว่าประมาณพุทธศักราช ๑๕๕๐ พระเจ้าอาทิตย์ทรงเห็นปฏิหาริย์พระธาตุแปลงฉัพพรรณรังสีเป็นรัศมี ๖ สี จึงทรงให้สร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุ จารึกที่วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัยประมาณพุทธศักราช ๑๕๒๗ และสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา เมื่อทรงสร้างพระพุทธรูปศิลา ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นพระศรีรัตนธาตุกระทำปฏิหาริย์สว่างดังลวดเงิน เห็นเป็นขนาดใหญ่เท่าเสื่อผืน ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีบันทึกในพงศาวดารว่ากษัตริย์หลายพระองค์ทรงเห็นปฏิหาริย์ของพระบรมสารีริกธาตุ เช่น พระบรมราชาธิราชที่ ๑ ทรงทอดพระเนตรเห็นปฏิหาริย์ของพระบรมสารีริกธาตุ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทหารปักหลักไว้ตรงที่พระบรมสารีริกธาตุปรากฏ แล้วทรงสถาปนาวัดมหาธาตุขึ้นในพุทธศักราช ๑๕๑๗ และสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเห็นปฏิหาริย์ถึง ๔ ครั้ง ดังบันทึกเหตุการณ์เมื่อพุทธศักราช ๒๑๓๗ ที่เมืองป่าโมก ความตอนหนึ่งว่า “พระบรมสารีริกธาตุ ปฏิหาริย์โชติช่วง มาเท่าผลส้มเกลี้ยงมาแต่ทักษัณทิส เวียนเป็นทักษัณาวรรตแล้วเสด็จไปอุดรทิส” พุทธศักราช ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงเป็นมกุฎราชกุมาร เสด็จประทับที่พระราชวังสนามจันทร์ ทรงทอดพระเนตรเห็นปฏิหาริย์ที่องค์พระปฐมเจดีย์ ดังบันทึกตอนหนึ่งว่า “ได้เห็นองค์พระปฐมเจดีย์ รัศมีสว่างพราวออกทั้งองค์ ดูประหนึ่งว่าองค์พระปฐมเจดีย์ด้านตะวันตก คือ ด้านที่เล็งตรงกับสนามจันทร์นั้นทาด้วยฟอสฟอรัสพราวเรือง ๆ” ครั้นขึ้นเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นปฏิหาริย์ที่องค์พระปฐมเจดีย์อีกในพุทธศักราช ๒๔๕๗ ในปัจจุบันมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากที่ศรัทธาเลื่อมใส ทำการรักษาศิล

ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ จึงได้พบเห็นปาฏิหาริย์แห่งพระบรมสารีริกธาตุ หรือพระอรหันตธาตุด้วยตนเอง^{๓๓}

พุทธศาสนิกชนตั้งสมมติความเชื่อสืบต่อกันมาช้านานว่า การไหว้สักการะพระธาตุอันเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และพระอริยสงฆ์นั้น จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ อีกทั้งอานิสงส์ผลบุญที่ได้จากการกราบไหว้บูชา และสร้างกุศลกับพระธาตุนั้นเชื่อว่าแรงนัก ฉะนั้น ความเชื่อของพระบรมสารีริกธาตุของพุทธศาสนิกชนนี้ ถือว่าเป็นแรงผลักดันและแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนพยายามประพฤติและปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ในการที่จะสร้างกุศลคุณงามความดีต่าง ๆ โดยการตั้งจิตอธิษฐานและปรารถนายึดมั่นในศีล ทาน บำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิ ภาวนา เพียงเพื่อให้ชีวิตประสบแต่สิ่งดีงาม

๒.๒.๓ ประวัติเหตุการณ์อันเนื่องด้วยพระธาตุ

ในประวัติศาสตร์อันยาวนานมีเรื่องราวกล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุแสดงปาฏิหาริย์มากมายโดยเฉพาะตามตำนานพระธาตุในลังกา แม้ศิลาจารึกของไทยยังมีการกล่าวถึงพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีแห่งสุโขทัย ได้ไปนมัสการพระบรมธาตุ พระเกศธาตุ พระทันตธาตุ ในลังกา ได้เห็นพระธาตุเหล่านั้นแสดงปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เช่น เสด็จไปในอากาศสว่างเหมือนสายฟ้าแลบบ้าง ล่องลอยเหนือดวงดาวบ้าง เปล่งแสงฉัพพรรณรังสีเหลือบเหลือบชมพู แดง เขียว ขาวบ้าง ฯลฯ โดยเฉพาะในพระราชพงศาวดารและจดหมายเหตุของไทยเรา ก็เคยมีความกล่าวถึงการปาฏิหาริย์ของพระบรมสารีริกธาตุหลายครั้ง เช่น ตำนานการสร้างพระธาตุหริภุญชัยที่ลำพูน พระเจดีย์บรรจุพระธาตุที่วัดสวนดอก พระมหาภักขิตรีย์ไทยในสมัยโบราณได้ทอดพระเนตรพระบรมสารีริกธาตุ เสด็จล้วนทรงเห็นเป็นศุภนิมิตด้วยกัน^{๓๔} ทองสืบ สุกะมาร์ค กล่าวถึง ปาฏิหาริย์พระบรมสารีริกธาตุที่ได้มีการบันทึกไว้ ดังนี้

^{๓๓} ทศพล จังพานิชย์กุล, พระสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ, (กรุงเทพมหานคร : คอมมูดีไซน์แอนด์พรินท์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๒-๒๘๓.

^{๓๔} ทศพล จังพานิชย์กุล, ปาฏิหาริย์พระธาตุเสด็จ : มหัศจรรย์แห่งปฐมนิยชาตในพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : คอมมูดีไซน์แอนด์พรินท์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐ – ๑๑.

๑. สมัยสมเด็จพระรามาเมศวร ครั้งนั้นเสด็จออกทรงศีลยังพระที่นั่งมิ่งคลาภิเศก เพลา ๑๐ ทুম ทอดพระเนตรโดยฝ่ายทิศบูรพา เห็นพระบรมสารีริกธาตุเสด็จปาฏิหาริย์ เรือนปลัดวังให้เอาพระราชยาน ทรงเสด็จออกไปให้เอาครุฑปักขึ้นไว้สถาปนาพระมหาธาตุขึ้นสูง ๑๕ วา ยอดคนพศุลสูง ๓ วา ชื่อวัดมหาธาตุแล้วให้ทำพิธีประเวศพระนครแล้วเฉลิมพระราชมนเทียร^{๓๕}

๒. สมัยพระนเรศวรมหาราช เมื่อครั้งพระนเรศวรแต่งองค์แล้วเสด็จขึ้นยืนอยู่บนเกยชัย อันข้างพระที่นั่งอยู่ที่ริมเกยกับนายควาญช้าง เมื่อจกมีบรมโพธิสมภารจึงบันดลให้ประจักษ์ในทัพพันซ์ ในเวลากลางวันก็บันดลให้มีอัสจรรยมา พระอาทิตย์นั้นทรงกลดอันแดกก็มีได้ต้ององค์ร่วมอยู่สักสอกปลาย ส่วนที่นอกนั้นก็เห็นแสงแดดอยู่ ก็แลเห็นเป็นอัสจรรยทั่วกันไปสิ้นทั้งทัพ แล้วแลเห็นพระบรมธาตุเสด็จมาบนกลางอากาศ มีพระรัศมีเป็นอันมาก ปาฏิหาริย์มาที่หน้าพลับพลาไป

๓. สมเด็จพระเอกาทศรถ เมื่อเสด็จไปปราบพระยาศรีไสยณรงค์ที่เป็นกบฏ ณ เมืองตะนาวศรี พอเพลา ๑ ขาม ๘ บาท พระบรมสารีริกธาตุใหญ่เท่าผลส้มเกลี้ยง เสด็จผ่านตะนาวศรีมาแต่ทิศอุดรไปเฉียงอาคเนย์ พระรัศมีสว่างไปทั่วอากาศและปฐพี ทรงปีติโสมนัสถวายทศนักษสโมธานเหนือพระศิโรตม์ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ปุโรหิตาจารย์ทั้งหลายให้ประโคมไตรสังข์ดุริยางคดนตรี เป่าพาทย์และฆ้องชัยในทันที^{๓๖}

๔. สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงผนวชได้ทอดพระเนตรพระธาตุปาฏิหาริย์เสด็จเอง เมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๔ ดังพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ความว่า ครั้นฤดูแล้ง เสด็จไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ พระสงฆ์อันเตวาลิกสัทธวิหริกได้ตามเสด็จไปหลายรูป ครั้นเวลาค่ำเสด็จขึ้นไปบนชั้นทักษิณ ทรงสวดมนต์จบแล้วจึงทรงตั้งอธิษฐานด้วยภาษามคธ ความว่า “ถ้าในพระมหาเจดีย์นี้มีพระบรมธาตุซึ่งแต่โบราณบรรจุไว้ภายใน ขอให้เทพดาผู้ใหญ่ทรงรักษาพระมหาเจดีย์ฐานองค์นี้ จะมีเมตตากฤณาแบ่งพระบรมธาตุให้สักองค์สององค์ เพื่อนำไปบรรจุไว้ในพระพุทธรูปที่หล่อใหม่ มีพระนามว่า “พระสัมพุทธพรรณี” นั้นองค์หนึ่ง จะบรรจุไว้ใน “พระเจดีย์ทองเหลือง” หุ้มเงินองค์หนึ่งไว้เป็นที่เคารพบูชาไว้กราบ ขอเทพดาจงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุสัก ๒ องค์เทอญ” แล้วมีรับสั่งให้

^{๓๕} ทองสืบ สุกะมาร์ค, ตำนานพระธาตุของพระพุทธเจ้าและพระสาวก, (กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๘.

^{๓๖} สุริพันธุ์ มณีนี, ปิยาราลิ, (กรุงเทพมหานคร : ป.สัมพันธพาณิชย์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

พระมหาศุข เปรียบเอก (คือพระธรรมการศุข) กับนายรื่น มหาเด็ก เชิญพระอบแก้วตั้งบนพานแก้ว ขึ้นไปตั้งไว้ในโพรงพระเจดีย์ฐานด้านตะวันออก

ครั้นเสด็จกลับจากปฐมเจดีย์ประมาณได้เดือนเศษครึ่งพระพุทธรูปนารัตน์องค์หนึ่งที่ทรงสร้างไว้แต่ก่อนยังอยู่ในหอพระวัดมหาธาตุ วันหนึ่งเวลา ๕ โมง พระสงฆ์เข้าไปสวดมนต์อยู่ในหอพระเห็นเป็นควันกลุ้มขึ้นที่พระพุทธรูปนารัตน์ สีแดงและมีกลิ่นหอมเหมือนควันธูปเทียน พระสงฆ์ทั้งปวงก็ตกใจลุกไป คุณก็ไม่เห็นไฟอะไรไหม้ จึงกลับมานั่งสวดมนต์จนจบ ครั้นสวดมนต์แล้วออกมาค้นดูว่าใครสูมไฟไว้ที่ใด ก็หาไม่ รุ่งขึ้นพระสงฆ์นำความขึ้นไปกราบทูลให้ทรงทราบจึงเสด็จลงมาทอดพระเนตรพระพุทธรูปนารัตน์ เห็นพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุไว้ในองค์พระพุทธรูปมากขึ้นกว่าเก่า ๒ องค์ จึงรับสั่งถามพระสงฆ์ทั้งหลาย ก็ไม่มีผู้ใดทราบเหตุการณ์ ครั้นได้ทรงสดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนี้แล้ว ก็รับสั่งให้ประชุมพระสงฆ์เถรานุเถระในหอสวดมนต์วัดมหาธาตุ พระสงฆ์ที่ประชุมนั้นลงเนื้อพร้อมกันว่าพระบรมธาตุใหม่ ๒ องค์นั้นเสด็จมาเองด้วยพระบรมธาตุที่เสด็จมาใหม่นั้นเล็กเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาดสีขาวคล้ายดอกพิกุลสดกับมีสีขาวดุจสีสังข์เป็นจุดอยู่ ๒ แห่งตรงกัน บางคนเห็นว่าเป็นแต่จุดกลมเป็นแววอยู่อย่างเดียว พระบรมธาตุ ๒ องค์นั้นได้ทรงบรรจุไว้ในพระพุทธรูปสัมพุทธพรหมองค์หนึ่ง กับบรรจุในพระเจดีย์สุพรรณผลึกตามที่ทรงปฏิญาณไว้ที่พระปฐมเจดีย์นั้นองค์หนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ก็โปรดให้เริ่มการสถาปนาปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ ด้วยทรงเชื่อว่าคงจะเป็นที่ที่มีพระบรมธาตุประดิษฐานอยู่ ในปี ๒๓๙๘ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (จำ นูญนาถ) ซึ่งโปรดให้เป็นแม่กองควบคุมการก่อสร้างองค์พระปฐมเจดีย์อย่างใกล้ชิด^{๓๓}

ดังนั้นการเกิดปรากฏการณ์อันมหัศจรรย์ของพระบรมสารีริกธาตุเป็นไปด้วยอำนาจและบารมีขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นสิ่งมนุษย์สามัญชนทั่วไปไม่สามารถทราบเหตุผลได้ แต่การเกิดเหตุการณ์แก่พระธาตุนี้ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระธาตุ จึงพากันกราบไหว้และสักการบูชา รวมถึงการปฏิบัติแด่องค์พระธาตุด้วยความเคารพ ส่งผลทำให้ชีวิตและครอบครัวของตนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น และทำให้ครอบครัวประสบแต่ความสุข ความร่มเย็นสืบไป

^{๓๓} ทศพล จังพานิชย์กุล, พระสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ, หน้า ๒๘๗-๒๘๘.

๒.๓ ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

๒.๓.๑ ตำนานและความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิด

ความเชื่อเรื่องการไหว้พระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิดเป็นวัฒนธรรมการบูชาพระบรมสารีริกธาตุของชาวล้านนาซึ่งบอกเล่ากันว่ามีมาแต่โบราณ โดยกำหนดหมายเอาพระธาตุเจดีย์ต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ในล้านนา ล้านช้าง และพม่า โดยมีการนำเอารูปสัตว์มาเป็นสัญลักษณ์ประจำปีรอบนักษัตร โดยชาวล้านนาเรียกสัญลักษณ์รูปสัตว์เหล่านี้ว่า ตัวเป็ง^{๓๘} ซึ่งตัวเป็งทั้ง ๑๒ ตัวนั้นจะแยกกันกำกับอยู่ที่พระธาตุเจดีย์ ๑๒ แห่ง ทำหน้าที่คอยเรียกวินญาณของคนที่เกิดในปีนั้นมาพักที่พระธาตุเจดีย์ก่อน เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมจึงไปสถิตที่กระหม่อมของบิดาเป็นเวลา ๗ วัน จากนั้นจึงเคลื่อนเข้าสู่ครรภ์ของมารดาต่อไป จิตวิญญาณที่เคยพักที่พระธาตุเจดีย์ และอาศัยตัวเป็งใดนำมาส่งที่กระหม่อมของบิดาจะได้เกิดในปีนั้น และมีพระธาตุเจดีย์นั้นเป็นพระธาตุประจำปีเกิด ขณะที่สิ้นลมหายใจแล้ว ตัวเป็งตัวเดิมก็จะมารับวิญญาณพักอยู่ที่พระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิดของคนก่อนจะไปสู่ภพภูมิอื่น ๆ ตามแต่บุญกรรมของคนต่อไป

ความเป็นมาของตำนานพระธาตุมาจากการรับพุทธศาสนาเข้ามาในอาณาจักรล้านนาจึงมีอิทธิพลเรื่องราวต่าง ๆ ไปผูกพันอยู่กับพุทธประวัติ พุทธปาฏิหาริย์ เช่น การตั้งชุมชน การสถาปนาพุทธศาสนา การสร้างปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน เพื่อเป็นการสร้างความศรัทธา เชื่อมโยงให้ลึกลงไปจิตใจของพลเมือง จึงได้เอ่ยอ้างเรื่องในอดีตกาลตั้งแต่พระเจ้าเลียบโลก พุทธทำนาย เรื่องราวเหล่านี้ได้บันทึกลงในใบลานที่ทำเป็นหนังสือผูกหรือปี่ปสา คือสมุดข่อยเก็บรวบรวมได้ตามวัดวาอารามต่าง ๆ เอกสารเหล่านี้ได้มีการชำระคัดลอกสืบต่อกันมา โดยใช้เทศนาหรืออ่านให้คนฟังในเรื่องพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำนานพระธาตุประจำปีเกิด ดังจะกล่าวต่อไปนี้^{๓๙}

^{๓๘} รัชชัย องค์กรุณีและวิไลรัตน์ ยัรรอด, ไหว้พระธาตุเจดีย์ตามปีเกิด, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

^{๓๙} สมุดข่อย, ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดภูคำ, หนังสือผูกที่ ๑๑.

๑. ปืชวด พระธาตุศรีจอมทอง^{๔๐} : พระบรมธาตุเจดีย์นี้ตั้งอยู่บนยอดจอมทองเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุส่วนพระเศียรเบื้องขวา มีความพิเศษ คือ เป็นพระบรมธาตุที่มีได้ฝังใต้ดิน แต่ประดิษฐานอยู่ในกุฎภายในวิหาร สามารถอัญเชิญมาสรงน้ำได้

ตามตำนานเล่าว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังคอยนี้ และทรงพยากรณ์ว่าที่นี่จะเป็นที่ประดิษฐานพระทักษิณโมลีธาตุของพระองค์ในภายหน้า ต่อมาราวปี พ.ศ.๑๕๕๕ นางเม็งและนายสอยได้พบพระบรมธาตุ จึงได้ก่อพระเจดีย์และสร้างเสนาสนะที่คอยต้นทอง คนทั้งหลายจึงเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดจอมทอง ในสมัยพระแก้วเมือง (พ.ศ.๒๐๓๘ - พ.ศ.๒๐๖๘) กษัตริย์องค์ที่ ๑๔ แห่งราชวงศ์มังราย ได้สร้างวิหารจัตุรมุข ภายในมีมณฑปปราสาทเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุ เจ้าเมืองเชียงใหม่หลายพระองค์ได้อัญเชิญพระบรมธาตุศรีจอมทองไปยังเมืองเชียงใหม่ เพื่อทำการสักการะ โดยมีวัดต้นเกว๋นที่ อ.หางดง เป็นวัดที่หยุดพักขบวนแห่พระบรมธาตุเข้าเมือง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ และวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ มีพิธีแห่พระบรมธาตุไปบูชาข้าวที่อุโบสถและให้พุทธศาสนิกชนได้สรงน้ำ โดยจะมีการกล่าวบทอัญเชิญ และใช้ช้อนทองคำเชิญพระธาตุจากผอบมาประดิษฐานในโกศแก้วที่ตั้งบนพานเงิน ตามธรรมเนียมเดิมควรนำน้ำจากแม่น้ำกลาง เจือน้ำหอมหรือแก่นจันทร์มาใช้สรง หรือจะเป็นน้ำสะอาดเจือของหอมก็ได้

๒. ปืจลู่ พระธาตุลำปางหลวง^{๔๑} : วัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นวัดเก่าแก่ของเมืองลำปาง เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกเสด็จถึงหมู่บ้านสัมภการวัน ลัวะชื่ออ้ายคอนได้นำน้ำผึ้งใส่กระบอกไม้ฟางและมะพร้าวมาถวาย พระองค์ได้ทรงพยากรณ์ว่า ที่นี่จะมีนครชื่อ ลัมปาง และได้มอบพระเกศาธาตุให้ลัวะอ้ายคอนนำไปประดิษฐาน ภายหลังที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระอรหันต์ได้นำพระธาตุหน้าผากและพระธาตุลำคามาประดิษฐานที่นี่

พระธาตุลำปางหลวงมีงานนมัสการพระบรมธาตุประจำปี ปีละ ๒ ครั้ง คือในวันที่ ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ (ทางเหนือ) หรืองานยี่เป็ง (งานวันเพ็ญเดือนยี่นั่นเอง) และวันปากปี (คือในช่วงสงกรานต์) ๑๖ เมษายนของทุกปีซึ่งจะมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุลำปางหลวงและพระแก้วดอนเต้ารวมอยู่ด้วย

^{๔๐} ที่ตั้ง วัดพระธาตุเจ้าศรีจอมทอง ถนนเชียงใหม่ - ฮอด หมู่ 2 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.

^{๔๑} ที่ตั้ง วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง.

๓. ปีขาล พระธาตุช่อแฮ^{๔๒} : ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาเดี่ยวๆ จากรูปแบบสถาปัตยกรรมในวัด บ่งบอกว่ามีอายุราว พ.ศ.๑๕๕๐ แต่ตำนานพระธาตุได้เล่าประวัติอันเก่าแก่ว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาถึงดอยโกสียชัศคะบรรพต และพบกับเจ้าลาวนามลัวะอ้ายค้อม เมื่อขุนลัวะทราบว่าเป็น พระพุทธเจ้า จึงได้นำภัตตาหารมาถวาย พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่าที่นี้ต่อไปจะมีเมืองชื่อเมือง แพร่ ในครั้งนั้นพระอรหันต์และพระยาโศก ที่เสด็จมาด้วยได้ทูลขอพระเกศาธาตุมอบให้ขุนลัวะ ไปบรรจุโกศแก้ว แล้วนำไปไว้ในถ้ำด้านตะวันออกของดอยที่ประทับ และพระพุทธเจ้าทรงมีรับสั่ง ว่า หลังจากที่พระองค์ปรินิพพานแล้วให้นำพระธาตุช่อสอกข้างซ้ายมาประดิษฐานที่นี่ นามของ พระบรมธาตุเจดีย์มีเรื่องเล่าว่า ขุนลัวะได้นำผ้าแพรมารองรับพระเกศาธาตุจึงมีชื่อว่าช่อแพร และ เพี้ยนเป็นช่อแฮภายหลัง แต่บ้างก็ว่ามีชาวบ้านนำผ้าแพรอย่างดีมาผูกบูชาองค์พระธาตุ งานมนัสการ พระธาตุจัดขึ้นระหว่างวันขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นงานประจำปีที่สำคัญของ ชาวเมืองแพร่ ในงานมีการแห่ตุงหลวงถวายแด่องค์พระธาตุและการแสดงมหรสพ

๔. ปีเถาะ พระธาตุแช่แห้ง^{๔๓} : ตั้งอยู่บนยอดดอยขนาดเล็กนอกเมืองน่าน มีเรื่องราวเล่าว่า เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จโปรดสัตว์มาถึงภูเพียงแช่แห้ง และพบกับพระอมลราชและ พระมเหสี ที่มาสรงน้ำที่เดียวกับที่พระองค์สรงน้ำอยู่ พระอมลราชได้ถวายผ้าขาวให้พระพุทธเจ้า ใช้สรงน้ำ แต่ผ้านั้นกลายเป็นทองคำ พระอานนท์จึงขอพระเกศาธาตุบรรจุในกระบอกไม้ขาง มอบ ให้พระอินทร์นำไปเก็บในอุโมงค์พร้อมผ้าทอง โดยพระอินทร์ได้ก่อพระเจดีย์สูง ๗ ศอกไว้ด้านบน ต่อมาราว พ.ศ.๑๔๕๖ สมัยพระยากานเมือง ได้ส่งช่างไปร่วมสร้างวัดหลวงที่สุโขทัย พระยาลือไท จึงมอบพระบรมธาตุ ๗ พระองค์ และพระพิมพ์คำ พระพิมพ์เงินอย่างละ ๒๐ องค์ ให้พระยากานเมือง ซึ่งได้นำไปบรรจุไว้ที่ภูเพียง และพบพระเจดีย์ที่บรรจุพระเกศาธาตุและพระธาตุช่อมือข้างซ้ายของ พระพุทธเจ้า พระองค์จึงให้ทำอุโมงค์ประดิษฐานพระบรมธาตุใหม่ และก่อพระเจดีย์เป็นพระธาตุ แช่แห้งคู่เมืองน่านมาจนทุกวันนี้ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ หรือเดือน ๖ ของทางภาคเหนือทางวันมี การจัดงานมนัสการพระธาตุแช่แห้ง ในงานมีมหรสพ การแห่ตุงถวายพระบรมธาตุ และการจุบบอก ไฟถวายเป็นพุทธบูชาตามธรรมเนียมดั้งเดิม

^{๔๒} ที่ตั้ง วัดพระธาตุช่อแฮ ถนนช่อแฮ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.

^{๔๓} ที่ตั้ง วัดพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน.

๕. ปีมะโรง พระพุทธสิหิงค์ วัดพระสิงห์^{๔๔} : เป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมืองในตำนานสิหิงคนิทานและพงสาวดารโยนก เล่าประวัติว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานไป ๗๐๐ ปี พระเจ้าสีหลและกษัตริย์องค์อื่นในครุทศพระเนตรรูปของพระพุทธเจ้า มีแต่พระยานาคที่เคยเห็นพระองค์ จึงแปลงรูปเนรมิตตนเป็นพระพุทธเจ้า พระเจ้าสีหลได้กระทำการบูชา ๗ วัน ๗ คืน และให้ช่างถ่ายแบบพระพุทธรูปไว้

ต่อมาพระร่วงแห่งสุโขทัยได้ยืมคติศัพท์ของพระพุทธสิหิงค์ ใครจะได้บูชา จึงบอกกับพระเจ้าสิริธรรมแห่งเมืองนครศรีธรรมราช พระเจ้าสิริธรรมได้ส่งทูตไปขอจากลังกา อัญเชิญไปให้พระเจ้าสุโขทัย ต่อมาพระพุทธสิหิงค์ถูกอัญเชิญไปยังเมืองสำคัญจนกระทั่งราวปี พ.ศ. ๑๕๘๓ เจ้ามหาหรรพมได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์จากกำแพงเพชรมาถวายพญาแสนเมืองมาแห่งเชียงใหม่ เดิมพญาแสนเมืองให้อัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดบุปผาราม เมื่อรถที่อัญเชิญมาถึงหน้าวัดลิเซียงพระ (ชื่อเดิมวัดพระสิงห์) รถเกิดติดขัดไม่สามารถชักลากไปได้ จึงให้ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ไว้ที่วัดนี้ ในปี พ.ศ. ๒๐๖๓ พระเมืองแก้วได้สร้าง วิหารลายคำ เพื่อประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ ภายในวิหารมีภาพจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ ๕ เรื่องสังข์ทอง ฝีมื้อช่างล้านนา และเรื่องสุวรรณชาดก ฝีมื้อช่างภาคกลาง ในช่วงสงครามครั้งของทุกปี มีการอัญเชิญพระพุทธสิหิงค์ประดิษฐานบนบุษบก แห่แห่นรอบเมืองให้ประชาชนได้สรงน้ำสักการะ

๖. ปีมะเส็ง ดันโพธิ์ วัดโพธารามมหาวิหาร^{๔๕} : พระศรีมหาโพธิ์เป็นต้นไม้สำคัญในพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นที่ประทับและตรัสรู้สัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า ณ พุทธคยา สำหรับชาวล้านน่ายังมีความเชื่อว่าดันโพธิ์เป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ช่วยขจัดความทุกข์ได้ จึงมีประเพณีถวายไม้ค้ำโพธิ์และเครื่องประกอบพิธีกรรมได้ดันโพธิ์

สำหรับผู้ที่เกิดปีมะเส็งที่มีพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปีเกิดสามารถบูชาดันโพธิ์ตามวัดแทนได้ โดยวัดมหาโพธาราม เชียงใหม่นี้เป็นวัดสำคัญที่มีการสังคยานาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลก และพระเจ้าติโลกราชผู้สร้างวัด ทรงให้นำดันโพธิ์จากลังกามาปลูก พร้อมทั้งจำลองสัตตมหาสถาน คือสถานที่ ๗ แห่งที่พระพุทธเจ้าได้เสวยวิมุตติสุขก่อนเผยแผ่

^{๔๔} ที่ตั้ง วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

^{๔๕} ที่ตั้ง วัดโพธารามมหาวิหาร (เดิมชื่อวัดเจ็ดยอด) ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

ศาสนา ได้แก่ ปฐมโพธิบัลลังก์ คือต้นโพธิ์ที่ประทับตรัสรู้ อนิมิตเจดีย์ คือที่ที่พระพุทธเจ้าประทับทอดพระเนตรต้นโพธิ์หลังตรัสรู้ รัตนจกมลเจดีย์ คือที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นจากถ้ำ ๗ วัน รัตนมรเจดีย์ คือที่ที่พระพุทธเจ้าพิจารณาพระอภิธรรม อชปาลนิโครธเจดีย์ คือต้นไทรที่พระพุทธเจ้าประทับ

๑. ปีมะเมีย พระธาตุเจดีย์ชเวดากอง วัดพระบรมธาตุ^{๔๖} : สำหรับผู้ที่เกิดปีมะเมีย สามารถเดินทางไปนมัสการ พระบรมธาตุเมืองตาก แทนพระธาตุชเวดากอง ที่ประเทศพม่าได้ เนื่องจากเป็นเจดีย์ที่พระครูพิทักษ์ (ทองอยู่) ได้จำลองแบบมา จากพระธาตุชเวดากองโดยครอบพระธาตุเจดีย์องค์เดิมไว้

ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกได้กล่าวถึงความเป็นมาของพระบรมธาตุเจดีย์ที่วัดนี้ว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาเมืองตากจนมาถึงคอยมหยิงคะและทรงมอบพระเกศาธาตุให้พระอรหันต์ พร้อมทั้งรับสั่งว่า หลังจากที่ได้เสด็จปรินิพพานแล้วให้นำพระเกศาธาตุมาบรรจุไว้ที่นี่ พระบรมธาตุเจดีย์เมืองตากจึงเป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุ ในวันขึ้น ๑๔ และ ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ (ปลายเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน) ของทุกปี จะมีงานพิธีสมโภชและสักการะพระบรมธาตุ เรียกว่า งานประเพณีขึ้นพระธาตุเดือนเก้า

๘. ปีมะแม พระธาตุคอกยสุเทพ^{๔๗} : ตั้งอยู่บนยอดคอกยสุเทพ การประดิษฐานพระบรมธาตุเจดีย์บนเขาศักดิ์สิทธิ์ของเมืองมีขึ้นราวปี พ.ศ.๑๘๒๖ สมัยพญากือนา (พ.ศ.๑๘๔๘-๑๘๖๘) ในยุคทองของล้านนา พระองค์ได้อาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัยมาเชียงใหม่ พระสุมนเถระจึงอัญเชิญพระบรมธาตุที่พบเมืองปางจามาด้วย

พระบรมธาตุนี้ได้ทำปาฏิหาริย์แยกเป็นสององค์ องค์หนึ่งประดิษฐานที่วัดบุปผาราม อีกองค์หนึ่งพญากือนาได้อาราธนาสถิตเหนือช้างมงคลเพื่อเสด็จหายที่ประดิษฐานช้างมงคลเดินขึ้นมาถึงยอดคอกยสุเทพ ร้องสามครั้ง ทำทักษิณาวรรต ๓ รอบและล้มลง ภายหลังอัญเชิญพระบรมธาตุลงมา พญากือนาให้ขุดหลุมประดิษฐานพระบรมธาตุและก่อพระเจดีย์สูง ๕ วา ต่อมาปี พ.ศ. ๒๐๘๘ สมัยพระเจ้าเกษแก้ว ได้ก่อเป็นพระเจดีย์สูงใหญ่สี่ทองเช่นทุกวันนี้ มีความเชื่อว่าหากบูชา

^{๔๖} ที่ตั้ง พระธาตุชเวดากอง เนินเขาเชียงกุตระ เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า , วัดพระบรมธาตุ ที่ตั้ง ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก.

^{๔๗} ที่ตั้ง วัดพระธาตุคอกยสุเทพราชวรวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

พระธาตุในทิศทั้งสี่แล้วทำให้มีสติปัญญาดี สมัยก่อนในวันวิสาขบูชามีประเพณีการขึ้นพระธาตุ โดยชาวบ้านจะเดินถัดเลาะป่าขึ้นสู่องค์พระธาตุ

๕. ปืวอก พระธาตุพนม^{๔๔} : พระบรมธาตุเจดีย์องค์สำคัญ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน สองฝั่งโขง บรรจุพระอัฐิธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากัสสปเถระได้นำมาประดิษฐานไว้บนภูกำพร้าว ตามตำนานว่าก่อสร้างโดยกษัตริย์ห้าองค์คือ พระยาจุฬินพรหมทัต พระยานันทเสน พระยาอินทปัต พระยาคำแดง และพระยาสุวรรณภิงคาร พร้อมไพร่พล ในส่วนลวดลายที่เรือนธาตุนั้นตำนานเล่าว่าตกแต่งโดยพระอินทร์และเหล่าเทวดา มีแผ่นอิฐที่จำหลักลวดลายเป็นภาพกษัตริย์โบราณ ฝีมือช่างพื้นบ้าน ศิลปะสมัยทวารวดี หรือพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๕ นับว่าเป็นพระบรมธาตุเจดีย์ที่เก่าแก่ของภาคอีสาน

พระธาตุพนมได้รับการบูรณะและอุปถัมภ์โดยกษัตริย์แห่งล้านช้าง ในสมัย พ.ศ. ๒๒๒๓ - ๒๒๒๕ พระครูโพนเสม็ด (ญาคูขี้หอม) นำราษฎรจากเวียงจันทร์ ๓,๐๐๐ คนมาปฏิสังขรณ์พระธาตุให้สูงขึ้น และเป็นรูปแบบที่นิยมในอีสาน ต่อมาทางรัฐบาลได้บูรณะให้สูงขึ้นอีกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ แต่ในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๑๘ เกิดฝนตกหนักและพระธาตุพนมได้ทรุดพังทลายลง แต่ก็ได้รับการบูรณะโดยภาครัฐและเอกชนเสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ในเขตวัดมีบ่อน้ำพระอินทร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในเจ็ดที่ใช้น้ำมาเสกน้ำพระพุทธมนต์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึงรัชกาลปัจจุบัน งานนมัสการพระธาตุพนมจัดขึ้นทุกปีในวันขึ้น ๑๐ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓

๑๐. ปี่ระกา พระธาตุหริภุญชัย^{๔๕} : เป็นพระธาตุคู่เมืองลำพูนมาแต่โบราณ มีตำนานเล่าว่าครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จมายังชัยภูมิของชาวเมือง ทรงหยุดประทับนั่ง ณ สถานที่หนึ่ง พญาชมพุนาคราชและพระญากาเผือกได้มาอุปัฏฐาก และมีชาวละโว้คนหนึ่งนำลูกสมอมมาถวายพระองค์ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่าที่นี้ในอนาคตจะเป็น “นครหริภุญชัยบุรี” เป็นที่ประดิษฐาน “พระสุวรรณเจดีย์” ซึ่งบรรจุธาตุกระดูกหม่อม ธาตุกระดูก ธาตุกระดูกนิ้วมือและธาตุย่อยอีกเต็มบาตรหนึ่ง

ในครั้งนั้นพญาทั้งสองได้ทูลขอพระเกศาธาตุ นำไปบรรจุในกระบอกไม้รวกและโกศแก้วใหญ่ไว้ในถ้ำใต้ที่ประทับ ต่อมาในสมัยพระญาอาทิตย์ราช ผู้ครองเมืองหริภุญชัย (ราว พ.ศ. ๑๔๒๐)

^{๔๔} ที่ตั้ง วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ถนนชยางกูร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม.

^{๔๕} ที่ตั้ง วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน.

ได้เสด็จลงห้องพระบัณฑูร แต่มีกาจัดขางมิให้เข้า ภายหลังทรงทราบว่าที่แห่งนั้นเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุ จึงทรงให้รื้อวังและบุพระบรมธาตุมาบรรจุโกศทองคำ และสร้างมณฑปปราสาทเพื่อเป็นที่ประดิษฐาน พระธาตุหริภุญชัยได้รับการบูรณะเรื่อยมา โดยพระเจ้าเจดีย์องค์ปัจจุบันบูรณะในสมัยพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ เมื่อ ๕๐๐ กว่าปี ภายในวัดยังมี พระสุวรรณเจดีย์ เจดีย์ยุคแรกในศิลปะหริภุญชัย เจดีย์เชียงยัน เจดีย์เก่าแก่ทรงปราสาทห้ายอด และหอรบขังที่แขวนกังสดาลใหญ่ ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปีจะมีงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุหริภุญชัย น้ำที่นำมาสรงองค์พระธาตุนี้จะต้องนำมาจากบ่อน้ำทิพย์บนยอดคดอยชะม้อที่อยู่นอกเมือง ตามธรรมเนียมปฏิบัติแต่โบราณ

๑๑. ปี่จ้อ พระเกศแก้วจุฬามณี^{๕๐} : เจดีย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งตามพุทธประวัติกล่าวไว้ว่าประดิษฐานพระทันตธาตุที่พระอินทร์นำมาจากพระบรมธาตุที่โทณพราหมณ์ได้แอบซ่อนไว้ เมื่อครั้งมีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าให้เจ้าเมืองต่าง ๆ ด้วยเหตุที่พระธาตุเจดีย์องค์นี้มนุษย์ไม่สามารถเดินทางไปถึงได้ ดังนั้นนอกจากนมัสการด้วยการบูชารูปแล้ว ยังสามารถบูชา พระเจดีย์ที่วัดเกตการาม เชียงใหม่ เนื่องจากมีชื่อพ้องกับพระเกศแก้วจุฬามณีเจดีย์ วัดนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปิง ในเขตย่านการค้าของชาวต่างชาติ ตามประวัติว่าสร้างโดยพญาสามฝั่งแกน เมื่อ พ.ศ. ๑๕๙๑ แต่ พระเจดีย์ได้พังทลายลงในปี พ.ศ. ๒๑๒๑ พระสุทโธรรับสั่งให้สร้างขึ้นใหม่ให้เป็นเจดีย์ทรงลังกาแบบล้านนา นอกจากนี้ภายในวัดยังมีพระวิหารใหญ่ที่สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ และพิพิธภัณฑสถานของใช้พื้นบ้านให้ชม

๑๒. ปีกุน พระธาตุคดยุง^{๕๑} : ตั้งอยู่บนคดอยสูงเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวเขาตามตำนานเล่าว่า สร้างขึ้นสมัยพระเจ้าอชุตราช ผู้ครองเมืองโยนกนาคนพันธุ์ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญ เบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) ดังที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้ก่อนที่จะสร้างพระเจ้าอชุตราชให้ทำทุง (ตุ่ง) มีความยาว ๑,๐๐๐ วา ปีกบนยอดเขาหากทุงปลิวไปถึงที่ใดก็กำหนดให้เป็นฐานของพระเจดีย์ ทั้งนี้พระองค์ได้พระราชทานทองคำให้พวกลาวจากเป็นค่าที่ดิน และให้พวกมัลลิก ๕๐๐ ครอบครัวดูแลรักษาพระธาตุ ต่อมาในสมัยพญามังรายพระมหากษัตริย์พริ้งเพระได้นำพระบรมสารีริกธาตุมาถวาย ๕๐ องค์ พญามังรายจึงให้สร้างพระเจดีย์อีกองค์ใกล้เคียงกับเจดีย์องค์เดิม

^{๕๐} ที่ตั้ง วัดวัดเกตการาม ถนนเจริญราษฎร์ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

^{๕๑} ที่ตั้ง วัดพระธาตุคดยุง ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย.

บางตำนานกล่าวว่าที่มาชื่อคอยดุง เนื่องจากพระมหากัสสปะได้อธิษฐานตุงขนาดยาว ๗,๐๐๐ วา ไว้ที่คอยดุงแห่งนี้ พระบรมธาตุคอยดุงได้รับการบูรณะหลายครั้ง โดยครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้บูรณะเป็นเจดีย์ทรงปราสาททององค์ปัจจุบันพระบรมธาตุคอยดุงเป็นที่เคารพสักการะของชาวล้านนา ไทใหญ่ หลวงพระบาง และเวียงจันทน์ ทุกปีจะมีงานนมัสการพระบรมธาตุในวันเพ็ญเดือน ๓

จากตำนานพระธาตุเจดีย์ ๑๒ นักยตร์ ถือได้ว่าเป็นสถานที่ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในแต่ละที่ถือเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นปูชนียสถานสำคัญที่ดำรงอยู่คู่กับพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านาน โดยตำนานของพระธาตุเจดีย์ทั้ง ๑๒ นักยตร์นั้นมีความเชื่อมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลว่า เมื่อมนุษย์สิ้นอายุขัยดวงวิญญาณจะไปสถิตอยู่ที่พระเจดีย์ธาตุตามปีนักยตร์ที่เกิด ชาวล้านนาจึงมีความเชื่อว่าหากได้ไปนมัสการพระธาตุประจำปีเกิดของตนขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ถือว่าเป็นบุญกุศล มีอายุที่ยืนยาว เกิดความสุขสงบในชีวิต ฉะนั้นการได้ไปกราบไหว้พระธาตุประจำปีเกิดย่อมก่อให้เกิดความสุขใจ ความอิ่มอกอิ่มใจ และประทับใจตราตรึงอยู่ในใจแก่ผู้ที่เดินทางมากราบไหว้พระธาตุประจำปีเกิด เมื่อใดก็ตามที่ร่างกายถึงกาลแก่ดับไปตามธรรมชาติ จิตก่อนตายจะไขว่คว้าหาบุญกุศลที่เคยทำมา เมื่อนั้น ภาพการไปกราบไหว้พระธาตุเจดีย์และความรู้สึกสุขใจในบุญกุศลจะปรากฏสว่างไสวในจิต ซึ่งจะเป็นเหตุปัจจัยให้ไปสู่สุคติภพได้โดยไม่ยากนัก

๒.๓.๒ ความเชื่อด้านความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต

ทางภาคเหนือของไทยหรือล้านนามีคติความเชื่อในการไหว้พระธาตุประจำปีเกิดดังปรากฏเป็นประเพณีการบูชาหรือการไหว้พระธาตุประจำปีเกิดมาตั้งแต่โบราณกาล ซึ่งชาวเหนือและชาวล้านนามีความเชื่อว่าบุคคลซึ่งเกิดในปีนักยตร์ใดก็ตามสมควรที่จะหาโอกาสไปกราบไหว้พระธาตุประจำปีเกิดของตนให้ได้อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต มีอานิสงส์สูงและจะทำให้มีอายุยืนนาน^{๕๐} รวมถึงเชื่อว่าหากสิ้นชีพไปดวงวิญญาณจะกลับไปยังพระธาตุองค์นั้น โดยไม่ต้องเร่ร่อนไปในทุกคติภพอื่น ๆ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เองที่แพร่หลายไปสู่หลาย ๆ พื้นที่ของประเทศ ก่อให้เกิดคติความเชื่อเช่นเดียวกันนี้ แต่จะแตกต่างกันบ้างตามพื้นที่ของแต่ละประเทศ

^{๕๐} มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (เชียงใหม่ : หสน. ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕.

การบูชาพระธาตุปีเกิดและตำนานที่เกี่ยวข้องสะท้อนถึงการแพร่กระจายของพุทธศาสนาในดินแดนไทยมาแต่โบราณ นอกจากนี้การสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ยังสัมพันธ์กับการเกิดชุมชนเมืองต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคติความเชื่อและวัฒนธรรมร่วมกันของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในภาคเหนือของไทยที่มีกลุ่มชนมากมายอาศัยอยู่ โดยมีพระบรมธาตุเจดีย์และสิ่งสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางแห่งจิตใจในสังคมไทย สำหรับในดินแดนภาคเหนือของไทยความเชื่อเรื่องปีนักษัตรยังสัมพันธ์กับคติการบูชาพระบรมธาตุ โดยมุ่งแสดงคติที่ว่า คนเกิดปีนักษัตรใดควรจะต้องไปสักการบูชาพระธาตุประจำปีเกิดนั้นปรากฏเป็นประเพณีการบูชาหรือการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ดังนั้นชาวล้านนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงให้ความสำคัญว่าในชีวิตควรมีโอกาสเดินทางไปไหว้พระธาตุประจำปีเกิดของตนเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

๒.๓.๓ ความเชื่อด้านความขลังและศักดิ์สิทธิ์

การปฏิบัติต่อพระบรมสารีริกธาตุด้วยความเคารพและศรัทธานั้น สืบเนื่องมาจากพุทธศาสนิกชนและชาวล้านนามีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มักจะทำอะไรก็เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะทางจิตอันสูงส่ง ทำให้จิตมีลักษณะสว่าง สะอาด สงบ สุขใจ เป็นผลสำเร็จที่เกิดจากเหตุ คือการปฏิบัติของบุคคลแต่ละคน โดยสอดคล้องกับแสง จันทรังาม ที่ได้แสดงทัศนะในเรื่องเดียวกันว่า ในทางจิตใจแม้จะมีศรัทธาอยู่ก็ไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเป็นแต่เพียงคุณธรรมเบื้องต้นที่จะไปสู่การประพฤติปฏิบัติเท่านั้น แต่มีการเน้นความสะอาดของจิตใจเป็นพิเศษ^{๕๒}

อย่างไรก็ตามการปฏิบัติต่อพระบรมสารีริกธาตุก็ยังเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชน เพราะถ้าไม่มีศาสนาก็ไม่สามารถทราบได้ว่าพระบรมสารีริกธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์เช่นไร เนื่องจากพระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งคู่กันและเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนกลายเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน การปฏิบัติที่สืบทอดกันเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้^{๕๓} จากความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุนี้จึงทำให้เกิดการสร้างสิ่ง

^{๕๒} แสง จันทรังาม, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๘๘-๑๐๐.

^{๕๓} พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง), “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”,

ประดิษฐานและการสักการบูชาตามมา กลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนเองเคารพนับถือและปฏิบัติสืบไป

๒.๓.๔ ความเชื่อด้านความแคล้วคลาดปลอดภัย

คติความเชื่อต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ในด้านความแคล้วคลาดปลอดภัยนั้น สมหมาย เปรมจิตต์และคณะได้แสดงทัศนะไว้ว่า ตามความเชื่อของชาวพุทธล้านนาไทยถือว่าชีวิตคนเรามีความเกี่ยวพันกับเคราะห์กรรมต่าง ๆ ซึ่งตนเองได้กระทำไว้ทั้งในชาตินี้และชาติก่อน และอีกทางหนึ่งเกี่ยวข้องกับเคราะห์หรืออุบาทว์ ซึ่งเกิดขึ้นตามอำนาจแห่งดวงดาวในชะตาราศีที่ตนเกิดมา ถ้าชีวิตของคนเราผ่านมาถึงปีเดือนที่จะมีเคราะห์ร้าย หรือเหตุขัดข้องใด ๆ ก็ตาม บุคคลนั้นก็จะต้องหาทางสะเดาะเคราะห์ให้พ้นไป จึงได้มีการกำหนดให้บุคคลที่เกิดในปีใดก็ตามได้ไหว้พระธาตุประจำปีเกิด เพราะความเชื่อว่าการไหว้พระธาตุมีอานิสงส์มาก สามารถป้องกันอันตรายให้กับผู้ที่ได้สักการบูชาอย่างแน่นอน^{๔๔}

เมื่อบุคคลผู้ใดมีความเชื่อศรัทธา และปฏิบัติบูชาด้วยความเคารพเลื่อมใส อานิสงส์ของการปฏิบัติบูชา จะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติบูชา ไม่ถึงแก่ชีวิต (ตาย) ด้วยคมศาสตรา - อาวุธของศัตรูผู้มุ่งร้าย เมื่อมีปัญหาอุปสรรคใด ย่อมผ่านพ้นไปได้แน่นอน (ขอให้ตั้งใจจริง บูชาด้วยใจจริง) หากประกอบ การค้าพาณิชย์ ก็จะเจริญรุ่งเรืองไปพลุลย์ เมื่อรับราชการ ยศ ตำแหน่งจะเจริญขึ้นเร็ว และเจริญขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้มีเมตตาเสน่ห์ห่มหานิยม มหาโชค - มหาลาภ และแคล้วคลาด มีเทวดาอารักษ์ คุ่มครองรักษาตลอดกาล มีฤทธิ์เดช มีอำนาจวาสนา บารมีแผ่ไพศาล บริวารจะเคารพ หมั่นจะ ยำเกรง ในบ้านเรือนครอบครัวจะสุขสงบร่มเย็น และเจริญรุ่งเรือง^{๔๕} และเมื่อเรากำลังจะดับจิตลง ตัวเราย่อมมีสุคติสรวงสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้าต่อไป

^{๔๔} สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, พระเจดีย์ในล้านนาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔), หน้า ๑๔.

^{๔๕} มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, หนังสือที่ระลึกงานถวายผ้ากฐินพระราชทาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๗๕.

๒.๔ ความเชื่อเรื่องการสร้างที่ประดิษฐานพระธาตุประจำปีเกิด

ความเชื่อเรื่องการสร้างที่ประดิษฐานพระธาตุนั้น เมื่อได้ปฏิบัติบูชาโดยการสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ จะส่งผลให้ผู้นั้นมีชีวิตมั่นคง มีความสุขสมความปรารถนา เป็นที่เคารพยกย่องเข้าสู่มรรคผลนิพพานเร็วขึ้น หากทำการสร้างองค์พระเจดีย์ ส่งผลให้ได้รับสิ่งที่พึงปรารถนา มีสุขภาพดี ไม่มีโรค และผลจากความเชื่อจากการปฏิบัติบูชาต่อที่ประดิษฐานพระธาตุ คือ ถวายแผ่นอิฐปูพื้นพระเจดีย์ ส่งผลให้มีบารมี สมบัติขึ้น มีเวลาปฏิบัติธรรมมากขึ้น ถวายกระจกสีประดับองค์พระเจดีย์ ทำให้กายทิพย์สว่าง มีสง่าราศี เป็นที่ศรัทธาแก่คนทั่วไป เห็นความดีในตัว หากทำการบูรณะซ่อมแซมเจดีย์พระบรมธาตุ มีอานิสงส์ให้สุขภาพดี อายุยืน มีบุคลิกดี ผิวพรรณดี ฐานะมั่นคง^{๔๖} และการสร้างที่ประดิษฐานพระธาตุนี้อย่างส่งผลให้ได้รับอานิสงส์ ดังต่อไปนี้

- ย่อมเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทมัวเมาในชีวิต
- ย่อมเป็นที่รักของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย
- เมื่อใกล้ดับขันธไม่หลงลืม
- ย่อมได้เกิดในประเทศที่เหมาะสมสำหรับสร้างบารมี
- ย่อมไปบังเกิดในสวรรค์เมื่อยังไม่หมดกิเลสในพระพุทธศาสนา
- ย่อมได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุมรรคผล นิพพานโดยง่าย^{๔๗}

อานิสงส์จากการสร้างที่ประดิษฐานพระธาตุนี้อย่างส่งผลทำให้เหล่าพุทธศาสนิกชนประสบแต่ความเจริญ รุ่งเรือง เสมือนพระเจดีย์ที่มีแต่ความมั่นคง แข็งแกร่ง เกียรติยศไม่ตกต่ำเสมือนหนึ่งองค์พระเจดีย์ที่มีแต่จะสูงขึ้น เป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้เฉียบแหลมเสมือนหนึ่งพระเจดีย์ที่มียอดแหลมทำให้เกิดในภพสูงๆขึ้นไป ไม่มีวันตกต่ำ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสเหล่าพุทธศาสนิกชนจึงควรมีส่วนร่วมในการสร้างที่ประดิษฐานพระธาตุ เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป

^{๔๖} พันเดช โพธิ์วัฒน์, พระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิด, หน้า ๑๓.

^{๔๗} มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, หนังสือที่ระลึกงานถวายผ้ากฐินพระราชทาน, หน้า ๘๐.

๒.๔.๑ ความเชื่อที่ได้รับแนวคิดจากเรื่องวิมานของเทวดา

ความเชื่อในเรื่องการกราบสักการะพระธาตุประจำปีเกิดของชาวล้านนาเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องราวเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุ หรือ พระสถูปเจดีย์ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ในหมวดพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ซึ่งมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เกี่ยวกับแรงศรัทธาในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ของผู้คนในอดีต แม้บางท่านจะเกิดมาไม่ทันพบพระบรมศาสดาเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน แต่ก็ได้สร้างผลกรรมอันเป็นแนวทาง ที่เหล่าชนรุ่นหลังพึงได้เป็นแบบอย่าง ในการสั่งสมบุญไว้เป็นเสบียงในการเดินทางที่ยาวนานของสังสารวัฏ อีกทั้งยังมีข้อคิดและคำสอนดี ๆ จากเหล่าเทพบุตรเทพธิดา รวมถึงเปรตด้วย ความเชื่อที่ได้รับแนวคิดจากเรื่องวิมานของเทวดาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมวดพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ และพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ โดยมีเรื่องราวของเหล่าเทพบุตร-เทพธิดา จำนวน ๘ เรื่อง และเรื่องราวของเปรต ๑ เรื่อง ที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑. วิสาขกัณฐิวิมาน ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางสุนันทาอุบาสิกาผู้มีตาโต

สมเด็จพระรัตนราชธรรมาธิบดีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณมกุฏกานธิราช ทรงเล็งเห็นว่า “เทพธิดาผู้มีดวงตาโตเธอมีหมูนางอัปสรแวดล้อม มีชื่อว่าอะไรมาเที่ยวเค็มชมอยู่รอบ ๆ สวนจิตรลดาอันน่ารื่นรมย์ในเวลาที่เหมาะ เทวดาชั้นดาวดึงส์ล้วนทรงม้า ทรงรถ ประดับเครื่องทรงวิจิตรงดงาม พากันมา ณ ที่นี้ เข้าไปชมสวนจิตรลดา” แต่เมื่อเธอมาถึงที่นี่เที่ยวชมสวนอยู่ ภายหลังความงามของสวนไม่ปรากฏ เพราะเหตุอะไรรูปกายเธอจึงงามเช่นนี้ เทพธิดา เราถามแล้ว ขอเธอจงบอกเถิดว่านี่เป็นผลของกรรมอันใดเล่า”

นางสุนันทาเทพธิดาผู้เป็นอัครชายาทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเทพ ผู้ทรงบำเพ็ญทานมาแต่ปางก่อน ขอพระองค์จงทรงสดับกรรมอันเป็นเหตุให้ดิฉันมีรูปงามบังเกิดในเทวโลก มีฤทธิ์และอานุภาพ หม่อมฉันเป็นอุบาสิกา มีนามว่า สุนันทา อยู่ในพระนครราชคฤห์อันน่ารื่นรมย์ เป็นผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล ยินดีแจกจ่ายทานเป็นนิตย์ หม่อมฉันมีจิตเลื่อมใสในเหล่าภิกษุผู้ปฏิบัติตรง จึงถวายผ่านุงผ้าห่ม ภัตตาหาร เสนาสนะและเครื่องประทีป ทั้งได้เข้าจำอุโบสถศีล ซึ่งประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ทุกวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำแห่งปีกัษ และตลอดปฎิหารียปีกัษ สรรวมระว่างในศีลตลอดเวลา และแจกจ่ายทานด้วยความเคารพ จึงได้ครอบครองวิมานนี้ หม่อมฉันงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักขโมย การประพฤตินอกใจสามี สรรวมระว่างจากการพูดเท็จ และจาก

การดื่มน้ำเมา หม่อมฉันยินดีในศีล ๕ ฉลาดในอริยสัจ เป็นอุบาสิกของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่าโคดมผู้มีพระจักขุ มีพระยศ หม่อมฉันใช้ดอกไม้ทั้งหมดที่หญิงรับใช้นำมาจากตระกูลญาติเนื่องนิคยนั้นเองบูชาที่พระสถูปของพระผู้มีพระภาค อนึ่งในวันอุโบสถหม่อมฉันมีจิตเลื่อมใสได้ถือมาลัยของหอม และเครื่องลูบไล้ไปบูชาที่พระสถูปของพระผู้มีพระภาคด้วยมือทั้งสองของตน ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเทพ หม่อมฉันจึงมีรูปงาม บังเกิดในเทวโลก มีฤทธิ์และอนุภาพเช่นนี้ อนึ่งการที่หม่อมฉันรักษาศีลเป็นปกติ จะอำนวยผลเพียงเท่านั้นก็หามิได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเทพ หม่อมฉันมีความหวังว่าอย่างไรเสีย เราพึงได้เป็นพระสกทาคามี”^{๔๘}

๒. ปิตวิมาน ว่าด้วยวิมานสี่เหลี่ยมที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายดอกบวบขม

ท้าวสักกเทวราชตรัสถามนางเทพธิดาคนหนึ่ง “เทพธิดา ผู้มีผ้านุ่งห่มผ้าและธงล้วนแต่สี่เหลี่ยม ประดับประดาด้วยเครื่องประดับสี่เหลี่ยม มีกายลูบไล้ด้วยจันทน์เหลี่ยม ทัดทรงดอกอุบลเหลี่ยม มีปราสาทที่เหลี่ยม มีที่นอนที่นั่งสี่เหลี่ยม มีภาชนะสี่เหลี่ยม มีฉัตรสี่เหลี่ยม มีรถสี่เหลี่ยม มีม้ามีเหลี่ยม มีพัดสี่เหลี่ยม เทพธิดาผู้เจริญ ชาติก่อนเธอได้ทำกรรมอะไรไว้ในมนุษยโลก เธอจึงตอบตามที่ฉันถามเถิดว่า นี่เป็นผลของกรรมอันใดเล่า”

เทพธิดานั้นทูลตอบว่า “หม่อมฉันได้น้อมนำดอกบวบขมจำนวน ๔ ดอก ซึ่งมีรสขม ไม่มีใครปรารถนาไปบูชาพระสถูป หม่อมฉันมีจิตเลื่อมใส มุ่งถึงพระบรมสารีริกธาตุของพระศาสดามีใจจ่อพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ไม่ทันพิจารณาดูทางที่แม่โคนันมาทันโคนันแม่โคได้ขวิดหม่อมฉันซึ่งยังไม่ทันไปถึงพระสถูปสมความตั้งใจ ถ้าหม่อมฉันพึงตั้งสมณญูนั่นไว้ได้ยิ่งขึ้นทิพยสมบัติก็จะพึงมีกว่านี้แน่ ข้าแต่ท้าวมหัศจรรย์เทพกฤษณ จอมเทพ เพราะกุศลกรรมนั้น หม่อมฉันจึงละกายมนุษย์มาอยู่ร่วมกับพระองค์ ท้าวมหัศจรรย์เทพกฤษณจอมเทพชั้นดาวดึงส์ทรงสดับเนื้อความนี้แล้ว เมื่อจะให้เทวดาชั้นดาวดึงส์เลื่อมใส จึงได้ตรัสกับมาตลีเทพสารเถิดว่า มาตลี ท่านจงดูผลกรรมอันวิจิตรน่าอัศจรรย์นี้ ของควรทำบุญที่เทพธิดาทำแล้วถึงจะน้อยผลบุญกลับมีมากเมื่อจิตเลื่อมใสในพระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าหรือสาวกพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทักขิณเชื่อว่ามีผลน้อยไม่ มาเถิดมาตลีแม้ชาวเราทั้งหลายก็ควรรับเร่งบูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระตถาคตให้ยิ่งขึ้นไป เพราะการตั้งสมณญูนำความสุขมาให้ เมื่อพระตถาคตยังทรงพระชนม์

^{๔๘} บุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๖๖-๖๗๕/๗๕-๗๗.

อยู่ก็ตาม เสด็จปรินิพพานแล้วก็ตาม เมื่อจิตสมาธิเสมอ ผลก็ย่อมมีสมาธิเสมอ เพราะเหตุที่ตั้งจิตไว้ชอบ สัตว์ทั้งหลายย่อมไปสู่สุคติ พระศาสดาทรงอุบัติมาเพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มากหนอ ทายกทายิกาทั้งหลายถวายสักการบูชาแล้วได้ไปสวรรค์”^{๕๕}

๓. ปฐมนาควิมาน ว่าด้วยวิมานที่มีช้างทิพย์เป็นพาหนะ เรื่องที่ ๑

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรคนหนึ่งว่า “ท่านจีช้างเผือกผ่อง ไม่มีตำหนิมิงงอนงาม ทรงพลังไปได้เร็วมาก เป็นคชสารประเสริฐ ควรแก่การจับขี่ ผูกสายรัดประคองทองคำไว้เรียบร้อย เหาะมาที่นี้ ที่งาทั้งสองของพญาคชสารล้วนมีสระ โบกขรรณิเนรมิต มีน้ำใสสะอาด คารคายด้วยปทุมชาติมีดอกบานสะพรั่ง ในดอกปทุมทุก ๆ ดอกมีหมู่คฤเทพบรรเลงเพลง และมีเหล่าเทพอัปสรนี้ฟ้อนรำชวนให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ ท่านได้บรรลุเทวฤทธิ์มีอานุภาพมาก เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไรท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้”

เทพบุตรนั้นดีใจที่พระโมคคัลลานเถระถาม จึงตอบปัญหาผลกรรมไปตามที่พระเถระถามว่า “ข้าพเจ้าเลื่อมใสแล้ว ได้นำเอาดอกไม้ ๘ กำมือเท่านั้น ไปบูชาที่พระสถูปของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปะ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ (คือนิพพาน) ด้วยมือทั้งสองของตน เพราะบุญนั้น ข้าพเจ้าจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้ ผลอันพึงปรารถนาจึงสำเร็จแก่ข้าพเจ้าในวิมานนี้ และโกะทั้งมวล ล้วนน่าพอใจบังเกิดแก่ข้าพเจ้า ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ข้าพเจ้าขอกราบเรียนว่า เพราะบุญที่ได้ทำไว้สมัยเกิดเป็นมนุษย์ ข้าพเจ้าจึงมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้”^{๕๖}

ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี กล่าวว่า หลังจากท้องที่พระกัสสปพุทธเจ้าปรินิพพานผู้คนในสมัยนั้น ทั้งพระราชา ข้าราชการบริวาร และประชาชน ต่างพากันนำดอกไม้ไปบูชาพระสถูปทองที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุกันทุกวัน ดอกไม้จึงเป็นสิ่งหายาก อุบาสกถือเงินไปในตลาดเพื่อหาซื้อดอกไม้ ดอกละ ๑ กหาปณะ ก็หาซื้อไม่ได้ จึงเข้าไปขอซื้อในสวนดอกไม้ ชาวสวนกล่าวว่า ดอกไม้ดี ๆ ไม่มีเหลือเชิญท่านเข้าไปหาเองในสวนเถิด อุบาสกจึงเข้าไปในสวนเก็บได้แต่ดอกไม้ที่ร่วงอยู่โคนต้นมา ๘ ดอก ชาวสวนจึงกล่าวยกให้โดยไม่คิดราคาแต่อุบาสกผู้นั้นไม่ยอม วางเงินไว้ให้ ๘ กหาปณะ แล้วจึงนำดอกไม้ไปบูชาที่ลานพระเจดีย์ด้วยจิตที่เลื่อมใส

^{๕๕} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๕๕-๘๐๓/๕๑-๕๒.

^{๕๖} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๕๖๑-๕๖๓/๑๑๓-๑๑๔.

๔. จูพรถวิมาน ว่าด้วยวิมานที่มีรถทิพย์คันเล็กเป็นพาหนะเกิดขึ้นแก่สุชาตกุมาร

พระมหากัจจายนเถระทูลถามสุชาตกุมารว่า พระราชโอรสพระเจ้าอัสสกะขณะกำลังล่าสัตว์ พระมหาเถระได้สอนพระราชกุมารด้วยภายิตอันไพเราะ ยังผลให้พระราชกุมารเลื่อมใสและขอพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกและสมาทานศีล ซึ่งพระมหาเถระแจ้งให้พระองค์ทราบว่าจะหมดอายุขัยภายใน ๕ เดือน เมื่อพระกุมารสิ้นแล้ว พระมหาเถระจึงได้เจอกับเทพบุตรองค์หนึ่ง สนทนาได้ใจความดังนี้

พระเถระถามเทพบุตรนั้นว่า “รถใหญ่ของท่านนี้แผ่รัศมีไปโดยรอบกว้าง ๑๐๐ โยชน์ ดังดวงอาทิตย์มีรัศมีมากโคจรไปในท้องฟ้าส่องแสงสว่างไปทั่วทิศ รถใหญ่ของท่านนี้ด้วยแผ่นทองคำโดยรอบ จอมนั้นวิจิตรด้วยแก้วมุกดาและแก้วมณีแผ่นทองคำและแผ่นเงินมีลวดลายสวยงามประดิดด้วยแก้วไพฑูรย์ บรรจงสร้างไว้อย่างดีทำให้แลดูงาม และปลายจอนรถนี้สร้างด้วยแก้วไพฑูรย์ แอกรถนี้วิจิตรด้วยแก้วทับทิม แม้ม้าเหล่านี้ก็ประดับด้วยทองและเงิน วิ่งได้เร็วทันใจ และดูสง่างาม ท่านยืนสง่าอยู่บนรถทองคำเทียมด้วยม้า ๑,๐๐๐ ตัวเป็นพาหนะ เปรียบดังท้าวสักกะจอมเทพ ท่านผู้มียศ อาตมภาพขอถามท่านผู้ชาญฉลาดว่า ยศอย่างไพบารนี้ท่านได้มาอย่างไร”

สุชาตเทพบุตรตอบว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ชาติก่อนข้าพเจ้าเป็นราชโอรสนามว่า สุชาตะ และพระคุณเจ้าได้อนุเคราะห์ให้ข้าพเจ้าให้ตั้งอยู่ในความสำรวม อนึ่ง พระคุณเจ้ารู้ว่าข้าพเจ้าจะสิ้นอายุ ได้มอบพระบรมสารีริกธาตุของพระศาสดาด้วยกล่าวว่า สุชาตราชโอรส พระองค์จงทรงบูชาพระบรมสารีริกธาตุนี้ การบูชานั้นจักเป็นประโยชน์แก่พระองค์เอง ข้าพเจ้าได้ชวนขวายนบูชาพระบรมสารีริกธาตุนั้น ด้วยของหอมและดอกไม้ทั้งหลาย ครั้นละร่างมนุษย์แล้วได้เกิดในสวนนันทวัน มีเหล่านางอัปสรฟ้อนรำขับร้องหอมล้อมรื่นรมย์อยู่ในสวนนันทวันอย่างงามเลิศ นำรื่นรมย์ ขวักไขว้ไปด้วยฝูงนกนานาชนิด”^{๖๐}

๕. อนนกวันณวิมาน ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่เทพบุตรผู้มีรัศมีหลากหลาย

พระมหาโมคคัลลานเถระถามเทพบุตรคนหนึ่งว่า “ท่านมีหมู่เทพอัปสรแวดล้อม ขึ้นวิมานมีรัศมีต่าง ๆ วิจิตรมากมาย เป็นที่ระยับความกระวนกระวายและความเศร้าโศกบันเทิงอยู่ ดังท้าวสุณิมิตเทวราชผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดา ไม่มีผู้เสมอเหมือนท่าน อนึ่ง ไม่มีใครที่ไหนยังไปกว่า

^{๖๐} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๐๐๓-๑๐๑๔/๑๒๔-๑๒๕.

ท่านทั้งบริวารยศ ด้านบุญและด้านฤทธิ์ ทวยเทพทั้งมวลและหมู่เทพชั้นดาวดึงส์พากันมาประชุม นอบน้อมท่าน ดังเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนอบน้อมดวงจันทร์ และเทพอัปสรเหล่านี้พากันมา ฟ้อนรำขับร้องให้ความบันเทิงใจรอบ ๆ ท่าน ท่านได้บรรลุเทวฤทธิ์ มีอานุภาพมาก เมื่อท่านเป็น มนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไรท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุก ทิศอย่างนี้”

เทพบุตรนั้นดีใจที่พระมหาโมคคัลลานเถระถาม จึงตอบปัญหาผลกระทบไปตามที่ พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า “ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นพระสาวกของพระชินเจ้าทรง พระนามว่าสุเมธ เป็นปุณฺณยังมีได้ตรัสรู้ บวชอยู่ ๗ พรรษา เมื่อพระชินเจ้าทรงพระนามว่าสุเมธผู้ เป็นพระศาสดา ทรงข้ามโอฆะได้แล้ว ผู้คงที่เสด็จปรินิพพานแล้ว ข้าพเจ้านั้นได้ให้วิรัตนเจดีย์ซึ่ง คลุมด้วยข่ายทองคำ แล้วได้ทำใจให้เลื่อมใสในพระสัทบุ ข้าพเจ้ามิได้ให้ท่าน ก็เพราะข้าพเจ้าไม่มี วัตถุสิ่งของที่ให้ แต่ได้ชักชวนคนอื่นในการให้ท่านว่า ขอเชิญท่านทั้งหลายบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ของพระพุทธเจ้าผู้ควรบูชา นั้น ว่ากันว่าด้วยการบูชาพระบรมสารีริกธาตุอย่างนี้ท่านทั้งหลายจะจาก อัศภพนี้แล้วจักไปสู่สวรรค์ ข้าพเจ้าได้ทำกุศลกรรมนั้นไว้เท่านี้ ตนเองจึงเสวยสุขอันเป็นทิพย์ บันเทิงอยู่ในท่ามกลางหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ ทั้งยังไม่หมดบุญ”^{๖๒}

ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนีกล่าวเพิ่มเติมว่า อุบาสกผู้นี้หลังจากลาสิกขาบทแล้ว ได้ทำหน้าที่ ปัดกวาดและดูแลของใช้ต่างๆ บริเวณลานพระเจดีย์ รักษาจิตรและอุโบสถศีล ฟังธรรมและ ชักชวนผู้อื่นให้ทำบุญ เมื่อสิ้นชีวิตได้บังเกิดเป็นเทพบุตรผู้มีศักดิ์ใหญ่ อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จวบจนสิ้นอายุ เทียวไปมาอยู่บนมนุษย์โลกและดาวดึงส์ จนกระทั่งถึงยุคของพระพุทธเจ้าองค์ ปัจจุบัน ได้บังเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ด้วยเศษแห่งผลกระทบนั้นๆ

๖. สุนิกจิตติวิมาน ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกผู้จัดดอกไม้ให้เป็นระเบียบอยู่หน้าสัทบุ

พระมหาโมคคัลลานเถระถามเทพบุตรคนหนึ่งว่า “วิมานมีเสาทำด้วยแก้วมณีนี้สูงมาก วัดโดยรอบได้ ๑๒ โยชน์ เป็นปราสาท ๗๐๐ ยอด คูโอฬาร มีเสาประคองด้วยแก้วไพฑูรย์ มีพื้นปู ลาดด้วยแผ่นทองคำสวยงาม ท่านสถิต ดิถี กินอยู่ในวิมานนั้น มีทวยเทพพากันมาบรรเลงพิณทิพย์ ดังไพเราะ ในวิมานของท่านนี้มีเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์รส และเหล่าเทพนารีผู้ประดับด้วย

^{๖๒} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๑๕๕-๑๒๐๖/๑๕๐-๑๕๑.

อารมณ์ทองคำฟ่อนร่าอยู่ เพราะบุญอะไรท่านจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้ ผลอันพึงปรารถนาจึงสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโกะทั้งมวลล้วนน่าพอใจ จึงเกิดแก่ท่าน เทวดาผู้มีอำนาจมาก อาตมาขอถามว่า เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไรท่านจึงมีอำนาจรุ่งเรือง และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้”

เทพบุตรนั้นดีใจที่พระมหาโมคคัลลานเถระถาม จึงตอบปัญหาผลกระทบไปตามที่พระเถระถามว่า “ข้าพเจ้าได้จัดดอกไม้ ที่เขาวางไว้ไม่เรียบร้อยให้เรียบร้อย แล้วได้วางไว้ที่พระสญูของพระสุคต จึงเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก พรั่งพร้อมด้วยกามคุณทิพย์ เพราะบุญนั้นข้าพเจ้าจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้ ผลอันถึงปรารถนาจึงสำเร็จแก่ข้าพเจ้าในวิมานนี้ และโกะทั้งมวลล้วนน่าพอใจจึงเกิดแก่ข้าพเจ้า ข้าแต่ภิกษุผู้มีอำนาจมาก ข้าพเจ้าขอกราบเรียนว่า เพราะบุญที่ได้ทำไว้สมัยเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ข้าพเจ้าจึงมีอำนาจรุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้”^{๖๓}

๗. ชาตวิวัฒแปตวัตถุ เรื่องปรตผู้ดำเนินการบูชาพระธาตุ

พระมหากัสสปเถระถามปรตตนหนึ่งว่า “ท่านอยู่ในอากาศ มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไปและหม่นนอนพากันชวนไขกิ้นปากที่มีกลิ่นเหม็นเน่าของท่าน เมื่อก่อนท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ เพราะการฟุ้งไปแห่งกลิ่นเหม็นนั้น นายนิรบาลถือศีลศรามาเลือนปากที่มีแผลซ้ำแล้วซ้ำอีก เอน้ำเสบราดตรงที่เอนแล้วเช็ดซ้ำ ๆ เมื่อก่อนท่านทำกรรมชั่วทางกาย วาจา ใจอะไรไว้หรือ เพราะผลกรรมอะไร ท่านจึงต้องประสบทุกข์เช่นนี้”

ปรตนั้นตอบว่า “ท่านผู้บริสุทธิ์ (เมื่อก่อน) ข้าพเจ้าอยู่ที่ภูเขาคิริพพะเป็นที่น่ารื่นรมย์ ใกล้กรุงราชคฤห์ซึ่งน่ารื่นรมย์ เป็นเจ้าของทรัพย์และข้าวเปลือกมากมายยิ่ง ข้าพเจ้าได้ห้ามภรรยาธิดา และลูกสะใภ้ของข้าพเจ้านั้น ซึ่งพากันนำพวงมาลัยดอกอูบลและเครื่องอุปโล้ใหม่ ๆ ไปเพื่อบูชาพระสญู บาบนั้นข้าพเจ้าได้ทำไว้แล้ว พวกเราจึงได้เสวยทุกขเวทนาต่าง ๆ กัน จักหมกไหม้อยู่ในนรกแสนสาหัสถึง ๘๖,๐๐๐ ปี เพราะดำเนินการบูชาพระสญู เมื่อการบูชาและการฉลองพระสญูของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นไปอยู่ ชนเหล่าใดประกาศโทษ (แห่งการบูชาพระสญูเหมือนเรา) ท่านพึงคัดชนเหล่านั้นออกจากบุญนั้น อนึ่ง เชิญท่านดูเทพธิดาเหล่านี้ซึ่งทัดทรงดอกไม้ตบแต่งร่างกายเหาะมา พวกนางมั่งคั่งและมีบริวารยศเสวยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ ท่านผู้มี

^{๖๓} พุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๒๘๒-๑๒๘๔/๑๖๔-๑๖๕.

ปัญหาทั้งหลายได้เห็นผลอันน่าอัศจรรย์ น่าขนลุกขนชัน ซึ่งไม่เคยมีมาแล้วนั้น ย่อมทำการนอบน้อมกราบไหว้พระมหามุนีนัน ข้าพเจ้าจากโลกปรตนี้ไปแล้ว ได้ถือกำเนิดเป็นมนุษย์จักเป็นผู้ไม่ประมาท ทำการบูชาพระสถูปบ่อย ๆ แน่แท้”^{๖๔}

จากความเชื่อที่ได้รับแนวคิดจากเรื่องวิมานของเทวดานี้ การบูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุ หรือพระเจดีย์สถูปของเหล่าอุบาสก อุบาสิกา ส่งผลให้ชาวล้านนาให้อิทธิพลเกิดความเชื่อและแรงศรัทธาในการกราบสักการะพระธาตุเจดีย์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลานิสงส์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จต่าง ๆ ความสุขสมบูรณ์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า หรือประโยชน์สูงสุดของพุทธศาสนิกชน คือ พระนิพพาน ดังนั้นการกราบสักการะพระธาตุประจำปีเกิดของชาวล้านนาจึงกลายเป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๔.๒ ความเชื่อการสร้างที่อยู่ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ได้รับความคุ้มครอง

สาเหตุพระธาตุประจำปีเกิดประดิษฐานทางตอนเหนือของประเทศ

การประดิษฐานพระธาตุน่าจะเริ่มต้นมาจากการสร้างพระธาตุเจดีย์ในพื้นที่ราบมาก่อน คือ วัดมหาธาตุ หรือ พระมหาธาตุซึ่งเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่พบมากในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งคติการสร้างวัดมหาธาตุเพื่อต้องการให้เป็นศูนย์กลางของเมืองนั้น ๆ ดังเช่นปรากฏอยู่ในกลุ่มเมืองเก่าแก่ เช่น สุโขทัย ศรีสัชนาลัย ลพบุรี อยุธยา ฯ ล้วนแต่มีวัดมหาธาตุอยู่กลางเมืองทั้งสิ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาลและศูนย์กลางของอาณาจักรตามความเชื่อที่มีอิทธิพลมาจากคัมภีร์ทางศาสนาฮินดูและพุทธ^{๖๕} จากนั้นได้มีการแพร่หลายลงมาสู่บริเวณภาคเหนือตอนบนพร้อม ๆ กับการเกิดแคว้นหริภุญชัยจึงปรากฏพระธาตุเจดีย์สร้างขึ้นบริเวณแคว้นหริภุญชัย เช่น พระธาตุหริภุญชัย พระธาตุลำปางหลวง พระธาตุเจดีย์หลวง เป็นต้น โดยมีคติความเชื่อในการสร้างเช่นเดียวกันกับวัดมหาธาตุ

สำหรับพระธาตุเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยทั่วไปจะมีอายุน้อยกว่ากลุ่มพระธาตุที่อยู่ในเมือง ซึ่งพระธาตุที่ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยอาจได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาลัทธิขงจื๊อ

^{๖๔} พ.ป.ต. (ไทย) ๒๖/๕๐๓-๕๐๖/๒๔๘-๒๔๙.

^{๖๕} อนุวิทย์ เจริญสุกกุล, *สรุปผลการสัมมนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง*, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปากร, ๒๕๒๓), หน้า ๑๖๕-๑๘๑.

ได้แพร่หลายเข้ามาสู่ล้านนาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ อย่างไรก็ตามการคิดการสร้างพระธาตุเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยคงไม่ใช่แนวคิดที่ได้รับมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์เกือบทั้งหมด แต่น่าจะเป็นการผสมผสานระหว่างอิทธิพลที่มาจากภายนอกรวมเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นถิ่น โดยมีความเชื่อว่าการสร้างพระธาตุนบนดอยเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุที่อยู่ที่ชมพูทวีป และการสร้างพระธาตุนบนยอดดอยยังถือเป็นศูนย์กลางจักรวาลของคนในพื้นที่นั้นด้วย^{๖๖} ดังนั้นส่วนใหญ่การก่อสร้างพระธาตุนบนยอดดอยจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และมีพัฒนาการสืบทอดจนกลายเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมอยู่ในดินแดนล้านนา จะเห็นได้ว่าปรากฏมีพระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนยอดดอยในเขตวัฒนธรรมล้านนาเป็นจำนวนมาก โดยทุกวันนี้พบว่ามียอดถึง ๖๖ แห่ง^{๖๗} จากแนวความเชื่อนี้ได้สอดคล้องกับโลกทัศน์ของชาวล้านนา ทำให้ชาวล้านนาให้ความสำคัญต่อภูเขาในฐานะดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ รวมเข้ากับคตินิยมของการนับถือพระบรมสารีริกธาตุจึงทำให้การสถาปนาพระธาตุนบนยอดดอยได้รับการยอมรับและนิยมก่อสร้างแพร่หลายอยู่ในดินแดนล้านนามาจนถึงปัจจุบัน

อีกสาเหตุหนึ่งเนื่องจากสมัยก่อน อาณาจักรล้านนา ล้านช้าง และพม่าต่างเป็นแคว้นข้างเคียงที่มีความสัมพันธ์ ทางวัฒนธรรม กันมาก่อน การกำหนดให้มีการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ซึ่งถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งของการเดินทางติดต่อกันทำให้คนแต่ละเมืองที่อยู่ในเขตวัฒนธรรมเดียวกัน มีความสัมพันธ์ ไปมาหาสู่กันได้อย่างใกล้ชิดขึ้น ดังนั้นการประดิษฐานของ พระธาตุเจดีย์ได้สะท้อนถึงการเผยแพร่ของพุทธศาสนาในดินแดนล้านนามาแต่โบราณ นอกจากนี้การประดิษฐานพระธาตุเจดีย์ยังมีความสัมพันธ์กับการเกิดชุมชนเมืองต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคติความเชื่อ และวัฒนธรรมร่วมกันของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในภาคเหนือของไทยที่มีกลุ่มชนมากมายอาศัยอยู่ โดยมีพระบรมธาตุเจดีย์และสิ่งสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางแห่งจิตใจ

^{๖๖} สุรพล คำรหัสกุล, แผ่นดินล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๑.

^{๖๗} กรมศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, ทำเนียบวัดพระธาตุในประเทศไทย, (เอกสารโรเนียว, ๒๕๒๓).

๒.๕ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

คติการไหว้พระธาตุประจำปีเกิดของ ๑๒ นักษัตร เป็นคำที่คนไทยใช้เรียกรอบเวลา ๑๒ ปี โดยแต่ละปีจะใช้รูปสัตว์ ๑๒ ชนิดเป็นสัญลักษณ์ มักเริ่มต้นปีนักษัตรใหม่เมื่อถึงวันสงกรานต์ หรือวันปีใหม่ ความเชื่อเรื่อง ๑๒ นักษัตรมีสัมพันธ์กับปีเกิดและการนับอายุ เป็นที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ราชานุภาพทรงวินิจฉัยถึงเหตุผลที่นิยมใช้ ๑๒ นักษัตรว่า “ที่เอารูปสัตว์มาใช้หมายชื่อปีนั้นเพื่อจะให้จำได้สะดวก” ด้วยเหตุผลนี้คนไทยสมัยก่อนจึงมักจำปีเกิดเป็นปีนักษัตรแทน^{๒๘} รวมถึงในดินแดนภาคเหนือของไทยก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องปีนักษัตรยังสัมพันธ์กับคติการบูชาพระบรมธาตุ ดังที่ปรากฏเป็นประเพณีการบูชาหรือการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ๑๒ นักษัตรตามคติล้านนาพระธาตุและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปีเกิด ได้แก่

๑. ปีจอ พระธาตุประจำปีชวด พระธาตุศรีจอมทอง ต. บ้านหลวง อ. จอมทอง จ.เชียงใหม่
๒. ปีเถาะ พระธาตุประจำปีฉลู พระธาตุลำปางหลวง ต. ลำปางหลวง อ. เกาะกา จ.ลำปาง
๓. ปีขี พระธาตุประจำปีชาล พระธาตุช่อแฮ ต. ช่อแฮ อ. เมืองแพร่ จ.แพร่
๔. ปีหมี พระธาตุประจำปีเถาะ พระธาตุแช่แห้ง ต. ม่วงดี อ. ภูเพียง จ.น่าน
๕. ปีสี พระธาตุประจำปีมะโรง พระพุทธสิหิงค์ ต. พระสิงห์ อ. เมือง จ.เชียงใหม่
๖. ปีไถ้ พระธาตุประจำปีมะเส็ง พระศรีมหาโพธิประเทศอินเดีย หรือวัดเจ็ดยอด ต. ช้างเผือก อ. เมือง จ. เชียงใหม่
๗. ปีระกา พระธาตุประจำปีมะเมีย พระธาตุเขวตากอง เนินเขาเชียงกุตระ เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า หรือวัดพระบรมธาตุ ต. เกาะตะเกา อ. บ้านตาก จ. ตาก
๘. ปีเมื่อด พระธาตุประจำปีมะแม พระธาตุดอยสุเทพ ต. สุเทพ อ. เมือง จ.เชียงใหม่
๙. ปีสັນ พระธาตุประจำปีวอก พระธาตุพนม ต. ธาตุพนม อ. ธาตุพนม จ.นครพนม
๑๐. ปีเถาะ พระธาตุประจำปีระกา พระธาตุหริภุญชัย ต. ในเมือง อ. เมืองลำพูน จ.ลำพูน
๑๑. ปีเสียด พระธาตุประจำปีจอ พระธาตุเกศแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือพระเจดีย์ที่วัดเกตการาม ต. วัดเกต อ. เมือง จ. เชียงใหม่

^{๒๘} ทศพล จังพานิชกุล, พระสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ, หน้า ๒๕๔.

๑๒. ปีไก่ พระธาตุประจำปีขุน พระธาตุคอกตุง ต. ห้วยไคร้ อ. แม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย^{๖๕}
 ฉะนั้นตามความเชื่อและคติของชาวล้านนาและพุทธศาสนิกชนครั้งหนึ่งในชีวิตจึงควร
 หาโอกาสเดินทางไปกราบไหว้สักการะพระธาตุประจำปีเกิดของตนอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ในวัน
 สำคัญต่าง ๆ ตามประเพณีของไทย

๒.๕.๑ วิธีปฏิบัติด้วยความเคารพและศรัทธา

การนมัสการพระธาตุ ๑๒ นักษัตรเป็นความเชื่อและประเพณีปฏิบัติของชาวล้านนามาช้านาน ในแต่ละปีจะมีพุทธศาสนิกชนหาเวลาและโอกาสขึ้นไปกราบนมัสการพระธาตุต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว โดยการไปทักขิณาวัฏพระธาตุประจำปีนักษัตรของตน การนมัสการพระธาตุ ๑๒ นักษัตร ได้มีคำบูชาพระธาตุแตกต่างกันไปในแต่ละพระธาตุ ดังนั้นจึงได้มีการมีคำบูชาพระธาตุประจำปีเกิดเพื่อเป็นการปฏิบัติด้วยความเคารพและศรัทธา ดังนี้

๑. คนเกิดปีไข่ (ปีชวด นักษัตรหนู ธาตุน้ำ) พระธาตุศรีจอมทอง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ประดิษฐาน : พระทักษิณโมลีธาตุ(กระดูกกระหม่อมเบื้องขวา)

คำบูชาพระธาตุ

นะโม พุทธายะ นะมามิ ติโลกะโมลี โลหะกุญฺ ปะติฐิตัง ปุชิตัง สัพพะโลกะหิ กิตติมันตัง มะโนหะลัง อะหังวันทามิ สัพพะทาฯ อังคะวะหะเย ปุระมะเน โกวิตา ลักคะปะพพะตา สะหิเหมะคฺคา คัพเพ ทักขิณะโมลี ธาตุโย อะหังวันทามิ สัพพะทาฯ^{๖๖}

๒. คนเกิดปีเป่า (ปีฉลู นักษัตรวัว ธาตุดิน) พระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง
 ประดิษฐาน : พระเกศาธาตุ พระธาตุส่วนพระนลาฏ (หน้าผาก) และพระศอ (ลำคอ)

คำบูชาพระธาตุ

ยาปาตุภูตา อะตุลานุภาวจิรัง ปะติฐิตา สัมภะ กัปปะปุเร เทวณะคฺคตา อุตตะราภิตฺถิยา นามะหิมันตัง ะระชะนะธาตุง^{๖๗}

^{๖๕} พันเดช โพธิ์วัฒน์, พระธาตุเจดีย์ประจำปีชีวิต, หน้า ๘.

^{๖๖} ทศพล จังพานิชย์กุล, ไหว้พระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิด, หน้า ๕.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

๓. คนเกิดปียี่ (ปีขาล นักษัตรเสือ ชาติไม้) พระธาตุช่อแฮ อ.เมือง จ.แพร่ ประดิษฐาน : พระเกศาธาตุ และ พระบรมธาตุข้อศอกข้างซ้าย

คำบูชาพระธาตุ

โกเสยง รัชคละ ปัพพะเต พุทธะธาตุ ปะติภูจิจัง ปะสันเนนะ อะหังวันทามิ สัพพะทา
อะหังวันทามิ ธาตุโย อะหังวันทามิ สัพพะโส^{๑๒}

๔. คนเกิดปีเหมา (ปีเถาะ นักษัตรกระต่าย ธาตุน้ำ) พระธาตุแช่แห้ง อ.ภูเพียง จ.น่าน
ประดิษฐาน : พระเกศาธาตุ และ พระบรมธาตุข้อพระหัตถ์ข้างซ้าย

คำบูชาพระธาตุ

ปายาคุกุตา อะตุรานุกาเวจีรัง ปะติภูจิจา นันทะกัปปัญญานะปุระ เทวณะกุตตา วะระพุท
ธาตจิริง อะหังวันทามิ ตั้งชินะธาตุง เสดะฐานะ อะหังวันทามิ ทุระโต^{๑๓}

๕. คนเกิดปีสี (ปีมะโรง นักษัตรพญานาค ชาติดิน) พระเจดีย์วัดพระสิงห์ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ประดิษฐาน :: พระบรมสารีริกธาตุ

คำบูชาพระธาตุ

อิติปะวะระสีหิงโต อุตตะมะยะโสปี เตโซ ยัตตะ กัตตะ จิตโตโส สักกาโร อุปาโท สะกา
ละพุททะ สาสะรัง โขตะยันโตวะ ทิโป สุระนะเรหิ มะหิโต ฐะระมานะยะ พุทโธติ^{๑๔}

หมายเหตุ : บางตำรากล่าวว่าองค์พระสิงห์ (พระพุทธรูปสิงห์) คือพระเจดีย์ประจำปี
มะโรง แต่อย่างไรก็ดี ทั้งองค์พระสิงห์และพระเจดีย์วัดพระสิงห์ ต่างก็ประดิษฐานอยู่ที่วัดเดียวกัน

๖. คนเกิดปีไส้ (ปีมะเส็ง นักษัตรงูเล็ก ธาตุน้ำ) โพธิบัลลังก์ วิหารมหาโพธิเจดีย์ รัฐพิหาร
ประเทศอินเดีย ประดิษฐาน : พระแท่นวัชรอาสน์

คำบูชาพระธาตุ

ปฐมัง โพธิปัลลังกัง พุติยัง อนิมมิสสะกัง ตะติยัง จังกะมะเสฏฐัง จตุตถัง ระตะนะมะ
รังปณจะมัง อะชะปาละนิโครธังถัญญัง ราชายะตะนัง สัตตะมัง มุจจะลินทัง อะหัง วันทามิ ทุระโต^{๑๕}

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

หมายเหตุ : เนื่องจากสถานที่ประดิษฐานโพธิบัลลังก์อยู่ไกล นอกเขตพระราชอาณาจักร จึงอนุโลมเป็นพระเจดีย์ที่มีลักษณะใกล้เคียงวิหารมหาโพธิเจดีย์ ได้แก่ พระเจดีย์วัดโพธาราม มหาวิหาร จ.เชียงใหม่ หรือต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ปลูกตามวัดทั่วไปก็ได้

๗. คนเกิดปีระก้า (ปีมะเมีย นักษัตรม้า ธาตุไฟ) พระธาตุเจดีย์ชเวดากอง กรุงย่างกุ้ง
ประเทศพม่า ประดิษฐาน : พระเกศาธาตุ

คำบูชาพระธาตุ

พุทโธพุทระ หัตถะภูชะฐิ พุทธะเจติยะ คันธะวะรัง สะวาตะถิยัง อะหังวันทามิ สัพพะทา^{๗๖}

หมายเหตุ : เนื่องจากพระเกศาธาตุเมืองตะโก้ง (พระธาตุเจดีย์ชเวดากอง) อยู่ไกล นอกเขตพระราชอาณาจักร จึงอนุโลมเป็นพระเจดีย์ที่มีลักษณะใกล้เคียง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุ จ.ตาก แทน

๘. คนเกิดปีเมียด (ปีมะแม นักษัตรแพะ ธาตุดิน) พระธาตุคอกยสุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
ประดิษฐาน : พระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากสุโขทัย ซึ่งองค์พระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาได้กระทำปาฏิหาริย์เพิ่มจาก ๑ เป็น ๒ องค์ ต่อหน้าพระพักตร์พระเจ้ากือนา พระบรมสารีริกธาตุองค์ที่แสดงปาฏิหาริย์แบ่งมาเพิ่มนั้น ได้อัญเชิญไปประดิษฐาน ณ พระเจดีย์วัดสวนดอก ส่วนองค์เดิมได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่นี่

คำบูชาพระธาตุ

สุวรรณะเจติยัง เก สะวะระมัตถะลุงคัง วิรัญญะธาตุัง สุทเวะนามะกัง นระเทเวหิ สัพพะ
บุชิตัง อะหังวันทามิ สัพพะทา^{๗๗}

๙. คนเกิดปีสัน (ปีวอก นักษัตรลิง ธาตุดิน) พระธาตุพนม อ.ธาตุพนม จ.นครพนม
ประดิษฐาน : พระอัฐกธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก)

คำบูชาพระธาตุ

ป็นนะสิริสะมิง ปัพพะเต อุตะมังธาตุ เทหะยัง วะละจิตตัง เสฐะวะรัง อะหังวันทามิ
สัพพะทา^{๗๘}

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

หมายเหตุ : พระธาตุพนมเป็นพระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิดเพียงองค์เดียว ที่ประดิษฐานอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย และถือเป็นพระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิดวันอาทิตย์อีกด้วย

๑๐. คนเกิดปีเร้า (ปีระกา นักษัตรไก่ ธาตุเหล็ก) พระธาตุหริภุญชัย อ.เมือง จ.ลำพูน ประดิษฐาน : พระบรมธาตุส่วนกระหม่อม หน้าอก นิ้วพระหัตถ์ พระเกศาธาตุและพระธาตุย่อยอีกเต็มบาตรหนึ่ง

คำบูชาพระธาตุ

สุวณณะเจติยัง หะริภุญชะยัสสัจจวาระ โมลีธาตุรัง อุพเสฐฐัง สะหะอังคละฬัฏฐัง กัจจายะโน นามิตปัตตะ ปุรังสีเนนะ เมยหัง ปะนะนามิธาตุง สีระสา นะมามิ อะหังวันทามิ ทูระโตฯ^{๗๙}

๑๑. คนเกิดปีเส็ด (ปีจอ นักษัตรหมา ธาตุดิน) พระเกศแก้วจุฬามณีเจดีย์ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประดิษฐาน : พระบรมธาตุเขี้ยวแก้วเมืองขวามบน พระจุฬาโมลี(มวยผม)

คำบูชาพระธาตุ

ดาวะดิงสาปุเร รัมเม เกสา จุฬามณี สีระปะพพะตา ปุชิตา สัพพะเทวานังตัง สีระสา ธาตุมุตตะมังอะหัง วันทามิ สัพพะทาฯ^{๘๐}

หมายเหตุ : ตำรากล่าวว่าพระเจดีย์ประจำปีจอ คือ พระเกศแก้วจุฬามณีเจดีย์ ที่ประดิษฐานอยู่บนสวรรค์ ทำให้มนุษย์ทั่วไปไม่สามารถไปบูชาด้วยตนเองได้ จึงอนุโลมเป็นพระเจดีย์ที่มีชื่อป้องกัน คือ พระเจดีย์วัดเกตการาม หรือพระธาตุอินทร์แขวน ประเทศพม่าแทนได้

๑๒. คนเกิดปีไค้ (ปีถุน นักษัตรช้าง ธาตุน้ำ) พระธาตุคอกยดุง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย ประดิษฐาน : พระบรมธาตุส่วนพระศอ และพระรากขวัญ (กระดูกไหปลาร้า) เบื้องซ้าย

คำบูชาพระธาตุ

อิมัสสะมิง กัททะกะปปเป จะตุพพุธา พุชฺเฌติตะวา กะกุสะนุระ โกนาคะมะนะ กัสสะปะโคตะมะราชะกะเห จะระติปิณะทายะ มิถิลายะนะกะเรติ จะรัตติ ปิณะทายะ อะตะติตา พุทธาเนอิมัสสะมิง ปัพพะตาคิริ ปะทะกังนะสิทิตะวา เมตเตยยะ อะนาคะเต จะระติปิณะทายะ ราชะกะเห

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

อัมมะมิง ฐาเนนะสิทธิสิริ สุกปะวะรังมะคะโล ตะโมลากะถามุนิราชะ สาตะระนะมามีหันทัง ะวะระชินะธาตุง อะหังวันทาமி สัพพะทานะตัง ะวะชิระธาตุโย อะระหังวันทาไม สัพพะทา^{๔๐}

หมายเหตุ : บางตำรากล่าวต่างไปว่า พระธาตุคอกยตุ้ง เป็นพระธาตุประจำคนเกิดปีกุนข้างขึ้น สำหรับคนเกิดข้างแรม พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุคอกยตุ้ง จ.แม่ฮ่องสอน

๒.๕.๒ การปฏิบัติด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา

สมัยโบราณมีการบูชาพระบรมธาตุด้วยเครื่องหอมและข้าวตอกดอกไม้ ตามปกติแล้วจะทรงพระธาตุด้วยน้ำสะอาด อาจเจือด้วยน้ำหอม เนื่องจากองค์พระบรมธาตุส่วนใหญ่บรรจุอยู่ใต้ฐานพระเจดีย์ การสรงน้ำจึงกระทำโดยการราดน้ำไปบนองค์พระเจดีย์ พระธาตุบางองค์จะต้องใช้น้ำจากแหล่งพิเศษอย่างเช่นการสรงน้ำพระธาตุศรีจอมทอง ใช้น้ำแม่กลางเจือด้วยน้ำหอมหรือแก่นจันทร์เท่านั้น^{๔๑} กล่าวได้ว่าคติ การบูชาพระธาตุปีเกิดและตำนานที่เกี่ยวข้องสะท้อนถึงการแพร่กระจายของพุทธศาสนา ในดินแดนไทยมาแต่โบราณ นอกจากนี้การสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ยังสัมพันธ์กับการเกิดชุมชนเมืองต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคติความเชื่อและวัฒนธรรมร่วมกันของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะภาคเหนือของไทยที่มีกลุ่มชนอาศัยอยู่ โดยมีพระบรมธาตุเจดีย์และสิ่งสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางแห่งจิตใจ ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจว่ามีพระธาตุประดิษฐานอยู่ทางภาคเหนือเป็นจำนวนมาก^{๔๒}

การบูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระสิริมังคลาจารย์ ได้อธิบายความหมายของ “การบูชา” ในมงคลสูตร มีปรากฏในปกรณ์พิเศษ ชื่อ “มังคลัตถทีปนี” (ฉบับภาษาไทย) เล่มที่ ๑ ข้อ ๕๗ หน้า ๘๑ มีความย่อว่า การบูชามี ๒ อย่าง คือ “อามิสบูชา” ได้แก่ การบูชาด้วยดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องหอมต่าง ๆ และ “ปฏิบัติบูชา” ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนโดยชอบธรรม ได้แก่ คำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้ดีแล้ว และการประพฤติปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างปุชนิยบุคคล ได้แก่ พระอริยเจ้า ผู้ทรงศีลทรงธรรม เป็นต้น โดยการบูชาทั้ง ๒ ประการนี้ “การ

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๔๑} สมัย สุทธิธรรม, พระบรมธาตุสำคัญและประเพณีขึ้นพระธาตุล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗.

^{๔๒} สุรพล คำวิหกุล, แผ่นดินล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๑.

ปฏิบัติบูชา” เป็นเล็กลงว่า “อามิสบูชา” เพราะสัมมาปฏิบัติ คือ การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้แล้วนั้นย่อมยังผลให้ได้รับผลานิสงส์เป็นความสุขความเจริญในชีวิต ทั้งโลกียสุขและโลกุตระสุขและย่อมดำรงพระพุทธศาสนาไว้ด้วย^{๔๔} จึงถือได้ว่าเป็นการบูชาที่พระพุทธองค์โปรดปรานมากที่สุด

วิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ พระบรมสารีริกธาตุสามารถเพิ่ม หรือลดจำนวนได้เอง โดยสามารถเสด็จไปไหนมาไหนเองก็ได้ แม้ว่าจะเก็บไว้ในภาชนะที่ปิดสนิทดีสักเท่าใดก็ตาม โดยเชื่อกันว่าหากไม่ดูแลรักษาเอาใจใส่ ประดิษฐานไว้ในที่ไม่สมควร หรือขาดการถวายความเคารพแล้ว พระบรมสารีริกธาตุอาจเสด็จหายจากสถานที่นั้นๆ ก็เป็นไปได้ โดยทางตรงกันข้าม หากได้รับการปฏิบัติบูชาดี ผู้สักการบูชา มีกาย วาจา ใจ สะอาดบริสุทธิ์ อยู่ในศีลธรรม พระบรมสารีริกธาตุก็อาจเพิ่มจำนวนได้เช่นกัน ดังที่ปรากฏใน คัมภีร์มโนรథปุณนิ (อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต) โดยวิธีอัญเชิญโดยทั่วไปมีดังนี้

๑. จัดที่บูชาให้สะอาด

๒. ตั้งพานมะลิบูชา (ถ้ามี)

๓. นำน้ำสะอาดใส่ขันสัมฤทธิ์ตั้งไว้หน้าบูชา (ตามวิธีโบราณ)

๔. ชำระล้างร่างกายให้สะอาด

๕. ทำจิตใจให้ปลอดโปร่ง มีสมาธิ

๖. สมาทานศีล

๗. ระลึกถึงพระพุทธคุณ (ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ อิติปิโสฯ)

๘. สวดคาถาอัญเชิญพระธาตุ ดังนี้ “อัมระคัคเค ปาณูปตัง พุทฺธัง ฆัมมัง สัมมัง สະระณัง คะโต อัสสามิมะหันทา ภินนะมุกคา จะ มัชฌิมา ภินนะตณฺฑุลา ขุทฺทกะ สาสะปะมัตตา เอวํ ธาตุโย สัพพัญญาน อากัจฉันตุ สีเสเม ปะตันเต” หรือ “อิติปิโส วิเสเสอิ อิเสเส พุทธะนาเมอิ อิมেনา พุทฺธังโสอิ อิโสดัง พุทธะปิติอิ” การเสด็จมาด้วยกันหลายวิธี เช่น เสด็จมาเองโดยปาฏิหาริย์ มีผู้มอบให้ แบ่งองค์ ฯลฯ^{๔๕}

^{๔๔} เจริญ ตันมหาพราน, พระบรมธาตุกรุงสยาม, (นนทบุรี : อนุญญา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๔.

^{๔๕} ทศพล จันทนิชย์กุล, พระสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ, หน้า ๒๓๑.

ทรงนำพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุ คือ เตรียมพานที่มีขนาดเหมาะสมแต่ควรมีลึงพอสมควรเพื่อรองรับน้ำที่ทรง นำผ้าขาวสะอาดมาปูรองบนพาน แล้วอัญเชิญพระธาตุจากภาชนะมาวางไว้บนผ้าขาว นำน้ำสะอาดทรงลงบนองค์พระธาตุ ไม่ควรนำน้ำอบ น้ำหอมหรือน้ำอย่างอื่นที่ไม่ใช่ น้ำสะอาดมาทรงพระธาตุ เพราะอาจมีผลทำให้องค์พระธาตุเศร้าหมองได้ เมื่อทรงน้ำพระธาตุเสร็จแล้ว ยกผ้าขาวขึ้นจากพาน วางไว้ในที่อันควรเพื่อให้องค์พระธาตุแห้ง หลังจากนั้นจึงบรรจุกลับไปภาชนะดังเดิม น้ำที่ได้จากการทรงพระธาตุควรเก็บไว้เพื่อเป็นสิริมงคล^{๔๖}

ดังนั้น พระบรมสารีริกธาตุถือได้ว่าเป็นปูชนียวัตถุที่ทรงไว้ด้วยคุณค่า ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และ ศาสนา อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่สูงค่า ควรแก่การเคารพบูชาอย่างสูงสุด หากมีโอกาสได้เก็บรักษาไว้ควรบูชาด้วยความเคารพ เนื่องจากพระบรมสารีริกธาตุนั้นหาได้ยาก และยังเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดในไตรภพที่มนุษย์และเทวดาพึงสักการะ

๒.๖ ความสำคัญของพระธาตุประจำปีเกิด

๒.๖.๑ ความสำคัญต่อชีวิต

เมื่อมนุษย์ตายไปดวงวิญญาณจะสถิตที่พระธาตุประจำปีเกิดของแต่ละคนก่อนที่จะไปเกิดเป็นมนุษย์ ฉะนั้นควรจะไปนมัสการไหว้พระธาตุประจำปีเกิดเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต โดยส่วนใหญ่พระธาตุประจำปีเกิดจะอยู่ทางตอนเหนือของประเทศ เพราะในสมัยก่อน อาณาจักรล้านนา ล้านช้าง และพม่า ต่างเป็นแคว้นข้างเคียงที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกันมาก่อน การกำหนดให้มีการไหว้พระธาตุประจำปีเกิดจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของการเดินทางติดต่อกันทำให้คนแต่ละเมืองที่อยู่ในเขตวัฒนธรรมเดียวกัน มีความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กันได้อย่างใกล้ชิดขึ้น พระธาตุที่ประดิษฐานอยู่ทางล้านนาจะห้ามผู้หญิงขึ้นบริเวณรอบพระธาตุเจดีย์ เนื่องจากในสมัยโบราณนิยมบรรจุพระบรมธาตุไว้ในกรุที่อยู่ใต้เจดีย์ เมื่อมีความเชื่อว่าผู้หญิงเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์จากการมีรอบเดือน ทำให้มีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงอยู่เหนือพระบรมธาตุ แม้ในระยะฟิวต์ด้านบนก็ตาม ไม่เช่นนั้นจะทำให้พระบรมธาตุเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ และไม่แสดงปาฏิหาริย์อีกต่อไป การห้าม

^{๔๖} มุลนิธิพระบรมธาตุในพระสังฆราชูปถัมภ์, พระบรมสารีริกธาตุ, (กรุงเทพมหานคร : สิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

ไม่ให้ผู้หญิงขึ้นไปบริเวณรอบพระธาตุเจดีย์นั้น เป็นข้อปฏิบัติที่เข้าใจกันดีในหมู่ชาวล้านนา ป้ายที่ติดไว้ตามศาสนสถานสำคัญ ๆ ของชาวล้านนาจึงมีไว้เตือนคนต่างถิ่นให้ทราบ และปฏิบัติตาม^{๘๗}

ดังนั้นผู้หญิงล้านนาเมื่อถึงวันที่มีรอบเดือน แม้ผู้หญิงล้านนาอยากจะเข้าไปสักการะองค์พระธาตุก็ไม่สามารถทำได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อที่ว่าหากมีรอบเดือนแล้วยังเดินไปใกล้องค์พระธาตุก็อาจทำให้มีเคราะห์ร้ายถึงขั้นตก “ซิด” หรือ กาลกิณี ซึ่งอาจได้รับภัยพิบัติต่อชีวิตของตนแบบไม่ทราบสาเหตุได้

๒.๖.๒ ความสำคัญต่อครอบครัว

ความสำคัญของพระธาตุเจดีย์ต่อครอบครัว เนื่องจากพระพุทธศาสนา มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิต ที่ประชาชนปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดผลดีไม่ว่าจะด้านใดก็ตาม ซึ่งพื้นฐานก็มาจากครอบครัว ดังนั้นความสำคัญที่มีต่อครอบครัวอาจไม่ใช่ความสำคัญโดยตรงทีเดียว แต่หากมีนัยสำคัญซ่อนอยู่ เป็นกุศโลบายที่ทำให้ทุกคนในครอบครัวรักใคร่สามัคคีกัน มีกิจกรรมรวมกัน ดังกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาและพระธาตุเจดีย์ ดังเช่น ประเพณีวันสงกรานต์ โดยกิจกรรมในวันสงกรานต์ชาวพุทธศาสนิกชนจะมีการทำบุญตักบาตร ถือว่าเป็นการสร้างบุญสร้างกุศลให้ตัวเอง และ อุทิศส่วนกุศลนั้นแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญแบบนี้มักจะเตรียมไว้ล่วงหน้า นำอาหารไปตักบาตรถวายพระภิกษุที่ศาลาวัด ซึ่งจัดเป็นที่รวมสำหรับทำบุญ ในวันนี้หลังจากที่ได้ทำบุญเสร็จแล้ว ก็จะมีการก่อพระเจดีย์ทรายอันเป็นประเพณีด้วย นอกจากนี้ได้กล่าวมาข้างต้นกิจกรรมในสงกรานต์ยังประกอบไปด้วย

๑. การสงฆ์น้ำพระการรดน้ำ มีการทำบุญถวายทาน และมีการแสดงพระธรรมเทศนา จนถึงเวลาถวายอาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้วจึงมีการสงฆ์น้ำพระพุทธรูป พระประธานในโบสถ์วิหาร หรือพระธาตุเจดีย์ และเจ้าอาวาสวัดเป็นเสร็จพิธีในตอนเช้า ตอนบ่ายก็มีการรดน้ำคำหัว หรือไปสมมาคารวะผู้เฒ่าผู้แก่ บิดามารดา หรือพระพุทธรูปสำคัญประจำเมือง และบุคคลสำคัญต่าง ๆ เพื่อเป็นการขอพรให้แก่ตนเอง^{๘๘} โดยประเพณีนี้แสดงถึงความยึดมั่นใน

^{๘๗} เพ็ญสุภา สุขคตะใจอินทร์, “ปริศนาโบราณคดี: ผู้หญิงห้ามเข้า ผู้หญิงห้ามขึ้น”, มติชนสุดสัปดาห์, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑๕๗๘ (๒๕๕๓) : ๓๖.

^{๘๘} มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, หน้า ๕๘.

พระพุทธศาสนาและพระคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะของประชาชน และยังเป็นการแสดงการว่ต่อพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังแสดงถึงความร่วมมือร่วมใจของคนในครอบครัวและชุมชน มาร่วมสร้างน้ำพระธาตุร่วมกัน ผู้คนหลั่งไหลมาร่วมงานสร้างน้ำพระธาตุ ผู้ที่อยู่ห่างไกลก็จะเดินทางมาอาศัยพักบ้านญาติมิตร มีหลายพวกหลายเผ่า ทั้งคนพื้นบ้าน พื้นเมือง ชาวเขาและต่างถิ่น มีการแต่งกายกันตามประเพณีท้องถิ่นทั้งชุดพื้นเมือง ชุดชาวเขา มีการเตรียมข้าวของเป็นการรวมญาติพี่น้องให้ได้มาเยี่ยมเยียนมาพบกัน

๒. การนำทรายเข้าวัด ปกติการขนทรายเข้าวัดจะเป็นกิจกรรมในตอนบ่าย โดยทรายที่นำเข้าวัดนั้นมักกองรวมกันทำเป็นเจดีย์ซึ่งบางครั้งจะมีกระบะไม้หรือไม้ไผ่สานสำหรับกันขอบทรายให้กองต่อเนื่องขึ้นไปเป็นเจดีย์ การขนทรายเข้าวัดถือเป็นการนำทรายมาทดแทนส่วนที่ติดเท้าของตนออกจากวัดซึ่งเปรียบเสมือนกับได้ลักของจากวัด ทั้งนี้วันที่กำหนดไว้สำหรับขนทรายเข้าวัดอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละวัดหรือแต่ละจังหวัดที่เป็นที่ประดิษฐานของพระธาตุเจดีย์^{๔๕} ซึ่งการนำทรายเข้าวัดถือเป็นกิจกรรมหนึ่งในช่วงวันสงกรานต์ที่แต่ละครอบครัวจะมีส่วนร่วมในการนำทรายเข้าวัดเพื่อนำมาก่อเป็นพระเจดีย์ใหญ่ และร่วมกันอธิษฐานเพื่อให้ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในภายภาคหน้าโดยการน้อมถึงพระรัตนตรัยเพื่อขอผลบุญกุศลแก่ครอบครัวของตนเอง

๒.๖.๓ ความสำคัญต่อสังคม

ในภาคเหนือประชาชนมีความผูกพันต่อศาสนาทุกอย่างมีวัดเป็นศูนย์กลางตั้งแต่เกิดจนตาย วัดเป็นศูนย์ให้การศึกษาแก่กุลบุตร ทั้งทางหนังสือและวิชาชีพ เพื่อจะได้ใช้ชีวิตชีวิตของตนให้เกิดความสมบูรณ์ทางความเป็นอยู่และสังคม ประเพณีที่ปฏิบัติในเดือน ๘ นี้ จึงเกี่ยวเนื่องกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ดังกล่าวต่อไปนี้

วันเพ็ญเดือน ๘ (เหนือ) เป็นวันที่มีความสำคัญทางพุทธศาสนา มาก ตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เป็นวันที่ชาวพุทธทั่วโลกทำพิธีรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์โดยการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์และรักษาศีล ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมทั่วกันไปในภาคเหนือ ประชาชนนิยมพากันไปสู่นุญสถานที่สำคัญ ๆ เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ก็จะพากันไปวัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงรายไป พระธาตุดอยมกิดิและพระธาตุดอยตุง จังหวัดลำปาง

^{๔๕} ชัชวาล ทองดีเลิศ, สืบสานล้านนา, (เชียงใหม่ : มิ่งเมืองเนาวรัตน์การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๖.

นมัสการพระธาตุลำปางหลวง ขึ้นวัดม่อนพญาแช่และขึ้นพระธาตุคอกมวงคำ จังหวัดแพร่ไปนมัสการพระธาตุช่อแฮ จังหวัดน่านไปนมัสการพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดพระยาไปนมัสการพระเจ้าตนหลวง ที่งัวเหียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปนมัสการพระธาตุคอกงมู นอกจากนี้ไปนมัสการพระเจดีย์ที่สำคัญประจำเมืองแล้ว ประชาชนยังนิยมไปนมัสการพระธาตุเจดีย์หรือปูชนียสถานใกล้บ้านของตนทุกหนทุกแห่งในวันเพ็ญเดือน ๘ หรือ เพ็ญเดือน ๖ ของภาคกลาง^{๕๐}

นอกจากประเพณีการไปไหว้พระธาตุที่สำคัญ ๆ แล้ว คนโบราณของภาคเหนือยังสร้างค่านิยมให้บังเกิดกับประชาชน ด้วยการให้ประชาชน สักการบูชา “จุธาตุ” คือถือเอาพระธาตุเจดีย์ที่กล่าวถึง คือพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าที่ได้ฐานาไปไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระธาตุคอกสุเทพ พระธาตุหริภุญชัย พระธาตุลำปางหลวง ฯลฯ ตามประเพณีชาวเหนือ ถือกันว่า คนใดเกิดปีใดจะต้องไปสักการบูชาพระธาตุที่นั่นเป็นสิริมงคลแก่ตนให้มีอายุยืนให้อนุชนสืบหากผู้ใดเกิดปีไหนแล้วควรไปนมัสการกราบพระธาตุนั้น ๆ ก็จะได้านิสงส์มาก โดยประเพณีไหว้พระธาตุหรือขึ้นพระธาตุนั้นมีประโยชน์ต่อสังคมและสถาบันวัดในภาคเหนือมาก หากจะประมวลมาเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. เป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนโดยรวม
๒. เป็นการสร้างความสามัคคีระหว่างวัดต่อกัน บ้านต่อบ้าน
๓. เป็นการเดินทางไปเที่ยวหาบุญยัตินา หาประสบการณ์ใหม่นอกบ้าน
๔. เป็นการไปช่วยบูรณปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุที่คนทั้งหลายรับผิดชอบร่วมกัน
๕. เป็นการรำลึกถึงพระพุทธองค์ผู้เป็นเจ้าของศาสนา ในลักษณะสถานที่ที่ควรแก่การสังเวช เช่น สถานที่ประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า

๖. ส่งเสริมให้อนุรักษ์ ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถาน^{๕๑}

ด้วยเหตุนี้ประเพณีไหว้พระธาตุเจดีย์ในวันเพ็ญเดือน ๘ เป็ง (เพ็ญ เดือน ๖) จึงเป็นประเพณีที่ชาวล้านนาและพุทธศาสนิกชนทั้งหมดควรให้ความสนใจ โดยการอนุรักษ์และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามอย่างนี้ไว้ตลอดไปตราบชั่วลูกชั่วหลาน

^{๕๐} มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, หน้า ๕๕.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

๒.๗ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

ชาวล้านนาและพุทธศาสนิกชนได้ตั้งสมมติความเชื่อสืบต่อกันมาช้านานว่าการกราบสักการะพระธาตุประจำปีเกิดอันเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และพระอริยสงฆ์จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ อีกทั้งอานิสงส์ผลบุญที่ได้จากการกราบไหว้บูชาและสร้างกุศลกับพระธาตุนั้นเชื่อว่าแรงนัก หากผู้ใดปฏิบัติบูชาด้วยจิตใจบริสุทธิ์ และหมั่นกราบไหว้บูชาตามกำลังความสามารถทุกครั้ง การไหว้พระธาตุถือเป็นการเสริมสร้างสิริมงคลให้แก่ชีวิตเป็นอย่างยิ่ง เพราะการบูชาพระธาตุ อันเป็นสถานที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญมาสู่ผู้ที่บูชา รวมทั้งอานิสงส์ผลบุญซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องพระธาตุ ยิ่งหากใครบูชาด้วยจิตใจศรัทธาอันบริสุทธิ์ และหมั่นกราบไหว้เมื่อมีโอกาส อานุภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุ จะคลั่งคลุ้งให้เกิดสิริมงคลในชีวิตแก่ตัวผู้บูชา

๒.๗.๑. วิเคราะห์ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา

บุญ เป็นความเชื่อหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ยิ่งเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามารุ่งเรืองในสังคมไทย คำว่า บุญ ก็ยังมีความสำคัญโดดเด่นเป็นพิเศษ แม้เมื่อสังคมเหินห่างออกไปจากเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา คนทั่วไปไม่มีโอกาสศึกษาหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่คำว่า บุญ ก็ยังเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาซึ่งการทำบุญเป็นสิ่งที่คุ้นเคยและถูกนำมาใช้นำมาอ้างอิงกันอยู่เสมอ แม้ว่าความหมายที่เข้าใจนั้น อาจจะคลาดเคลื่อนหรือคลาดเคลื่อนออกไปจากหลักการที่แท้จริง^{๕๒}

ความหมายของบุญ

บุญ ความหมาย การกระทำดีตามหลักคำสอนในศาสนา ความดี คุณงามความดี เช่น คนใจบุญ มีคุณงามความดี เช่น คนมีบุญ^{๕๓}

^{๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), บุญ-บาปมีที่อยู่ที่แผ่นดินไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

^{๕๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๒๒๕.

บุญ มาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า ปุญฺญะ แปลว่า เครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นเครื่องกำจัดสิ่งเศร้าหมองเรียกว่า กิเลส ดังนั้นการทำบุญจึงเป็นการช่วยลด เลิกความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความมีใจคับแคบ ตระหนี่ถี่เหนียว หวงแหน ยึดติดลุ่มหลงในวัตถุสิ่งของ อันเป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์ให้ออกไปจากใจ ทำให้ใจเป็นอิสระ พร้อมจะก้าวต่อไปในคุณความดีอย่างอื่น หรือเปิดช่องให้นำเอาคุณสมบัติอันดีงามอื่นๆ มาใส่เพิ่มเติมแก่ชีวิต เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น^{๕๔}

บุญ หมายถึง ความสุขที่เกิดจากการชำระจิตใจให้หมดจดจากกิเลสและความเศร้าหมอง ซึ่งขณะเดียวกันบุญก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดภavnาน้ำบุญ คนที่ทำบุญมักเป็นคนน้ำบุญ เพราะเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรม มีความดี บุญทำให้เกิดภavnาน้ำบุญ แก่ผู้ที่ทำบุญสม่ำเสมอและเมื่อได้ทำบุญแล้ว จิตใจก็อิ่มเอิบเป็นสุขที่ประณีตลึกซึ้งขึ้นไป เป็นความสุขที่ยั่งยืนยาวนาน และเป็นความสุขที่สงบประณีต ท่านพุทธทาสภิกขุพูดถึงวิธีทำบุญ ๓ แบบ ว่า เปรียบเหมือนกับคน ๓ คน เอน้ำ ๓ ประเภทมาอาบชำระล้างตัว คือ

๑. บุคคลทำบุญเหมือนเอน้ำโคลนมาอาบ คือ คนที่ทำบุญด้วยการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนสัตว์ ฆ่าวัว ฆ่าควาย ฆ่าเป็ด ฆ่าไก่ และเอาเนื้อสัตว์เหล่านั้นมาจัดงานบุญเลี้ยงกัน รวมทั้งมีเลี้ยงสุรายาเมาด้วย จนบางครั้งเกิดการทะเลาะวิวาททำร้ายกัน เหล่านี้เป็นการทำบุญด้วยการทำบาป เหมือนกับเอน้ำโคลนมาชำระตัว จะสะอาดได้อย่างไร

๒. บุคคลทำบุญเหมือนเอน้ำเจือด้วยแป้งหอมมาอาบ คือ คนที่ทำบุญด้วยอุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นในบุญเป็นอย่างมาก เมาสวรรค์ เมาวิมาน เป็นการทำบุญด้วยกิเลสหรือยึดติดอย่างรุนแรง ทำแล้วหวังผลเช่นนั้นเช่นนี้ เหมือนเอน้ำที่เป็นเครื่องหอมมาอาบชำระกาย จะสะอาดได้อย่างไร

๓. บุคคลทำบุญเหมือนเอน้ำสะอาดมาอาบ คือ คนที่ทำบุญด้วยใจสงบร่มเย็น ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นสิ่งนั้นๆ ว่าเป็นตัวเราของเรา (อาจจะมีย่างเหมือนกัน แต่ไม่ได้เป็นเหตุจริงจึงให้จิตฟุ้งซ่าน ลั่นไหว หรือยึดติดเป็นอุปาทาน) เหมือนคนเอน้ำสะอาดมาอาบ ย่อมสะอาดกว่าบุคคล ๒ ประเภทแรก เราทำบุญแล้วเป็นแบบไหน หรือจะเป็นแบบไหน ต้องเลือกพิจารณาดูให้ดี^{๕๕}

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *คู่มือชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทยจำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๕.

^{๕๕} พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ), *บุญ ยิ่งกว่าการทำบุญ*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๕-๘.

ดังนั้น บุญจึงมีลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑. เมื่อว่าถึงเหตุของบุญ บุญ ได้แก่ การทำความดี
๒. เมื่อว่าถึงผลของบุญ บุญ ได้แก่ ความสุขความเจริญ
๓. เมื่อว่าถึงสภาพของจิต บุญ ได้แก่ จิตใจที่ผ่องใสสะอาด

แม้ลักษณะของบาปก็มีนัยตรงกันข้ามกับลักษณะของบุญ การเข้าใจเรื่องบุญจะต้องเข้าใจลักษณะของบุญทั้ง ๓ ประการนี้ ถ้าเข้าใจเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ถือว่ายังเข้าใจบุญไม่ตลอด เช่น บางคนเข้าใจบุญเพียงแต่เหตุของบุญ เช่นว่า คนนี้ทำบุญด้วยการให้ทาน ส่วนคนโน้นทำบุญด้วยการรักษาศีล เป็นต้น นี่เข้าใจเพียงแต่เหตุของบุญเท่านั้น บางคนเข้าใจบุญเพียงแต่ผลของบุญ เช่นว่า “คนนั้นมีความสุข เพราะเขามีบุญ” นี่เข้าใจเพียงผลของบุญเท่านั้น บางคนเข้าใจบุญเพียงแต่สภาพของจิตที่ผ่องใส เช่นว่า “คนนั้นจิตใจของเขาสะอาด มีเมตตากรุณา เพราะเขาเป็นคนใจบุญ” นี่เข้าใจเพียงสภาพจิตที่สะอาดผ่องใสเท่านั้น เพราะฉะนั้น การทำความเข้าใจเรื่องบุญในพระพุทธศาสนา เราจะต้องเข้าใจถึงลักษณะของบุญทั้ง ๓ ประการดังกล่าวแล้ว จึงจะชื่อว่าเข้าใจบุญได้ทั้งหมดและถูกต้อง^{๕๖}

ความมุ่งหมายของบุญทั้ง ๓ ระดับนี้ เห็นได้จาก พิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่มุ่งประโยชน์ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านวัตถุ หรือความเป็นอยู่ ด้านสังคม ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลกันความสัมพันธ์ด้านจิตใจ และ ด้านปัญญา ทั้งหมดนี้ล้วนมีคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตและสังคม อันไม่อาจขาดด้านใดด้านหนึ่งไปได้ พุทธง่าย ๆ คือพิธีกรรมทางพุทธศาสนามุ่งให้เกิดประโยชน์ครบถ้วน อย่างเป็นองค์รวมตามความมุ่งหมาย วิธีการทำบุญเพื่อจะให้ได้บุญนั้นมีอยู่ ๓ วิธี โดยจำแนกตามจิต รวมเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง^{๕๗} คือ

๑. ทานมัย วิธีการทำบุญด้วยการบริจาคทาน เป็นเรื่องของจิตเกี่ยวเนื่องกับของที่ทำทาน
๒. ศีลมัย วิธีการทำบุญด้วยการรักษาศีล เป็นเรื่องของจิตเกี่ยวเนื่องกับกายวาจา
๓. ภาวนามัย วิธีการทำบุญด้วยการภาวนา เป็นเรื่องของจิตอย่างเดียว

^{๕๖} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตฺวณฺโณ), *กฎแห่งกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒๖-๑๒๗.

^{๕๗} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตฺวณฺโณ), *ทางบุญ*, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ร่มฟ้าสยาม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒.

การปฏิบัติตนให้อยู่ตามแนวทางของท่าน ศีล และภวานานั้น ต้องตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานที่ลดความเห็นแก่ตัวเป็นประการสำคัญ เพื่อให้เกิดการปล่อยวาง อย่างสะอาด สงบ และสว่างในจิตใจ

๒.๗.๑.๑ ความเชื่อด้านทานมัย

๑) ความหมายของท่านมัย

ทาน เป็นบุญที่สำเร็จด้วยการบริจาคทาน หรือบุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาคทาน ซึ่งแสดงว่าการทำทานนั้นเป็นเหตุให้เกิดบุญ เพราะฉะนั้น การทำทานจึงเป็นบุญส่วนเหตุที่ก่อให้เกิดบุญอันเป็นส่วนผล คือ ผลบุญนั่นเอง^{๔๘}

ทาน คือ เครื่องแสดงน้ำใจของมนุษย์ที่จิตใจสูง มีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ด้วยการให้ การเสียสละแบ่งปันมากน้อยตามกำลังของวัตถุเครื่องสังเคราะห์ที่มีอยู่โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ นอกจากกุศล คือ ความดีที่ได้จากทานนั้น^{๔๙}

ทาน หรือทานมัย หมายถึง บุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาคทานที่ถูกต้อง พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ว่า ทรัพย์สมบัติที่เราหามาได้แล้ว ควรจะต้องจัดสรรออกเป็น ๔ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เก็บไว้ใช้สอยในครอบครัว ดูแลรับผิดชอบคนที่เราต้องรับผิดชอบให้มีความสุขและอยู่เย็นเป็นสุขนั่นเอง เช่นในครอบครัวของเรามีคุณพ่อ คุณแม่ ลูก สามีหรือภรรยาที่ใช้ส่วนที่ได้มา ส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์กับคนในครอบครัวอย่างถูกต้อง

ส่วนที่ ๒ เก็บไว้สำหรับการลงทุนทำกิจการต่าง ๆ เพื่อเลี้ยงชีพตัวเองและครอบครัวให้มีความสุข

ส่วนที่ ๓ เก็บไว้ใช้ยามจำเป็นหรือยามฉุกเฉิน ได้แก่ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติโดยไม่คาดคิด เพราะเราไม่สามารถรู้ล่วงหน้าได้เลยว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นกับเรา หรืออาจจะเจ็บไข้ได้ป่วยเข้าโรงพยาบาล หรือต้องใช้เงินกะทันหันเนื่องจากเกิดอุบัติเหตุ หรืออุบัติเหตุต่าง ๆ เป็นต้น

ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ทำบุญกุศลในพระพุทธศาสนา เปลี่ยนจากทรัพย์ภายนอกให้เป็นทรัพย์ภายใน เรียกว่า อริยทรัพย์^{๕๐๐}

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

^{๔๙} หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต, บุญเป็นต้นทางแห่งกุศล, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๖๗.

ดังนั้น ทาน นอกจากเป็นเครื่องเกื้อหนุนสังคมในทางวัตถุด้วยการกระจายฟั่งบริโภคให้ทั่วถึงกัน ลดความกดดันในสังคม และยึดเหนี่ยวสังคมให้มีเอกภาพให้คนเป็นอยู่โดยไม่ต้องเบียดเบียนแย่งชิงกัน เป็นเครื่องสนับสนุนศีลแล้วช่วยให้ก้าวต่อไปในภาวนาด้วย เริ่มด้วยเป็นปัจจัยต่อกันกับเมตตา พร้อมกับพัฒนาความสุข โดยนัยนี้ ทาน คือ การทำบุญด้วยการให้ จึงเป็นปัจจัยแก่ภาวนา ในด้านการพัฒนาจิตใจซึ่งทำให้เกิดทั้งเมตตา กรุณา และความสุข และความสุขนั้นก็มีความสุขแบบประสาททั้งสองฝ่าย คือ ทั้งผู้รับก็เป็นสุข และผู้ให้ก็มีความสุข เสริมสร้างไมตรีระหว่างกัน ต่างจากความสุขจากการได้ ซึ่งเป็นความสุขแบบแบ่งแยกและแก่งแย่ง ที่ฝ่ายหนึ่งได้ อีกฝ่ายหนึ่งก็เฉยหรืออด ฝ่ายหนึ่งสุข อีกฝ่ายหนึ่งทุกข์

ทานมัย วิธีการทำบุญด้วยการบริจาคทาน เป็นเรื่องของจิตเกี่ยวเนื่องกับสิ่งของที่จะทำทาน มีหน้าที่กำจัดกิเลสอย่างหยาบคือความโลภได้ ผู้ที่ได้บุญจากทานมัยย่อมเป็นคนกว้างขวางเป็นที่รักและเคารพของปวงชน สมานไมตรีกันไว้ได้ทุกชั้น ทั้งยึดถือประโยชน์ของคนที่มีทรัพย์ได้ด้วย เราจำแนกทานออกเป็น ๒ อย่างคือ

๑. อามิสทาน การให้สิ่งของที่ควรให้โดยพื้นฐานมี ๔ คือ ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทางพระว่าให้จิ๋ว ๑ บิณฑบาต ๑ เสนาสนะ ๑ และเภสัช ๑

๒. ธรรมทาน การให้ธรรม การสั่งสอนแนะนำเกี่ยวกับธรรม การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เชื่อว่าธรรมทาน^{๐๐๐}

๒) เหตุผลที่ทำบุญเริ่มต้นด้วยทาน

การที่พระพุทธเจ้าตรัสยกทานขึ้นเป็นหลักการทำบุญข้อแรกแสดงอยู่ในตัวแล้วว่าทรงเน้นการเกื้อกูลกันในสังคม แต่ต้องถามต่อไปอีกว่าเหตุใดการเกื้อกูลกันในสังคม จึงต้องเริ่มต้นด้วยทานโดยการยกทานขึ้นตั้งเป็นข้อแรก พระพุทธศาสนาเน้นความสำคัญของวัตถุแต่พร้อมกันนั้น การที่พระพุทธเจ้าตรัสทานนั้นไว้ในหลักบุญกิริยา ๓ ที่รวมกันเป็นชุด โดยมีศีล และภาวนามาต่อเป็นการบอกถึงขอบเขตความสำคัญของวัตถุ พร้อมสอนให้รู้จักใช้ประโยชน์จากวัตถุให้ถูกต้องด้วย

^{๐๐๐} บุญกร เมธางกูร, รายการหันหน้าเข้าวัด, ทางสถานีวิทยุกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ (ออกอากาศวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓).

^{๐๐๐} ธรรมสภา, บุญและอานิสงส์จากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕-๕๒.

วัตถุหลากหลาย โดยเฉพาะปัจจัย ๔ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นพื้นฐานที่มนุษย์ต้องอาศัยเพื่อก้าวต่อไปในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามที่สูงขึ้นไป สังคมที่ดีจึงต้องวางระบบจัดสรรเพื่อเป็นหลักประกันให้มนุษย์ทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นมีวัตถุโดยเฉพาะปัจจัย ๔ นั้น เพียงพอแก่ความเป็นอยู่และเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาชีวิตให้ก้าวสูงขึ้นไป

ในหลักการของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า“ธรรมวินัย” นั้น ส่วนที่เรียกว่า วินัย ของพระภิกษุได้ให้ความสำคัญอย่างมากแก่การจัดสรรและปฏิบัติต่อวัตถุ โดยเฉพาะปัจจัย ๔ นี้ ส่วนในสังคมใหญ่ของชาวบ้าน “ทาน” ก็เข้ามา ณ จุดนี้ด้วยเหตุผล ๒ ประการ

๑. ด้านบุคคล เนื่องจากความเป็นในการที่จะอยู่รอดและหาความสุข มนุษย์ทั้งหลายต่างก็ดิ้นรนแสวงหาวัตถุเสพบริโภคให้แก่ตน เมื่อทำเช่นนั้นอยู่เสมอก็จะเกิดความเคยชินของจิตใจที่มุ่งจะหาและคิดจ้องแต่จะได้จะเอา ตอกย้ำความเห็นแก่ตัว และถ้าทุกคนเป็นอย่างนั้น ก็จะมีแต่ความขัดแย้งแย่งชิงเบียดเบียนกัน เพื่อสร้างดุลยภาพขึ้นในจิตใจของคน ให้มีความคิดที่จะให้ขึ้นมาคู่กับความคิดที่จะได้จะเอา จึงให้มีหลัก “ทาน” ขึ้นมา เป็นการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมและจิตใจของมนุษย์ พร้อมกันนั้นก็เป็นการสร้างดุลยภาพขึ้นในสังคมไปพร้อมกันด้วย

๒. ด้านสังคม ในการแสวงหาวัตถุ เช่นปัจจัย ๔ มนุษย์มีโอกาสมิกำลัง มีสติปัญญาความสามารถไม่เท่ากัน เมื่อต่างคนต่างมุ่งแต่จะหาจะได้จะเอาคนที่มีโอกาส-กำลัง-ความสามารถมากกว่า ก็จะได้เปรียบ กอบโกยเอามาให้แก่ตน ตลอดจนข่มเหง รังแกครอบงำผู้อื่น ส่วนคนที่ด้อยโอกาส กำลัง ความสามารถ ก็จะขาดแคลนอดอยาก มีความทุกข์มากและก็ต้องคอยหาทางแอบแฝงแย่งชิงเอาจากคนที่มียากกว่า และคนที่มั่งมีนั้น ก็หาเป็นสุขได้จริงไม่ว่า เมื่อมองโดยรวม คือ เป็นสังคมแห่งการเบียดเบียน^{๑๑๒}

ด้วยเหตุนี้ นอกจากจะต้องมีการจัดตั้งวางระบบระเบียบในการอยู่ร่วมและสัมพันธ์กันไม่ให้คนละเมิดต่อกัน ด้วยกฎหมาย ข้อบังคับ หรือกติกาต่างๆ คือวินัยในขั้นของศีลแล้ว สิ่งที่เป็นพื้นฐานยิ่งกว่านั้น ก็คือ การปฏิบัติต่อวัตถุ เช่นปัจจัย ๔ ให้เป็นเครื่องเกื้อหนุนความอยู่ดีร่วมกัน แทนที่จะให้วัตถุกลายเป็นเหตุแห่งการเบียดเบียนกัน ดังนั้น “ทาน” จึงเข้ามาทำหน้าที่นี้ เพื่อให้มี

^{๑๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), บุญ-บาปมีที่จะรู้แผ่นดินไทย, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔-๑๕.

การแบ่งปันวัตถุแก่กัน ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาส กำลัง ความสามารถ ก็เป็นอยู่ได้ และผู้มั่งมีก็อยู่เป็นสุข ไม่ต้องหวาดระแวง ทำให้สังคมร่มเย็น มีสันติสุข

๒.๗.๑.๒ ความเชื่อด้านศีลมัย

๑) ความหมายของศีลมัย

ศีล คือ รั้งกันความเบียดเบียน และทำลายสมบัติร่างกายและจิตใจของกันและกัน ศีล คือ พืชแห่งความดีอันยอดเยี่ยมที่ควรจะมีประจำชาติมนุษย์ ไม่ปล่อยให้สูญหายไป^{๑๑๓}

ศีลมัย คือ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ที่ว่าเป็นบุญส่วนเหตุนั้น ก็เพราะว่าการรักษาศีล เป็นวิถีทางหรือเป็นปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลได้ประสบ บุญที่เป็นส่วนผลคือ ความสุขกายสบายใจ โดยศีล แปลได้ ๓ อย่าง คือ

๑. ศีล แปลว่า ปกติ คือ ทำกาย วาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด

๒. ศีล แปลว่า เย็น คือ ทำให้คนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย ใจไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล

๓. ศีล แปลว่า เกษม คือ ปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ^{๑๑๔}

ศีลมีหลายประเภท คือ

๑. ศีล ๕ หรือ ศีลกรรมบถ สำหรับคนทั่วไป

๒. ศีล ๘ หรือ ศีลอุโบสถ สำหรับอุบาสกอุบาสิกา

๓. ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร

๔. ศีล ๒๒๗ หรือ ปาวิสุทธิศีล ๔ สำหรับพระภิกษุ

การรักษาศีลต้องมีเจตนาจึงจะเป็นศีลได้ ถ้าไม่มีเจตนาจะงดเว้นหรือจะรักษาศีลแล้ว ผู้นั้นไม่ทำความชั่ว เช่น ไม่ฆ่าสัตว์หรือไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น ก็ไม่มีศีล เหมือนเด็กที่นอนแบบเบาะ แม้ไม่ทำชั่วก็ไม่ถือว่ามีศีล เพราะไม่มีเจตนาจะงดเว้น หรือเหมือนอย่างวัวควาย แม้มันไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ก็ไม่มีศีล เพราะไม่มีเจตนาจะงดเว้น วิธีการทำบุญด้วยการรักษาศีล จึงเป็นเรื่องของจิตที่เกี่ยวข้องกับกายวาจา ดังนั้นศีลมัยจึงมีหน้าที่ กำจัดกิเลสอย่างกลาง คือความโกรธได้ ผู้ที่ได้บุญจาก

^{๑๑๓} หลวงปู่มั่น ฐิตัตถโต, บุญเป็นต้นทางแห่งกุศล (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๖๘.

^{๑๑๔} พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ทางบุญ, หน้า ๒๕.

ศีลมัธยมเป็นที่รักและเคารพของชนทั้งหลาย หมดความรังเกียจซึ่งกันและกัน ทั้งทำให้เป็นคนองอาจด้วย^{๑๐๕}

ปกติคนที่ถูกโทสะครอบงำจิตย่อมจะเดือดร้อนใจ มักเสียความประพฤติทางกายและวาจา จำต้องรักษาศีลควบคุมกายวาจาให้สงบ ตลอดจนคลุมจิตใจให้เป็นปกติหายโทสะ จิตจึงจะเป็นบุญการรักษาศีล คือ การมีเจตนางดเว้นจากการทำความชั่ว ดังคำพุทธพจน์รับรองว่า “เจตนาหัง ภิกขเว สีสัง วะทามิ” คุก่อนภิกษุทั้งหลายเรากล่าวว่าเจตนาเป็นเครื่องงดเว้น คือ ศีล การงดเว้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. สมาทานวิริติ งดเว้นด้วยการสมาทานเป็นวิริติของปุณฺณ เช่น สมาทานศีล ๕ ศีล ๘

๒. สัมปัตตวิริติ งดเว้นด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า เป็นวิริติของผู้ที่ไม่ตั้งใจจะรักษาศีลมาก่อน คือ คนบางคนไม่ตั้งใจว่าจะรักษาศีล แต่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจำเพาะหน้าอันอาจจะให้ล่วงศีลได้ แต่ไม่ยอมล่วงศีล เกิดงดเว้นขึ้นมาในขณะนั้น เช่น มีโอกาสจะฆ่าสัตว์ หรือฆ่าคนได้ แต่ไม่ฆ่า หรือมีโอกาสจะลักของของคนอื่นได้แต่ไม่ลัก หรือมีโอกาสจะประพฤติดีกในกามได้แต่ไม่ยอมประพฤติดีกในกาม โดยมาคำนึงว่า การกระทำเช่นนี้ไม่เหมาะสมไม่ควรแก่ฐานะ และสกุลของตนอย่างตนเอง จึงงดเว้นเสียในขณะนั้น การงดเว้นอย่างนี้ ท่านเรียกว่า สัมปัตตวิริติ

๓. สมุจเฉทวิริติ งดเว้นได้เด็ดขาด เป็นวิริติของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป คือ พระอริยบุคคลทุกจำพวกมีศีล ๕ บริบูรณ์ที่สุด ท่านงดเว้นจากเวร ๕ ได้เด็ดขาด โดยไม่ต้องสมาทาน หรือคอยพะวงรักษา เพราะท่านเห็นโทษของการประพฤติก่อล่วงศีลอย่างแท้จริง^{๑๐๖}

ศีลนี้ หากใครรักษาศีลแล้ว ย่อมอำนวยประโยชน์แก่ผู้นั้นมากมายเป็นประโยชน์ในชาตินี้ คือ มีความเย็นใจไม่เดือดร้อนเพราะเป็นผู้มีศีล ประโยชน์ในกายภาคหน้าพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงสรุปผลของศีลไว้ ๓ ประการว่า สีเลนะสุกะตัง ยันติ บุคคลจะไปสู่สุคติได้ก็เพราะศีล สีเลนะโกกะ สัมปะทา บุคคลจะมีโกะได้ก็เพราะศีล และสีเลนะ นิพพุตัง ยันติ บุคคลจะบรรลุนิพพานได้ก็เพราะศีล เพราะฉะนั้น ทุกคนควรรักษาศีลให้บริสุทธิไว้ก็จะรับอานิสงส์ดังกล่าวแล้วในที่สุดได้

^{๑๐๕} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕.

๒.๗.๑.๓ ความเชื่อด้านภาวนามัย

๑) ความหมายของภาวนามัย

ภาวนามัย คือ การอบรมจิตใจในการละกิเลส ตั้งแต่ขั้นหยาบไปจนถึงกิเลสอย่างละเอียด การภาวนาจะทำให้จิตเรตื่นรู้ มีปัญญาเกิดขึ้นไม่หลงไปในความมืดอีกเป็นทางไปสู่ความพ้นทุกข์ บรรลุมรรคผล สู่กระแสพระนิพพานได้โดยง่าย^{๑๐๓}

ภาวนามัยเป็นข้อสำคัญที่สุดในบุญกิริยาทั้งหลาย เพราะยี่บุญกิริยานั้นๆ ให้คงอยู่ได้ด้วย แกนหลักที่ตั้งอยู่ ณ ภายในท่าของที่หุ้มอยู่ ณ ภายนอกให้มั่นคงฉะนั้น อันความงามความดีที่จะเป็นผล ซึ่งบุคคลที่ประพฤติให้ปรากฏออกภายนอกด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ต้องมีภาวนาเป็นสารอยู่ภายในย่อมเป็นไปดังสุคนธชาติ เป็นต้น เนื้อไม้ที่อบไว้เป็นอันดี เพราะเหตุนั้น กุศลราศีที่บุคคลทำให้มีขึ้นโดยสนิทใจ ได้ชื่อว่าภาวนาเพราะใจความว่าเป็นเครื่องอบรมกุศลให้มีขึ้นในสันดาน ภาวนาเป็นหลักธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา หมายถึง การอบรมจิต หรือ การพัฒนาจิต คือ ทำจิตให้มีค่าสูง ได้แก่ ทำจิตให้สะอาด สงบ สว่าง ภาวนา มี ๒ ประเภท คือ

๑. สมถภาวนา การทำใจให้สงบ เป็นหลักธรรมชั้นสมาธิ

๒. วิปัสสนาภาวนา การทำใจให้รู้แจ้งเห็นจริงจนตัดกิเลสได้หมด เป็นหลักธรรมชั้นปัญญา^{๑๐๔}

ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ถ้าไม่ได้เจริญหรือบำเพ็ญภาวนาจนจิตของตนเกิดความสงบ เยือกเย็น เห็นคุณค่าของพระศาสนาในด้านนี้แล้ว เชื่อว่ายังไม่รู้จักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะธรรมขั้นทานและศีลนั้นแม้ในศาสนาอื่นก็มี ถึงจะไม่เหมือนกันก็ตาม

ในสมัยพุทธกาล เรียกการฝึกจิตว่า ภาวนา หรือ จิตตภาวนา แต่ในสมัยต่อมา ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาเปลี่ยนไป พุทธศาสนิกชน จึงเรียกการฝึกจิตว่า “กรรมฐาน” แทนที่จะเรียกว่า “ภาวนา” คำว่า “กรรมฐาน” ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา หรือ คัมภีร์รุ่นหลัง คำว่า “กรรมฐาน” จึงมักคุ้นหูกว่าคำว่า “ภาวนา” แต่ในปัจจุบันคำว่า “ภาวนา” เริ่มนำมาใช้

^{๑๐๓} ธ.ธรรมรักษ์, อยู่อย่างสว่าง, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดบุ๊คเซ็นท์จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

^{๑๐๔} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๑๓๖-๑๓๗.

กันมากขึ้น เช่นมีการชักชวนให้มีการเจริญภาวนาพุทโธ กันในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยองค์ปัจจุบัน เป็นต้น ส่วนกรรมฐาน แปลว่า "ที่ตั้งแห่งการงาน" คือ จิตต้องมิงานทำจึงมีคุณค่าสูงขึ้นได้ และงานนั้นจะต้องมีฐานที่ตั้ง จึงเรียกงานฝึกจิตว่า "กรรมฐาน" คือ งานประเสริฐของจิต กรรมฐานก็คือภาวนานั่นเอง และมี ๒ อย่างเช่นกัน คือ

๑. สมถกรรมฐาน กรรมฐานขั้นทำให้สงบ

๒. วิปัสสนากรรมฐาน กรรมฐานขั้นทำให้รู้แจ้งเห็นจริง

การเจริญภาวนาหรือการทำกรรมฐานนี้ได้บุญกุศลมากกว่าการให้ทาน และการรักษาศีล คือ ทาน มีผลน้อยกว่าศีล ศีลมีผลน้อยกว่าสมาธิ สมาธิมีผลน้อยกว่าปัญญา ปัญญามีผลมากที่สุด เพราะสามารถนำไปสู่การตัดกิเลสได้ เข้าสู่พระนิพพาน เข้าถึงความสิ้นทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง

๒.๗.๒ วิเคราะห์วิธีปฏิบัติต่อพระธาตุประจำปีเกิด

เมื่อพิจารณาถึงความเชื่อในเรื่องการปฏิบัติต่อพระธาตุประจำปีเกิดแล้ว ถือได้ว่าบรรพชนชาวล้านนาสอนให้ลูกหลานมีความเคารพในพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ โดยเหตุที่ให้นับถือพระเจดีย์องค์ใดองค์หนึ่งเป็นพิเศษ สาเหตุอาจเนื่องมาจากว่าการเดินทางไปสักการะพระเจดีย์แต่ละองค์ในสมัยโบราณนั้น ถือเป็นเรื่องใหญ่ รวมถึงการเดินทางที่จะไปสักการบูชาองค์พระธาตุก็มีความยากลำบาก ผู้ที่จะไปกราบสักการได้จำเป็นต้องใช้ความวิริยะและอุตสาหะอย่างสูง^{๑๑๕} ดังนั้นการได้ไปกราบไหว้พระธาตุเจดีย์แม้เพียงองค์ใดองค์หนึ่ง ย่อมก่อให้เกิดความชื่นอกชื่นใจแก่สาธุชนผู้มีความมุ่งมั่นในการเดินทางไปกราบไหว้ ภาพพระธาตุเจดีย์ที่ตั้งตระหง่านอยู่เบื้องหน้า จะก่อให้เกิดความปีติสุขและความอิ่มอกอิ่มใจอยู่ภายในใจ เมื่อใดก็ตามที่ร่างกายถึงกาลละแตกดับไปตามธรรมชาติ จิตก่อนตายจะไขว่คว้าหาบุญกุศลที่เคยทำมา เมื่อนั้นภาพการไปกราบไหว้พระธาตุเจดีย์ และความรู้สึกสุขใจในบุญกุศลจะปรากฏสว่างไสวในจิต ซึ่งจะเป็นเหตุปัจจัยให้ไปสู่สุคติภพได้โดยไม่ยากนัก

^{๑๑๕} สุรพล คำรหัสกุล, แผ่นดินล้านนา, หน้า ๑๕๕.

๒.๗.๒.๑ วิเคราะห์ด้านศรัทธา ปัญญาในการปฏิบัติต่อพระธาตุ

แรงศรัทธาที่มีต่อพระบรมสารีริกธาตุ สาเหตุมาจากการที่พุทธศาสนิกชนมีความเคารพในพระพุทธเจ้า ส่งผลทำให้เกิดการสักการะพระบรมสารีริกธาตุมาเป็นเวลาช้านาน และมีความเชื่อว่าการไหว้สักการะพระธาตุอันเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอริยสงฆ์นั้น จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ อีกทั้งอานิสงส์ผลบุญที่ได้จากการกราบไหว้บูชา และสร้างกุศลกับพระธาตุนั้น เชื่อว่าแรงนี้ หากผู้ใดปฏิบัติบูชาด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ และหมั่นกราบไหว้บูชาตามกำลังความสามารถทุกครั้ง การไหว้พระธาตุถือเป็นการเสริมสร้างสิริมงคลให้แก่ชีวิตอย่างยิ่ง เพราะการบูชาพระธาตุ อันเป็นสถานที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญมาสู่ผู้ที่บูชา รวมทั้งอานิสงส์ผลบุญที่ได้จากการกราบไหว้บูชา ยิ่งหากใครบูชาด้วยจิตใจศรัทธาอันบริสุทธิ์ และหมั่นกราบไหว้เมื่อมีโอกาส อานุภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุ ส่งผลทำให้ผู้ที่บูชาเกิดสมาธิและปัญญาในการดำเนินชีวิต และยังคลบ้นคลาไ้เกิดสิริมงคลในชีวิตแก่ตัวผู้บูชาอีกด้วย

สาเหตุที่พุทธศาสนิกชนมีศรัทธาสูงในพระบรมสารีริกธาตุ เนื่องมาจากการเป็นสิ่งที่ได้รับการสืบทอดกันมาครั้งแต่บรรพบุรุษ ถ้าจะแยกกันให้ถ่องแท้สามารถสรุปเหตุผลที่สำคัญ ได้ ๒ ประการ ได้แก่

๑. พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อมาแต่โบราณว่า ผลแห่งการบูชาพระบรมสารีริกธาตุเสมอกับการบูชาองค์สมเด็จพระบรมศาสดา และจะเป็นเหตุให้ผู้นั้นได้ถึงสุคติ

๒. พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อแต่ครั้งโบราณกาลว่า พระบรมสารีริกธาตุเป็นเครื่องสืบอายุพระพุทธศาสนาและพระบรมธาตุที่แท้จริงนั้นได้มาจากลังการทวีป

เมื่อพิจารณาเหตุผล ๒ ประการประกอบกันแล้ว พอประมวลความได้ว่าพุทธศาสนิกชนซึ่งแม้จะอยู่ห่างไกลจากประเทศอินเดียอันเป็นแดนพุทธภูมิ ต่างก็ถือว่าการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุเจดีย์เป็นบุญมหากุศล เสมอด้วยการบูชาสมเด็จพระบรมศาสดา การบูชาพระบรมธาตุส่งผลให้ผู้บูชาได้ไปสู่สวรรค์และได้พบพระนิพพานในอนาคต^{๑๑๑}

^{๑๑๑} ธงทอง จันทรางศุ, มหาธาตุ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า

ดังนั้นในการกราบไหว้บูชาพระบรมสารีริกธาตุไว้ว่าจะเป็นที่บ้าน วัด หรือในพระเจดีย์ เป็นพุทธานุสสติกรรมฐาน เท่ากับเราได้เข้าเฝ้าต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าโดยตรง อานิสงส์มีมากมาย มหาศาล ทำให้จิตใจเบิกบานแจ่มใสเป็นกุศล จิตจะสะอาดผ่องใส ผู้ใดมีพระบรมสารีริกธาตุบูชา และมีการปฏิบัติบูชาอยู่ในศีลในธรรมอยู่เป็นประจำก็จะมีเทพ พรหมเทวดา มาร่วมกราบไหว้ โมทนาบุญ และคอยดูแลรักษาคุ้มครองพระบรมสารีริกธาตุ ส่งผลทำให้ผู้ที่บูชาพระบรมสารีริกธาตุ อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในทางโลกและทางธรรม

๒.๗.๒.๒ วิเคราะห์ด้านการเคารพด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา

พระบรมสารีริกธาตุเป็นธาตุรู้เสด็จมาได้ตามคำอธิษฐาน และสามารถเสด็จไปได้เมื่อ ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ฉะนั้นในการจัดสถานที่บูชาและปฏิบัติต่อพระบรมธาตุและพระธาตุต่างๆ จึงต้อง มีความเคารพและปฏิบัติต่อพระบรมธาตุ เหมือนเดียวกับพระพุทธองค์ คือ ควรบรรจุพระบรมธาตุ ไว้ในไม้แก่นจันทร์ ผอบ เจดีย์แก้ว เจดีย์ไม้โพธิ์หรือโกกระเบือซึ่งมีฝาปิดก็ได้ ซึ่งควรรองภายใน ด้วยสำลี ตัดไหมเจดีย์ เป็นเส้นเล็กๆ วางบนผ้าแดงและทับด้วยสำลีอีกชั้นหนึ่ง แล้วจึงอัญเชิญ พระบรมธาตุวางข้างบน โบราณกล่าวว่าใช้ด้ายเจดีย์สี่ม้วนจะถูกละลอกในการบูชา เจดีย์ พระบรมธาตุควรไว้สูงกว่าพระบูชา แต่ถ้าสถานที่ไม่เอื้ออำนวย ก็วางไว้หน้าพระบูชา แต่ควรมีพาน รองรับ ควรเน้นหนักไปในทางปฏิบัติบูชา ด้านภาวนา มากกว่าดอกไม้ ธูปเทียน ดังนั้นเวลา สักการะบูชาพระธาตุจึงไม่ควรบูชาด้วยจิตใจที่เจือด้วยกิเลส พยายามผูกจิต ระลึกรับพระบรมธาตุ ด้วยการภาวนาพระคาถามงคลพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด^{๑๑๑}

การบูชาพระธาตุนี้มีผลานิสงส์เป็นอย่างมาก อาจให้สำเร็จประโยชน์หรือสุขสมบูรณ์ทั้ง ในชาตินี้และชาติหน้า และประโยชน์อย่างสูงสุด คือ พระนิพพาน ผู้ไม่เชื่อและไม่เคยบูชาพระธาตุ จะไม่สามารถรู้ได้ เพราะผลานิสงส์นี้จะเกิดปรากฏเฉพาะผู้ที่มีความเลื่อมใส และกระทำการ สักการะบูชาโดยสุจริตเท่านั้น พระธาตุได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาแต่ ครั้งโบราณ กล่าวได้ว่า ทุก ๆ เจดีย์ หรือ พระปรารักษ์จะบรรจุพระบรมธาตุไว้ พระพุทธรูปสำคัญ ๆ จะมีพระบรมธาตุบรรจุไว้ในองค์พระ พระบรมธาตุจะถูกบรรจุอยู่ในตลับทองคำ ตลับเงิน และ

^{๑๑๑} วิทยา ประทุมธารรัตน์และคณะ, พระบรมสารีริกธาตุ, (กรุงเทพมหานคร : ชารบัวแก้ว, ๒๕๔๑),

คล้ายกัน ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แล้วแต่กำลังทรัพย์ และศรัทธาของผู้เป็นเจ้าของ นอกนั้นเขาจะบรรจุอัญมณีล้ำค่าด้วย ถือว่าเป็นการสักการะบูชาพระบรมธาตุ บางแห่งจะบรรจุดอกพิกุลเงิน พิกุลทอง และไม้จันทร์สีเล็กๆ ไว้กับพระบรมธาตุ และการที่เอาผ้าแดง ผ้าขาวรองให้พระบรมธาตุ เพราะถือว่ามิเทพรักษา ผ้าขาว ผ้าแดง เป็นอาภรณ์ของเทพยดา ส่วนพระอรหันตธาตุ ก็จัดที่บูชาตำรองลงมาตามลำดับ คือ พระบรมธาตุ พระธาตุพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วจึงเป็นพระอรหันตธาตุ ควรจะแยกพระธาตุพระปัจเจกพุทธเจ้าไว้ต่างหาก หรือไว้ชั้นเดียวกับพระบรมธาตุ ก็ให้ดูสถานที่และความเหมาะสม^{๑๑๒}

จึงเห็นได้ว่าการเคารพด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาพระบรมสารีริกธาตุเป็นการเปรียบเสมือนได้บูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งการกระทำโดยการถวายของหอมหรือบูชาด้วยการทำจิตใจของตนให้เลื่อมใสในพระบรมสารีริกธาตุ และน้อมรำลึกถึงพระพุทธานุภาพของพระพุทธองค์ และมั่นคงในการทำความดีย่อมเกิดประโยชน์และความสุขแก่ผู้บูชาไปตลอดกาลนาน

๒.๘ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันยังไม่มีเอกสารงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้โดยตรง มีเพียงเอกสาร งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับเรื่องนี้เท่านั้น คือ

สุพจน์ ทองเนื้อขาว งานวิจัยเรื่อง ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบขั้นตอนและความเชื่อของประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ผลของการศึกษาพบว่า ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุขามแก่นมี ๓ แบบ คือ ประเพณีพิธีกรรมประจำปี มี ๘ ประเพณี พิธีกรรมส่วนบุคคลมี ๓ ประเพณี และประเพณีพิธีกรรมส่วนรวมมี ๒ ประเพณี โดยทั้ง ๓ แบบจัดแบ่งได้เป็นประเพณีพิธีกรรมโดยตรง ได้แก่ ประเพณีนมัสการพระธาตุขามแก่น ซึ่งจัดขึ้นเพื่อบูชาองค์พระธาตุขามแก่น พิธีกรรมบ๋า พิธีกรรมปง ล้วนเป็นประเพณีพิธีกรรมที่มุ่งสักการะองค์พระธาตุขามแก่น โดยตรง ส่วนประเพณีอื่นมีเพียงบางขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุขามแก่นเท่านั้น สถานที่

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๕.

ประกอบพิธีที่สำคัญที่สุด ก็คือ องค์พระธาตุ และวัดเจติยภูมิ ทุกประเพณีพิธีกรรมให้ความสำคัญต่อพราหมณ์พื้นบ้าน ส่วนวัตถุสิ่งของในแต่ละประเพณีมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน วัตถุสิ่งของที่พบในทุกประเพณีคือ ดอกไม้ ธูปเทียน สำหรับลำดับขั้นตอนได้ดำเนินตามแบบแผนประเพณีเดิมที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา^{๑๑๓}

กุหลาบ กองประดิษฐ์ งานวิจัยเรื่อง ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ วัตถุประสงค์เพื่อ จัดประเภทความเชื่อที่ชาวเพชรบูรณ์มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลของการศึกษาพบว่า ความเชื่อที่ปรากฏในการศึกษาครั้งนี้ สามารถวิเคราะห์จัดเป็นประเภทได้ ๒ ประเภท ตามลักษณะของการเกิดก่อนและหลัง ดังนี้ คือ

๑. ความเชื่อดั้งเดิม เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดเล่าต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษสมัยปู่ย่าตาทวดขึ้นไป

๒. ความเชื่อปัจจุบัน เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นทีหลังความเชื่อดั้งเดิม เป็นความเชื่อร่วมสมัย ซึ่งยังคงมีการปฏิบัติตามความเชื่อนั้นอยู่

จากการศึกษาความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์พบว่า มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการประกอบอาชีพ ครอบครัวย และสุขภาพ ชาวบ้านที่นับถือโบราณสถาน โบราณวัตถุใดก็จะทำพิธีบนบานขอพรต่อสถานหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เมื่อประสบความสำเร็จก็มีการแก้บน เช่น สรงว จนกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันต่อ ๆ มา^{๑๑๔}

ประยูร ไพบูลย์สุวรรณ ได้ศึกษาเรื่อง โบราณวัตถุสถานในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียง พบว่า พระธาตุขามแก่นเชื่อถือกันมาตามตำนานว่าเป็นที่บรรจุพระอังคารของพระพุทธเจ้า ผู้สร้างคือ กษัตริย์แห่งนครโมริย์ โดยสร้างพระธาตุครอบแก่นมะขามที่ตาย แต่ต่อมา

^{๑๑๓} สุพจน์ ทองเนื้อขาว, “ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

^{๑๑๔} กุหลาบ กองประดิษฐ์, “ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในจังหวัดเพชรบูรณ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

กลับพื้นแตกใบ ดอก ผล ขึ้นมาใหม่ หลังนำพระอังคารพักประดิษฐานในระหว่างการเดินทางไปยังที่ก่อสร้างพระธาตุพนม ด้วยเหตุนี้ขามแก่นจึงหมายถึง มะขามแก่นนั่นเอง พระธาตุขามแก่น ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘^{๑๑๕}

ประกอบ ทีมกระแสน้ำ ได้ศึกษาเรื่อง พรหมจักรชาดก : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ได้กล่าวถึงความเชื่อต่าง ๆ ของชาวล้านนาไว้ดังนี้

๑. ความเชื่อทางพุทธศาสนา ชาวล้านนาส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามาช้านานแล้วพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวล้านนาไทยเป็นอย่างมาก เท่าที่พบในเรื่องพรหมทัต ได้แก่

- ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ เชื่อหลักธรรมที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ใดทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบสนองไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงหนีไปได้

- ความเชื่อเรื่องการพลัดพรากจากกันเป็นเพราะกรรมที่ทำแต่ชาติปางก่อน

- ความเชื่อเรื่องบุญเพสันนิวาสเป็นความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

- ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการสร้างคัมภีร์

๒. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และการใช้ไสยศาสตร์

๓. ความเชื่อเรื่องการใช้เวทมนต์คาถา

๔. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถือว่าอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดา

๕. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

๖. ความเชื่อเรื่องของวิเศษ

๗. ความเชื่อเรื่องสิ่งที่แก้เสนียดจัญไร และอาถรรพณ์

นับว่าเป็นงานที่วิเคราะห์ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ของชาวล้านนาไทยในอดีตโดยใช้ข้อมูลจากวรรณคดีสะท้อนภาพความเชื่อของชาวล้านนาออกมาได้อย่างละเอียดพอควรเล่มหนึ่ง^{๑๑๖}

^{๑๑๕} ประยูร ไพบูลย์สุวรรณ, โบราณวัตถุสถานในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียง, (กรุงเทพมหานคร : พระนครการศาสนา, ๒๕๑๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๑๖} ประกอบ ทีมกระแสน้ำ, “พรหมจักรชาดก : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖), บทคัดย่อ.

พระมหาสมชาย ธีรภาโส ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์ความเชื่อ เรื่องพระบรมสารีริกธาตุ ในสังคมไทย เป็นการศึกษาวิจัยด้านเอกสาร และวิจัยภาคสนามที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุอย่างสูงยิ่ง นอกจากนั้นยังเชื่อในอานุภาพ ของพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในพระสถูปเจดีย์ และพบว่า ผู้มีพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะมีความสุข ความเจริญในชีวิต ดังนั้นพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จึงพยายามประพฤติปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ เพราะเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธเจ้าและพื้นฐานความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากความเชื่อเดิมที่ได้รับการสืบทอดกันมา และส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ เคยเห็นแต่ไม่รู้จัก บทสวดอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ และมีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุ เป็นวัตถุพิเศษสามารถแสดงปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติได้^{๑๑๑}

เชียรชาย อักษรดิษฐ์ ได้ศึกษาบทบาทและความหมายของพระธาตุในอนุภูมิภาคเนย์ ได้ถูกกำหนดให้มีหน้าที่เชิงที่มีสัญลักษณ์ภายใต้กรอบแนวคิดในพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาคติ จากการอุปถัมภ์โดยผู้นำแห่งรัฐในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา ซึ่งต่างก็ได้ให้ความสำคัญต่อคติความเชื่อในเรื่องพระธาตุ หรือพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมๆ กับการให้ความหมายต่อพิธีปฏิบัติอันเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับ เข้ามานับตั้งแต่ครั้งแรกเริ่ม ในภายหลังได้มีการปรับเปลี่ยนเกิดเป็นพัฒนาการอันเนื่องมาจากผลของการศึกษาค้นคว้าถึงเนื้อหาและแนวความคิดอย่างแตกฉาน ก่อให้เกิดธรรมเนียมปฏิบัติเนื่องในคติความเชื่อ โดยเฉพาะองค์ความรู้เรื่องพระธาตุในดินแดนอุษาคเนย์อย่างหลากหลายแนวคิดเชิงบูรณาการทางสังคม

การศึกษามโนทัศน์และความหมายของคติความเชื่อเรื่องพระธาตุที่เกิดขึ้นในล้านนา ชี้ให้เห็นว่าพระธาตุ คือ มายาคติที่ได้ถูกสร้างขึ้นเป็นเนื้อหาหรืออุดมการณ์ภายใต้คติความเชื่อ ความศรัทธาที่ได้กลายป็นองค์ความรู้และถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคมล้านนา โดยได้แฝงนัยยะและรหัสของความหมายภายใต้แนวคิดทางด้านจักรวาลวิทยา ที่ถูกใช้เป็นกลไกในการสร้างพื้นที่เชิงสังคมและพื้นที่ในกระบวนการสร้างภาพ อันเป็นรูปแบบของวาทกรรมทางพุทธศาสนาและความเชื่อใน

^{๑๑๑} พระมหาสมชาย ธีรภาโส, “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บทคัดย่อ.

ท้องถิ่นกับจิตสำนึกของปัจเจกชน ข้อวิเคราะห์ที่ได้จากบริบททางสังคมสรุปได้ว่า ปมทางสังคม ๓ ประการ อันได้แก่เชื้อชาติ วัฒนธรรม และการปกครอง ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอันก่อให้เกิดความระแวงและ ปมความขัดแย้งภายในได้จิตสำนึกอยู่เสมอมา ซึ่งได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวทำทนาย และตอบโต้อำนาจการจัดการจากรัฐสยามโดยฝ่ายล้านนา เนื่องจากผู้นำรัฐสยามขณะนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเปี่ยมด้วยพระราชอำนาจ หาระยะเวลาของการบริหารประเทศเป็นเพียง ช่วงระยะเวลาที่สั้น ดังนั้นจึงเป็นช่องทางที่ฝ่ายล้านนาจะแสดงออกด้วยการเคลื่อนไหวด้วยอุดมการณ์บางอย่าง โดยใช้มาลาภาพของความศรัทธา และความเชื่อทางศาสนาเป็นกลไกสำคัญของวาทกรรมชุดหนึ่งที่ไร้คำอธิบายถึงการเกิดและ จุดมุ่งหมายอัน แท้จริง ถึงแม้ว่าคดีดังกล่าวในภายหลังได้กลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของ ท้องถิ่น ซึ่งได้กลายเป็นการผลิตซ้ำทางสังคมวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ในที่สุดได้มีการผลิตใหม่ เพื่อผลในการตอกย้ำที่จะสร้างอัตลักษณ์ให้กับสังคมท้องถิ่นในพลวัตรยุคปัจจุบัน^{๓๔}

บทพล อาจหาญ เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของข้าโอกาสพระธาตุพนม และ บทบาทหน้าที่ต่อพระธาตุพนม โดยศึกษาจากข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำประชาชน ข้าโอกาสพระธาตุพนม จำนวน ๑๒๑ คน คำบถธาตุพนม อำเภธาตุพนม จังหวัดนครพนม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย และนำเสนอผลการวิจัยแบบ พรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าเขตที่อยู่ของข้าโอกาสพระธาตุพนม คือพื้นที่อำเภธาตุพนม อำเภเรณูนคร อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม และอำเภหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร ประชากร ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่ โดยมีองค์พระธาตุพนม เป็นศูนย์กลางในรัศมีประมาณ ๓๐ กิโลเมตร มีอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำไร่ ยึดถือประเพณีตาม ฮีต ๑๒ กอง ๑๔ ของชาวอีสาน ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส และเคยบวชเรียน ประเพณีเฉพาะ กลุ่ม ได้แก่พิธีถวายข้าวพิฆาก พิธีเลี้ยงผีเจ้า ๓ เรือน มีความเชื่อในเรื่องบาป บุญ สิ่งเหนือ ธรรมชาติ และองค์พระธาตุพนม มีหน้าที่ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนมด้วยการถวายทาน และจัด กิจกรรมบำเพ็ญกุศลตามวันสำคัญทางศาสนา มีการจัดระบบการปกครอง การศึกษา การพัฒนา

^{๓๔} เขียวราช อักษรศิษฐ์, “บทบาทและความหมายของพระธาตุ ในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์ กรณีศึกษา ความเชื่อ เรื่องพระธาตุปีเกิดในล้านนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ชุมชนอย่างต่อเนื่องและเผยแพร่ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของข้าโอกาสให้คงอยู่ตลอดไป การบูรณะองค์พระธาตุพนมและการอุทิศข้าโอกาส เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งทางศาสนาที่จะส่งผลบุญให้ได้เกิดใหม่ในภพหน้า และเป็นพระราชกรณียกิจที่กษัตริย์ และเจ้านายชั้นสูงของอาณาจักรล้านช้างปฏิบัติสืบต่อกันมา แสดงถึงบุญบารมี พระปรีชาสามารถของกษัตริย์ ทำให้บ้านเมืองสงบสุขร่มเย็น^{๑๑๕}

พรรณนิภา ปิณฑวนิช ได้ศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการศึกษาพัฒนาการของการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมภายในวัด ที่แสดงออกมาในรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม อันมีแนวความคิดในการสร้างสรรค์งานเหล่านี้อยู่เบื้องหลัง ตามเหตุและปัจจัยในเงื่อนไขของเวลา (Time) และสถานที่ (Space) รวมทั้งการศึกษาความสัมพันธ์ของงานสถาปัตยกรรมภายในวัดต่องานสถาปัตยกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ของล้านนา การศึกษานี้ สามารถสรุปการพัฒนาการรูปแบบสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง ครอบคลุม ๔ ช่วงสมัย

๑. สมัยอาณาจักรล้านนาราชวงศ์มังราย (พ.ศ.๑๘๓๕-๒๑๐๐) แนวความคิดในการสร้างงานสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง มีความสำคัญอยู่ที่การสถาปนาวัดในสมัยพระเจ้าติโลกราช ให้เป็นศูนย์กลางทางศาสนาของเมืองลำปาง เสมือนการสถาปนาสัญลักษณ์แห่งพระราชอำนาจเหนือดินแดนลำปาง เป็นการใช้นิเวศจักรวาลคติทางพุทธศาสนา และระบบจักรวาลมณฑลในการเมืองการปกครอง โดยผสมผสานเข้ากับการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น อันปรากฏมาในการวางแผนผังวัดในช่วงแรก

๒. สมัยอาณาจักรล้านนาอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า (พ.ศ.๒๑๐๑-๒๓๑๖) การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมในช่วงนี้ยังคงยึดแนวคิดด้านจักรวาลคติเป็นหลัก โดยเฉพาะการเน้นการเข้าสู่พุทธภาวะของพระพุทธเจ้าอันเป็นภาวะที่พระองค์ทรงเข้าสู่ความเป็นศูนย์กลางจักรวาลอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับการมุ่งพุทธภูมิและบรรลุนิพพานของผู้สร้าง รูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในช่วงนี้แสดงให้เห็นแนวความคิดนี้อย่างชัดเจน ทั้งการวางแผนผังวัด ที่มีแนวแกนประธานตะวันออก-ตะวันตก ตัดแนวแกนรองเหนือ-ใต้ มีจุดศูนย์กลางที่พระธาตุเจดีย์ และการเน้น

^{๑๑๕} ทศพล อาจหาญ, “ข้าโอกาสพระธาตุ อำเภอรอดุพนม จังหวัดนครพนม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ความหมายตามแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ทิศตะวันออกจากซุ้มประตูโขง-มณฑปพระเจ้าล้านทอง-พระธาตุเจดีย์

๓. สมัยอาณาจักรล้านนาเป็นประเทศราชของสยาม (พ.ศ.๒๓๑๙-๒๔๔๑) ราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนที่เข้ามามีอำนาจแทนราชวงศ์มังราย พยายามที่จะฟื้นฟูคตินิยมเดิมที่มีมาแต่ราชวงศ์มังราย ทำให้การสร้างงานสถาปัตยกรรมในวัดพระธาตุลำปางหลวงยังคงสืบต่อเนื่องมาจากสมัยราชวงศ์มังราย โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการวางผังมีเพียงการต่อเติมด้านศิลปกรรมเท่านั้น

๔. สมัยปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลถึงปัจจุบัน (พ.ศ.๒๔๔๒-ปัจจุบัน) การเปลี่ยนแปลงด้านประวัติศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจที่จะก้าวสู่ระบบทุนนิยม มีผลในการสร้างงานสถาปัตยกรรมในวัด โดยการสร้างงานสถาปัตยกรรมในวัดจะไม่จำกัดอยู่ในสถาบันการปกครองอีกต่อไป งานสถาปัตยกรรมในวัดในยุคนี้จะไม่มีการพัฒนาการในแนวความคิดการออกแบบ ส่วนมากเป็นการทำเลียนแบบตามสถาปัตยกรรมในวัดที่มีอยู่เดิม เพื่อตอบสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยพื้นฐาน และรสนิยมของผู้สร้าง โดยมีอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมภาคกลางโดยเฉพาะแบบรัตนโกสินทร์มากยิ่งขึ้น^{๑๒๐}

เชษฐา ธิรัตน์ ได้ศึกษาพระบรมสารีริกธาตุมหาสถาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และทำการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์โดยผสมผสานรูปแบบของ พุทธสถานอินเดียโบราณ กับสถาปัตยกรรมไทย พร้อมทั้งคำนึงถึงการใช้พื้นที่การจัดแสดงที่สอดคล้องกับความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุ และการรวมกันของกิจกรรมสันตนาการ และพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ใช้โครงการได้เกิดความรู้ ความเข้าใจไปพร้อม ๆ กับการสืบทอดพุทธศาสนา ให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง วิธิดำเนินการออกแบบประกอบด้วย ๑) การศึกษาพิธีกรรม และประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ต่อพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งมีผลต่อการวางตำแหน่งของประโยชน์ใช้สอยของโครงการ ๒) การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพุทธสถานในอินเดีย และไทยเพื่อหาแนวทางนำมาประยุกต์ร่วมกัน ๓) การศึกษาผลของแสงธรรมชาติที่มีต่อความรู้สึกในการชมวัตถุจัดแสดง และการนำมาประยุกต์ใช้ในงานสถาปัตยกรรมไทย และข้อเสนอแนะในการออกแบบ ๑) การศึกษาและออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ นอกจากจะศึกษารูปแบบเดิม

^{๑๒๐} พรณนิภา ปิ่นทวนิช, “การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

ให้เข้าใจอย่างดีแล้ว ต้องศึกษาให้เข้าใจถึงที่มาขององค์ประกอบต่าง ๆ จึงจะทำให้สามารถพัฒนาการออกแบบงานไปได้โดยไม่มีขีดจำกัด ๒) ในการออกแบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้งานจริง ผู้ออกแบบควรทำการออกแบบควบคู่ไปกับผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ^{๑๒๑}

วงเดือน ทองเจียว ได้ศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถของชาวพุทธในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของบุญเกี่ยวกับอุโบสถตามหลักการในพระพุทธศาสนา คือ การเสียสละทรัพย์สิน วัตถุสิ่งของ และแรงงาน เพื่อสร้างเสนาสนะอย่างหนึ่ง สำหรับให้พระภิกษุผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจโดยสะดวก ซึ่งการทำบุญด้วยการเสียสละดังกล่าว เป็นการชำระล้างความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัวให้ลดลง และหมดไปในที่สุด เนื่องจากจิตใจที่มีสภาวะบุญเป็นคุณสมบัติที่ดี เหมาะสมที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถเป็นเพียงส่วนประกอบของกิจกรรมร่วมกันทั้งฝ่ายพระภิกษุและฝ่ายฆราวาส เพื่อสร้างความพร้อมเพรียงและประสานงานความสัมพันธ์ให้มั่นคง พิธีกรรมไม่ใช่พิธีอันวอนบวงสรวง ต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ และไม่มี ความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง ผู้ประกอบพิธีต้องมีความตั้งใจพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนต่อสิ่งที่ได้ทำการบูชาสักการะจึงจะมีผลสมบูรณ์ตามความปรารถนา ส่วนความเชื่อของชาวพุทธในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ศึกษาพบว่า คำว่าบุญเกี่ยวกับอุโบสถมีลักษณะเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ มีพลังพิเศษ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ อีกทั้งสามารถคลั่งคลุ้มดลบันดาลให้ได้รับในสิ่งที่ปรารถนา ในภพปัจจุบัน และภพอนาคต ความเชื่อที่มีต่ออุโบสถ คือ อุโบสถเป็นสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในลัทธิพราหมณ์ และกฎศีลวิญญูณที่คอยคุ้มครองผู้ประกอบความดีให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้า นอกจากนี้อุโบสถยังเป็นสถานที่สร้างทายาทในพระพุทธศาสนา โดยการอุปสมบทนั้นเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา รักษาจารีตประเพณี และแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา ความเชื่อเรื่องบุญและพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถของชาวพุทธในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะผสมผสานระหว่างหลักการในพระพุทธศาสนา ลัทธิพราหมณ์และผี ซึ่งมีการปฏิบัติสืบเนื่องมายาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนอบรม กล่อมเกลาจิตใจ

^{๑๒๑} เชษฐะ ธีรทินรัตน์, “พระบรมสารีริกธาตุมหาสถาน”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์

สมาชิกในสังคมมีคุณสมบัติที่ดี เพื่อการดำรงชีวิตที่มีความสงบสุขความเชื่อและการกระทำดังกล่าว นอกจากเป็นบรรทัดฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว ยังช่วยฝึกประสานความสามัคคีให้มั่นคงโดยปรากฏผลสำคัญ ดังนี้ คือ ทำให้เข้าใจเรื่องบุญและพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถตามหลักการในพระพุทธศาสนา ทำให้รู้หลักปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมในการอยู่ร่วมกัน ทำให้มีที่พึ่งทางใจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และทำให้สมาชิกในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน^{๑๒}

ภาคภูมิ สุขเจริญ ได้ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับโบราณสถานที่บูรณะแล้วของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยครั้งนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ประเด็นมีผลการวิจัยดังนี้ ๑) จัดประเภทความเชื่อจากเรื่องเล่า โดยใช้กรอบ ๘ ลักษณะ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูติผีปิศาจ วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๕๘ แห่ง ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม ความฝัน การพยากรณ์ พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๑๐ แห่ง ความเชื่อเรื่องสรรพคุณยากลางบ้าน พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๑ แห่ง ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม บาปบุญคุณโทษ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๒๐ แห่ง ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ชาติ ภพ ตายแล้วเกิดใหม่ พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๑ แห่ง ความเชื่อเรื่องของวิเศษ พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๕ แห่ง ความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ พบเรื่องเล่าโบราณสถาน ๒๔ แห่ง และความเชื่อเรื่องค่านิยมต่าง ๆ พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๒๔ แห่ง ๒) การวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีหน้าที่นิยม จากเรื่องเล่ามีหน้าที่ดังนี้ เรื่องเล่าทำหน้าที่พิทักษ์โบราณสถาน ปกป้องมิให้เกิดการทำลาย บุกรุก และแสวงหาผลประโยชน์มากกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๔๘ แห่ง เรื่องเล่าทำหน้าที่บันทึก บ่งบอกถึงเรื่องราว ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ยาสมุนไพรสภาพภูมิศาสตร์ ค่านิยมพิธีกรรม ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๕๐ แห่ง เรื่องเล่าทำหน้าที่บันทึกเรื่องราวเพื่อตอบคำถามถึงลักษณะที่มาของชื่อโบราณสถานพบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๒๐ แห่ง เรื่องเล่า

^{๑๒} วังเดือน ทองเจียว, “ความเชื่อเรื่องบุญและพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถของชาวพุทธในจังหวัด

สุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

ทำหน้าที่สั่งสอนเชิดคดิธรรม ข้อคิด พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๒๕ แห่ง เรื่องเล่าทำหน้าที่ในการตกแต่งจนถึงภัยอันตราย พบเรื่องเล่าจากโบราณสถาน ๕ แห่ง^{๑๒๓}

สมพร จันอุต ได้ศึกษาความเชื่อบุญบาปตามแนวทางพระพุทธศาสนา ของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงความเชื่อบุญบาปตามแนวทางพระพุทธศาสนาของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์กันระหว่างสถานภาพทางเพศ อายุ ประเภทความผิด ชั้น และระดับการศึกษาของผู้ต้องขัง กับความเชื่อบุญบาป โดยทำการศึกษากับผู้ต้องขังเด็ดขาดของเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่าผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม ส่วนมาก (ร้อยละ ๘๖.๔๓) มีความเชื่อโดยภาพรวม เชื่อบุญและบาปตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อด้านกายทุจริตมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านทาน ด้านมโนทุจริต ด้านภวนา ด้านวจีทุจริต และด้านศีล ตามลำดับ การพิจารณาเฉพาะด้านบุญ พบว่าผู้ต้องขังร้อยละ ๘๕.๖๕ มีความเชื่อการทำบุญ โดยการให้ทาน การบำเพ็ญภวนา และการปฏิบัติศีล ตามลำดับ ในด้านบาป พบว่าผู้ต้องขังร้อยละ ๘๗.๑๖ มีความเชื่อการทำบาป ทางกายทุจริต ทางมโนทุจริต และทางวจีทุจริตตามลำดับ การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาป พบว่า อายุ ประเภทความผิด ชั้น และระดับการศึกษาของผู้ต้องขังมีความสัมพันธ์กันกับความเชื่อเรื่องบุญและบาป โดยผู้มีอายุมากขึ้นมีความเชื่อเรื่องบุญบาปมากขึ้น ประเภทความผิดที่มีพฤติกรรมกระทำความผิดที่ใช้ความรุนแรงมากขึ้น จะมีความเชื่อเรื่องบุญบาปน้อยลง ผู้ที่อยู่ในชั้นที่สูงขึ้นจะมีความเชื่อเรื่องบุญบาปมากขึ้น และผู้มีการศึกษาที่สูงขึ้นจะมีความเชื่อเรื่องบุญบาปน้อยลง ส่วนเพศของผู้ต้องขังไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องบุญและบาป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๒๔}

^{๑๒๓} ภาควิชา สุขเจริญ, “วิเคราะห์ความเชื่อที่เกี่ยวกับโบราณสถานที่บูรณะแล้วของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๑๒๔} สมพร จันอุต, “ความเชื่อบุญบาปตามแนวทางพระพุทธศาสนาของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

สุทธาธิกุล กาญจนภราดร ได้ศึกษาการวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่ออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา ลักษณะความเชื่อ รูปแบบพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่ออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมและความสำคัญของความเชื่อและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยวิธีการศึกษาจากข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อของชาวบ้านทั้ง ๕ ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่งอนุสาวรีย์เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนครราชสีมา ลักษณะที่สอง อนุสาวรีย์เป็นรูปเคารพศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองจังหวัดนครราชสีมา ลักษณะที่สาม อนุสาวรีย์มีวิญญาณท้าวสุรนารีดูแลปกปักรักษาและบันดาลโชคลาภได้ ลักษณะที่สี่ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีทำให้เกิดความใกล้ชิดเสมือนเป็นบรรพบุรุษของชาวนครราชสีมา และลักษณะที่ห้า ความเชื่อเกี่ยวกับการนำตราสัญลักษณ์รูปอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีและชื่อท้าวสุรนารีมาใช้ ความเชื่อนี้มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านและต่อรูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนรวมและส่วนบุคคล วัตถุสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมแทนสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่มีความหมายแสดงความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิด ความรู้สึก ที่ได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และความเชื่อดั้งเดิมในบริบทของสังคมชาวบ้านในจังหวัดนครราชสีมา บทบาทที่สำคัญของความเชื่อและพิธีกรรมมีประโยชน์ต่อการสร้างกำลังใจมีผลดีต่อการสมัครสมานสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งเป็นประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองของจังหวัดนครราชสีมา และช่วยให้เข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมได้ถูกต้อง ทำให้เข้าใจพื้นฐานทางความคิด ความเชื่อ เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นและประเทศชาติ^{๑๒๕}

เดชา อยู่หว่าง ได้ศึกษาการศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และเพื่อศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญ

^{๑๒๕} สุทธาธิกุล กาญจนภราดร, “การวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่ออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีความแตกต่างกันในด้านของ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ผลการศึกษาพบว่า ๑) ความเชื่อต่อการทำบุญของ พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีความเชื่ออยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีความเชื่ออยู่ในระดับ ความเชื่อมาก ๑ ด้าน คือ ด้าน การรักษาศีล และมีระดับความเชื่อปานกลาง ๒ ด้าน คือ ด้านการให้ทานและด้านการเจริญภาวนา ๒) จากการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในเขต อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด มหาสารคาม ที่มีความแตกต่างกันด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า ก) พุทธศาสนิกชนเพศหญิงแลเพศชาย มีระดับความเชื่อต่อการทำบุญโดยรวมและเป็นรายด้าน แตกต่างกัน โดยเพศหญิงมีความเชื่อต่อการทำบุญมากกว่าเพศชาย ข) พุทธศาสนิกชนที่มีอายุ แตกต่างกัน มีระดับความเชื่อต่อการทำบุญ โดยรวมแตกต่างกัน และเป็นรายด้านแตกต่างกันคือ ด้านการรักษาศีลและการเจริญภาวนา ส่วนด้านการให้ทานไม่แตกต่างกัน โดยพุทธศาสนิกชนมีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป มีความเชื่อต่อการทำบุญมากกว่าพุทธศาสนิกชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี อายุ ๓๑-๔๐ ปี อายุ ๒๑-๓๐ ปี และอายุ ๑๒-๒๐ ปี ค) พุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีระดับความเชื่อ ต่อการทำบุญ โดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน ง) พุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มี ระดับความเชื่อต่อการทำบุญโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน จ) พุทธศาสนิกชนที่มีรายได้ แตกต่างกันต่างกัน มีความเชื่อต่อการทำบุญโดยรวมแตกต่างกัน และเป็นรายด้านที่แตกต่างกันคือ ด้านการให้ทานและการรักษาศีล โดยพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑ บาท ขึ้นไปมีความเชื่อ มากกว่า พุทธศาสนิกชนที่มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท รายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท^{๑๒๖}

ตรีชฎา รัชย์บางแหลม ได้ศึกษาความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช มีผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า แบ่งออกเป็น ๓ ประเด็นคือ ความเชื่อที่ เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชา พระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับการห่มทองคำปัลลิตพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับ

^{๑๒๖} เดชา อยู่หว่าง, “การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอ กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

พระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา ความเชื่อเกี่ยวกับตะปูสังฆวานอน ความเชื่อเกี่ยวกับกะโหลก ความเชื่อเกี่ยวกับพระอรหันต์รักษาทิศ ความเชื่อเกี่ยวกับช้างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปปั้นทางขึ้นบันไดพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์เก็บอัฐิ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพ ได้แก่ พระปัญญา พระพวย พระแอศ พระศรีอาริยมุตไตรย พระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมาร พระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระบุญมาก ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัตถุสถานอื่น เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปจำลอง ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีมหาโพธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับสถูปบรรจุพระอัฐิ พระเจ้าตากสินมหาราช ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามี ๓ ประเพณี คือ ประเพณีสวดด้านประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และประเพณีตักบาตรรูปเทียน แต่ละประเพณีวันเวลาที่ปฏิบัติ ประวัติความเป็นมา ความมุ่งหมาย ขั้นตอนการปฏิบัติ และคุณค่าของประเพณีอย่างเด่นชัด ความเชื่อ และประเพณีเหล่านี้ให้คุณค่าทางด้านสังคม สัมพันธ์ตลอดจนคุณค่าทางด้านคุณธรรมต่าง ๆ เช่น คุณค่าทางด้านการธรรม คุณค่าทางด้านสามัคคี คุณค่าทางด้านความกตัญญู เป็นต้น^{๑๒๗}

พระมหาสินสมุทร พลจันทร์ ได้ศึกษาความเชื่อเรื่องบุญ บาป ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดเลย มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษา และ เปรียบเทียบระดับความเชื่อเรื่องบุญ - บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ ๑) นักเรียนโดยส่วนรวม และจำแนกตามเพศ การอบรมเลี้ยงดู และระดับชั้นเรียน ส่วนใหญ่มีความเชื่อ ในเรื่องบุญ - บาป ในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับเชื่อแต่มีข้อสงสัย โดยมีความเชื่อในเรื่องบุญ ด้านศีล ด้านทาน และด้านภาวนา และมีความเชื่อเรื่องบาป ด้านมโนทุจริต ด้านวจีทุจริต และด้านกายทุจริตอยู่ระดับเชื่อแต่มีข้อสงสัย ๒) นักเรียนเพศชายและเพศหญิงมีความเชื่อเรื่องบุญในพระพุทธศาสนา ทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และมีความเชื่อเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาในภาพรวม และด้านวจีทุจริตกับด้านมโนทุจริตไม่แตกต่างกัน แต่ นักเรียนเพศชายมีความเชื่อในด้านกายทุจริตสูงกว่าเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

^{๑๒๗} ศรีธัญญา รักษ์บางแหลม, “ความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

๓) นักเรียนที่อยู่ในระดับชั้นต่างกัน มีความเชื่อเรื่องบุญในพระพุทธศาสนาในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ มีความเชื่อสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ส่วนด้านศีลและด้านภวนานักเรียนมีความเชื่อไม่แตกต่างกัน และมีความเชื่อเรื่องบาปในภาพรวมและด้านกายทุจริตกับด้านมโนทุจริตไม่แตกต่างกันแต่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีความเชื่อในด้านวิทุจริตสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๔) นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีความเชื่อเรื่องบุญในภาพรวมและรายด้าน และความเชื่อเรื่องบาปในภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความเชื่อสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และแบบเข้มงวด ๕) มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและระดับชั้นเรียนต่อการมีความเชื่อเรื่องบุญ และเรื่องบาปในภาพรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศ ระดับชั้นเรียน และการอบรมเลี้ยงดู ต่อการมีความเชื่อเรื่องบาปด้านวิทุจริต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๒๘}

สุขชัย กาญจนถนอม งานวิจัยเรื่อง ความเชื่อกับการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น วัดอุประสงค์เพื่อศึกษา ความเชื่อกับการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น ผลของการศึกษาพบว่า การบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุขามแก่น ไว้ดังนี้ ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ – ๒๔๖๘ บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุใหม่เนื่องจากยอดพระธาตุหักและแตกผุพัง เพื่อรักษารูปเดิมไว้ ปี พ.ศ. ๒๔๕๘ – ๒๔๘๘ บูรณปฏิสังขรณ์ยอดพระธาตุและองค์พระธาตุใหม่ ด้วยโครงเหล็กและปูนซีเมนต์ ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ บูรณปฏิสังขรณ์และเสริมสร้างความมั่นคงอาคารพระวิหารให้มั่นคงแข็งแรงและสวยงาม ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ – ๒๕๓๕ บูรณปฏิสังขรณ์ พระธาตุขามแก่น โดยดำเนินการแยกออกเป็นรายละเอียด คือ งานอนุรักษ์โบราณสถาน ได้ศึกษาหลักฐานการก่อสร้างพระธาตุขามแก่น พระธาตุอรหันต์ งานปรับสภาพภูมิทัศน์ ได้ดำเนินการรื้อถอนสิ่งก่อสร้างเดิม ศาลารายทั้งสี่ทิศ เพื่อทำการก่อสร้างใหม่ การปรับปรุงกำแพงแก้ว การดำเนินการขุดผิวปูนดำในส่วนพื้นผิวส่วนล่างขององค์พระธาตุ ลงรัก

^{๑๒๘} พระมหาสินสมุทร พลจันทร์, “ความเชื่อเรื่องบุญ บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

ปิดทองในส่วนเรือนธาตุขององค์พระธาตุ และยกยอดฉัตรทองคำ และปรับสภาพภูมิทัศน์ให้ดูงดงามเสร็จสมบูรณ์ จึงได้ขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทรงยกยอดฉัตรทองคำองค์พระธาตุขามแก่นในวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๖ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่จังหวัดขอนแก่น ข้าราชการและพสกนิกรชาวขอนแก่น เพื่อเฉลิมฉลองการบ้นมัสการองค์พระธาตุให้เป็นศาสนสถานที่เป็นโบราณวัตถุที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้ผู้มาสักการะเกิดความสุขร่มเย็นตามคติความเชื่อและได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามเทศกาลในการถวายสักการะสืบต่อมาอันเป็นมรดกของชาวพุทธสืบต่อมา

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น มีความเชื่อที่เกี่ยวกับระยะเวลา สถานที่ ตัวบุคคล วัตถุสิ่งของและลำดับขั้นตอน ซึ่งแยกออกเป็น ๓ แบบ คือ ประเพณีพิธีกรรมประจำปี ได้แก่ ประเพณีนมัสการพระธาตุขามแก่น บุญเดือนสาม (บุญข้าวจี) บุญผะเหวด บุญสงกรานต์ บุญวิสาขบูชา บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา ซึ่งจัดขึ้นเพื่อบูชาองค์พระธาตุขามแก่น พิธีกรรมบ่าหรือ แก่นบนบาน พิธีกรรมบงหรือแก่นบน รวมทั้งพิธีกรรมขอขมาและบอกกล่าว พิธีกรรมส่วนบุคคล มี ๓ ประเพณี คือ พิธีกรรมบ่าหรือบนบาน พิธีกรรมบงหรือแก่นบนและพิธีกรรมขอขมาและบอกกล่าว เป็นประเพณีพิธีกรรมที่มุ่งสักการะองค์พระธาตุขามแก่นโดยตรง ประเพณีพิธีกรรมส่วนรวม มี ๒ ประเพณี คือ ประเพณีการทอดผ้าป่าและประเพณีพิธีทอดกฐิน ประเพณีทั้ง ๓ แบบนี้ มีพิธีกรรมอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินการและขั้นตอนหลังดำเนินการ แต่ละขั้นตอนมีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ ระยะเวลา สถานที่ บุคคลที่เกี่ยวข้องและวัตถุสิ่งของ องค์ประกอบต่าง ๆ สถานที่ประกอบพิธีที่สำคัญที่สุด คือ องค์พระธาตุ และวัดเจติยภูมิ

ความเชื่อของประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสัทธาพราหมณ์ และฮินดู ๑๒ เป็นสำคัญ แต่มีความเชื่อของคนอีสาน เช่น ความเชื่อเรื่องผีसागเทวดา สุภาพอนามัย ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เช่น งานบุญในฮินดู ๑๒ เป็นงานบุญเกี่ยวเนื่องจากพระพุทธศาสนา แต่มีพิธีพราหมณ์พื้นบ้านเป็นผู้ประกอบพิธีร่วมด้วย คือมีเครื่องสักการะแด่องค์พระธาตุ ซึ่งเชื่อว่ามีดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ ขณะดำเนินงานบุคคลที่ต้องการบ่าหรือบนบาน สามารถกระทำได้ และเมื่อบ่าแล้วก็ต้องมีการบงหรือแก่นบน โดยการถวายสิ่งของที่ได้บ่าไว้ รวมทั้งขัน ๘ ขัน ๙ เพื่อบูชาครูบาทั้ง ๘ ทั้ง ๙ ที่เชื่อว่าสถิตอยู่ในองค์พระธาตุ แม้ชาวบ้านจะ

ทราบว่างค์พระธาตุนครบุรีพระอังคารธาตุนครบุรีของพระพุทธเจ้า แต่มิได้เรียกหรือเอ่ยชื่อว่าพระพุทธเจ้า แต่อย่างใด ยังคงใช้คำว่า ครุบาหรือหลวงปู่เหมือนที่เคยเรียกกันมา^{๑๒๕}

ธนพร แดงขาว ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา” โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิต สังคม ความเชื่อของชาวล้านนาในทุกชนชั้น จากข้อมูลในจารึกล้านนาที่มีการจารึก ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๒-๒๔๗๘ ใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ น่าน ลำปาง ลำพูน แพร่และแม่ฮ่องสอน เน้นในเรื่องวิถีชีวิตด้านกิจกรรมทางศาสนาของสังคมอาณาจักรอันได้แก่กษัตริย์ เจ้าเมือง ชาวบ้าน และสังคมพุทธจักรที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ จากการศึกษาพบว่า

๑. ความเชื่อในคำสอนของศาสนาพุทธ ได้แก่ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ชาวล้านนาเชื่อว่าการทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน เช่น การทำบุญทำนุบำรุงพุทธศาสนา ก็จะทำให้ผู้ทำบุญพบแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งใดก็สมปรารถนา เชื่อในเรื่องนิพพาน เชื่อว่าหากตนได้บรรลุนิพพานก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น จึงมุ่งทำบุญให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อและศรัทธาในเรื่องพระธาตุ โดยเชื่อว่าผู้ที่ได้สักการะพระธาตุนั้นเป็นกระดุกของพระพุทธเจ้าจะเกิดสิริมงคลแก่ตน ความเชื่อเรื่องเทวดาพุทธ ชาวล้านนาเชื่อว่าเทวดาที่ปรากฏในคำเทศนาของพระพุทธองค์ จะคอยปกป้องคุ้มครองผู้ที่กระทำความดี จึงให้ความเคารพสักการะเทวดาเหล่านี้ด้วย ความเชื่อในเรื่องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ชาวล้านนาเชื่อว่าผลบุญที่ทำจะสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วได้ และยังสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ให้มีความสุข ความสมหวังได้ด้วยเช่นกันดังจะเห็นได้จากคำอธิษฐานที่ปรากฏในจารึกที่ต่าง ๆ

๒. ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ นอกจากจะนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวล้านนายังเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นับถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณต่างๆ ในธรรมชาติที่ช่วยปกป้องคุ้มครองให้ผู้คนในสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ความเชื่อเรื่องเสื้อบ้าน เสื้อเมืองและเสื้อวัด เสื้อบ้านจะหมายถึง วิญญาณที่คอยให้ความอนุเคราะห์แก่คนในหมู่บ้าน ส่วนเสื้อเมือง หมายถึง วิญญาณของเจ้าเมืององค์ก่อนๆ หรือวีรบุรุษที่คอยให้ความคุ้มครองและอนุเคราะห์ดูแลคนทั้งเมือง และเสื้อวัดคือ วิญญาณที่คอยปกป้องดูแลวัด ซึ่งในปัจจุบันชาวล้านนาก็ยังมีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่ ดังจะให้เห็น

^{๑๒๕} สุขชัย กาญจนถม, “ความเชื่อกับการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุนครบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

บางบ้านมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษหรือหิ้งผีปู่ย่า หรือในหมู่บ้านก็จะมีสถานที่ตั้งของเสื่อบ้านหรือผีหมู่บ้านอยู่ โดยทุกปีชาวบ้านจะมีการจัดของไปเซ่นไหว้ จากนั้นก็นำมาแจกจ่ายกันกิน

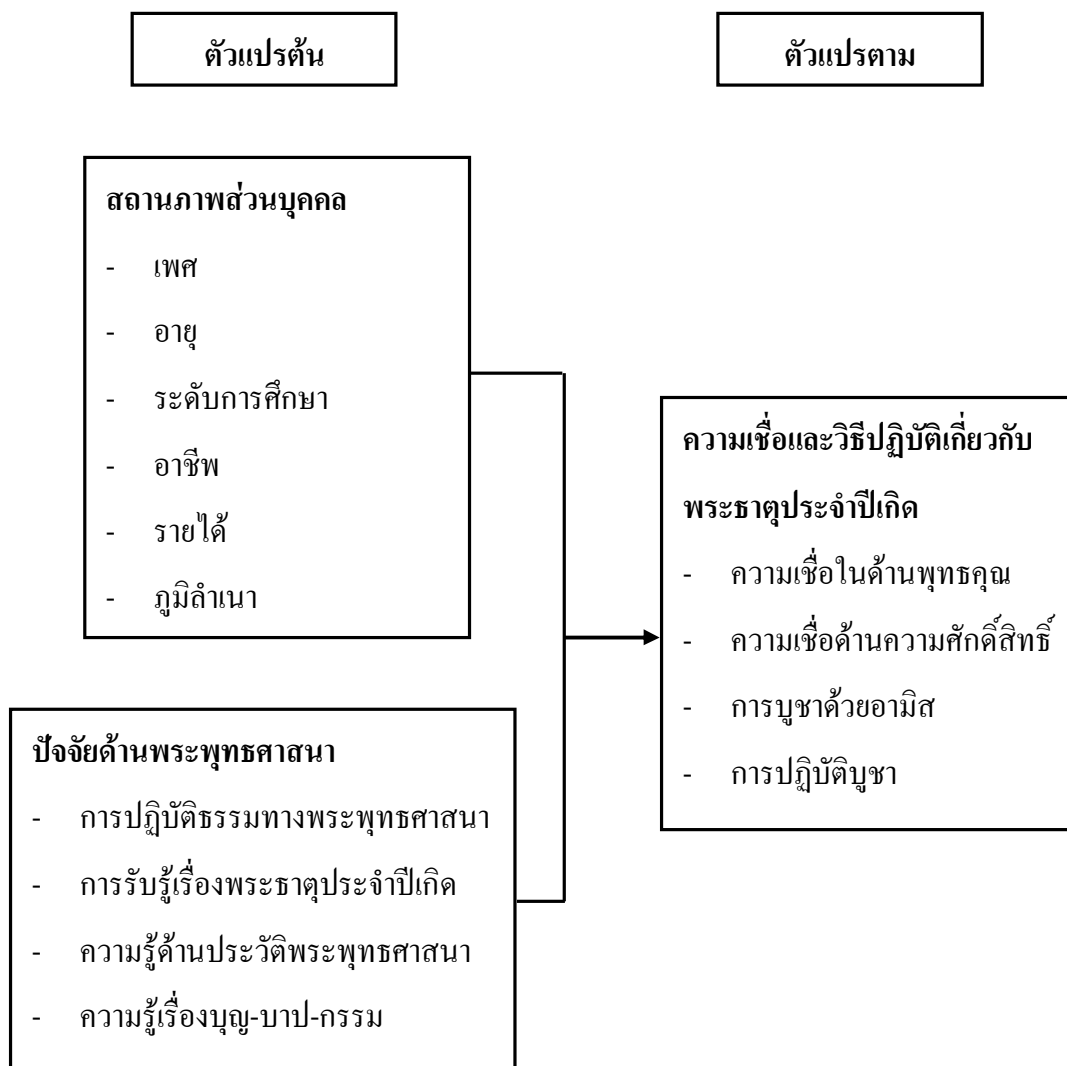
๓. ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ ในเรื่องฤกษ์ยามยามดี ชาวล้านนาเมื่อจะประกอบการทำบุญทำกุศลซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ก็จะดูฤกษ์ยามที่เป็นมงคลควบคู่กันไปด้วย ซึ่งความเชื่อนี้จะปรากฏให้เห็นในวงดวงหรือดวงฤกษ์ที่จารึกในตอนบนสุด และจารึกที่เป็นการบอกปี เดือน วัน คติที่ฤกษ์ของการทำกิจกรรมนั้นๆ รวมถึงวงดวงชะตาของโบสถ์ วิหารหรือวัดด้วย อันแสดงให้เห็นว่าความเชื่อทางโหราศาสตร์สามารถผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างลงตัว^{๓๐๐}

จากเอกสารงานวิจัยแม้มีการกล่าวถึงเรื่อง ความเชื่อในเรื่องประเพณี พระบรมสารีริกธาตุ การทำบุญ พิธีกรรม วัตถุมงคล รวมถึงคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและนามธรรม ที่ส่งผลต่อความเชื่อความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย แต่ยังไม่มีการกล่าวถึงโดยตรงในเรื่องความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ พระธาตุประจำปีเกิดจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาค้นคว้า ตามวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระของบทต่อไป

^{๓๐๐} ธนพร แดงขาว, “การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา”. วิทยานิพนธ์

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแนวคิดในการศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับ พระธาตุประจำปีเกิด และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการสำรวจ (Survey Research) จากภาคสนาม โดยมีการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ ประชากร ได้แก่ พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาสักการบูชาพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ กลุ่มพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาสักการบูชาพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ ในวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ตั้งแต่ช่วงเวลา ๐๕.๐๐ – ๑๗.๐๐ น. ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน ๑๘๐ คน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยสร้างขึ้นและรวบรวมมาเป็นแบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล คำถามประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา และการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) คำถามที่ใช้วัดมีลักษณะเป็นคำถามให้ตอบว่าใช่หรือไม่ใช่

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ลักษณะแบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) คำถามที่ใช้วัดมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale)

๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยรวบรวมมา และสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ ศึกษาค้นคว้าความรู้ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเชื่อ อิทธิพลความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด รวมถึงประวัติความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุประจำปีเกิด จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๓.๓.๒ สร้างคำถามให้เป็นแบบเลือกตอบ (Check list) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และคำถามแบบปลายปิด (Close-ended) เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ความเชื่อ อิทธิพลความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด และศึกษาภาพสะท้อนของสภาพทางสังคมจากความเชื่อต่าง ๆ ภายใต้อกรอบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓.๓.๓ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ ท่าน ได้แก่ ดร. ประมุข สารพันธ์ รศ. บำรุง สุขพรรณ และอาจารย์รังษิ สุทนต์ ตรวจสอบเพื่อพิจารณาถึงความครอบคลุมและความเหมาะสมของเนื้อหา

๓.๓.๔ นำแบบสอบถามที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจ นำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ โดยผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๓.๓.๕ นำแบบสอบถามที่แก้ไข และผ่านการพิจารณาไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง ได้แก่ กลุ่มพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาสักการบูชาพระธาตุดอยสุเทพ อ. เมือง จ.เชียงใหม่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ช่วงเวลา ๐๕.๐๐ – ๑๗.๐๐ น. จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ คน

๓.๓.๖ นำแบบสอบถามที่ไปทดลองใช้มาหาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) แบบสอบถามเป็นรายข้อ (Item – total Correlation) โดยได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง ๐.๓๕ – ๐.๘๘ และวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1990, pp. 202-204) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ ๐.๘๕ จากนั้นนำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการสำรวจจริง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณา ไปขอความร่วมมือกับทางวัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ โดยนำหนังสือขอความร่วมมือกับทางวัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามและรวบรวมด้วยตนเอง ซึ่งทำในวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยมีการแจกแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น ๑๘๐ ฉบับ ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด ๑๘๐ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ โดยเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ๑๕๖ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๖๗

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการความเชื่อ อิทธิพลความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด และศึกษาภาพสะท้อนของสภาพทางสังคมจากความเชื่อต่าง ๆ ภายใต้กรอบหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล คำถามประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา การปฏิบัติกรรมทางพระพุทธศาสนา และการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) คำถามที่ใช้วัดมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

เห็นด้วยมากที่สุด	หมายถึง	๕ คะแนน
เห็นด้วยมาก	หมายถึง	๔ คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	หมายถึง	๓ คะแนน
เห็นด้วยน้อย	หมายถึง	๒ คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	หมายถึง	๑ คะแนน

นำคะแนนเฉลี่ยรายข้อและในแต่ละด้านเทียบกับเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	ระดับมากที่สุด
๓.๕๐ - ๔.๔๕	หมายถึง	ระดับมาก
๒.๕๐ - ๓.๔๕	หมายถึง	ระดับปานกลาง
๑.๕๐ - ๒.๔๕	หมายถึง	ระดับน้อย
๑.๐๐ - ๑.๔๕	หมายถึง	ระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุประจำปีเกิด ลักษณะ

แบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) คำถามที่ใช้วัดมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

ปฏิบัติมากที่สุด	หมายถึง	๕ คะแนน
ปฏิบัติมาก	หมายถึง	๔ คะแนน
ปฏิบัติปานกลาง	หมายถึง	๓ คะแนน
ปฏิบัติน้อย	หมายถึง	๒ คะแนน
ปฏิบัติน้อยที่สุด	หมายถึง	๑ คะแนน

นำคะแนนเฉลี่ยรายข้อและในแต่ละด้านเทียบกับเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	ระดับมากที่สุด
๓.๕๐ - ๔.๔๕	หมายถึง	ระดับมาก
๒.๕๐ - ๓.๔๕	หมายถึง	ระดับปานกลาง
๑.๕๐ - ๒.๔๕	หมายถึง	ระดับน้อย
๑.๐๐ - ๑.๔๕	หมายถึง	ระดับน้อยที่สุด

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

๓.๖.๑ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓.๖.๒ สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบความความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่มและการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้น ๓ กลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheff) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งการนำเสนอข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการอธิบายเชิงพรรณนาประกอบตาราง

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชน ในจังหวัดแพร่ และเพื่อศึกษาผลที่เกิดจากความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำการแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นเป็นจำนวน ๑๘๐ ฉบับ ได้รับแบบสอบถามกลับมาทั้งหมด ๑๘๐ ฉบับ โดยเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ๑๕๖ ฉบับ ซึ่งอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และทดสอบสมมติฐานการศึกษาในส่วนนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาโดยผู้ศึกษาแบ่งการนำเสนอออกเป็น ๓ ส่วนดังนี้

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล
- ตอนที่ ๒ ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา
- ตอนที่ ๓ ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด
- ตอนที่ ๔ การทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล

ตารางที่ ๑ แสดงค่าความถี่และร้อยละ เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	๖๒	๓๕.๗
หญิง	๕๔	๖๐.๓
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๓ และเป็นเพศชายจำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗

ตารางที่ ๒ แสดงค่าความถี่และร้อยละ อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๓๑	๑๙.๘
๒๑-๓๐ ปี	๔๕	๓๑.๔
๓๑-๔๐ ปี	๓๕	๒๒.๔
๔๑-๕๐	๒๔	๑๕.๔
๕๑ ปีขึ้นไป	๑๑	๗.๐
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๔ อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๔ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔ และอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๐

ตารางที่ ๓ แสดงค่าความถี่และร้อยละ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	๑๒	๓.๓
มัธยมศึกษาตอนต้น	๒๕	๑๘.๖
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๔๓	๒๓.๖
อนุปริญญา/ปวส.	๑๓	๘.๓
ปริญญาตรี	๔๓	๓๐.๑
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๒	๓.๓
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑ ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๖ ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๖ ระดับการศึกษาอนุปริญญา / ปวส. จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ ระดับการศึกษาประถมศึกษาและสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

ตารางที่ ๔ แสดงค่าความถี่และร้อยละ อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๒๔	๑๕.๔
พนักงานเอกชน	๓๒	๒๐.๕
ผู้ประกอบการ/นายจ้าง	๕	๕.๘
อาชีพอิสระ/ค้าขาย/รับจ้างทั่วไป	๔๕	๒๘.๘
นักเรียน/นักศึกษา	๓๕	๒๒.๔
อื่น ๆ.....	๑๑	๗.๑
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพอิสระ / ค้าขาย / รับจ้างทั่วไป จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘ อาชีพนักเรียน / นักศึกษา จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๔ อาชีพพนักงานเอกชน จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕ อาชีพข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔ อาชีพอื่น ๆ จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๑ และอาชีพผู้ประกอบการ / นายจ้าง จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘

ตารางที่ ๕ แสดงค่าความถี่และร้อยละ ระดับรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับรายได้ต่อเดือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๔,๐๐๐ บาท	๔๑	๒๖.๓
๔,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท	๕๑	๓๒.๗
๘,๐๐๑ – ๑๒,๐๐๐ บาท	๒๐	๑๒.๘
๑๒,๐๐๑ – ๑๖,๐๐๐ บาท	๑๖	๑๐.๓
สูงกว่า ๑๖,๐๐๐ บาท	๒๘	๑๗.๕
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับรายได้ต่อเดือน ๔,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท จำนวน ๕๑ คนคิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗ ระดับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า ๔,๐๐๐บาท จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ ระดับรายได้ต่อเดือนสูงกว่า ๑๖,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ ระดับรายได้ต่อเดือน ๘,๐๐๑-๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘ และระดับรายได้ต่อเดือน ๑๒,๐๐๑-๑๖,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓

ตารางที่ ๖ แสดงค่าความถี่และร้อยละ ภูมิสำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ภูมิสำเนา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ภาคเหนือ	๑๓๑	๘๔.๐
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๓	๑.๕
ภาคตะวันออก	๐	๐
ภาคกลาง	๑๕	๑๒.๒
ภาคตะวันตก	๑	๐.๖
ภาคใต้	๒	๑.๓
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิสำเนาภาคเหนือ จำนวน ๑๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๐ ภาคกลาง จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ ภาคใต้ จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๓ และภาคตะวันตก จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๖

ตารางที่ ๗ แสดงค่าความถี่และร้อยละ การเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่างๆของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่างๆ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	๑๒๑	๗๗.๖
ไม่เคย	๓๕	๒๒.๔
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๗ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่าง ๆ จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๖ และไม่เคยเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่าง ๆ จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๔

ตารางที่ ๘ แสดงค่าความถี่และร้อยละ การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ตอบแบบสอบถาม

การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การบอกข่าวของวัดพระธาตุช่อแฮ	๕๑	๓๒.๓
หนังสือทางพุทธศาสนา	๕๒	๓๓.๓
ข่าวของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ททท.	๒๘	๑๗.๕
การบอกของพระเถระ / ผู้ใหญ่	๑๕	๙.๖
อื่น ๆ (ระบุ)	๑๐	๖.๔
รวมทั้งสิ้น	๑๕๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๘ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดจากหนังสือทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓ จากการบอกข่าวของวัดพระธาตุช่อแฮ จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓ จากข่าวของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ททท. จำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ จากการบอกของพระเถระ / ผู้ใหญ่ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๖ และอื่น ๆ จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๔

ตอนที่ ๒ ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๙ แสดงค่าความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา	คำตอบ	ร้อยละ		รวม
		ถูก	ผิด	
ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา				
๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดีย	ถูก	๕๑.๓	๘.๓	๑๐๐.๐
๒. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากการบันดาลของ พระเจ้าผู้ประทานพร	ถูก	๔๘.๓	๕๑.๓	๑๐๐.๐
๓. พระพุทธศาสนาสอนให้ทำความดีละความชั่วทำจิตใจ ให้บริสุทธิ์	ถูก	๕๘.๑	๑.๕	๑๐๐.๐

ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา	คำตอบ	ร้อยละ		รวม
		ถูก	ผิด	
ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา (ต่อ)				
๔. พระรัตนตรัย ประกอบไปด้วย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์	ถูก	๕๗.๔	๒.๖	๑๐๐.๐
๕. วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓	ผิด	๓๐.๑	๖๕.๕	๑๐๐.๐
๖. หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศแกปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร	ถูก	๕๒.๕	๗.๑	๑๐๐.๐
๗. หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค	ถูก	๕๓.๖	๖.๔	๑๐๐.๐
๘. สังเวชนียสถานที่เป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า คือ พุทธคยา	ผิด	๒๘.๘	๗๑.๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้เกี่ยวกับประวัติพระพุทธศาสนา ดังนี้ พระพุทธศาสนาสอนให้ทำความดีละความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ตอบถูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๑ รองลงมา คือ พระรัตนตรัย ประกอบไปด้วย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยคิดเป็นร้อยละ ๕๗.๔ หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศแกปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดีย คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๗ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากการบันดาลของพระเจ้าผู้ประทานพร คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๗ วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑ และสังเวชนียสถานที่เป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า คือ พุทธคยา เป็นคำตอบที่ถูกต้องน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘

ตารางที่ ๑๐ แสดงค่าความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา	คำตอบ	ร้อยละ		รวม
		ถูก	ผิด	
ความรู้เรื่องบุญ บาป กรรม				
๑. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลส่งผลทำให้ไปสู่สุคติหรือเป็นหนทางสู่สวรรค์	ถูก	๘๒.๑	๑๗.๙	๑๐๐.๐
๒. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลและเจริญภาวนาเป็นการสร้างบุญวิธีหนึ่ง	ถูก	๙๔.๙	๕.๑	๑๐๐.๐
๓. พระพุทธศาสนาสอนว่าการทำบุญโดยหวังผลตอบแทนถือเป็นกุศลบุญ	ผิด	๖๖.๐	๓๔.๐	๑๐๐.๐
๔. พระพุทธศาสนาสอนว่าบุญไม่ทำ กรรมไม่สร้าง เป็นเครื่องนำทางสู่สวรรค์	ผิด	๖๙.๒	๓๐.๘	๑๐๐.๐
๕. พระพุทธศาสนาสอนว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัวเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาป	ถูก	๙๑.๐	๙.๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๑๐ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องบุญ บาป กรรม ดังนี้ พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลและเจริญภาวนาเป็นการสร้างบุญวิธีหนึ่ง ตอบถูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๙ รองลงมาคือ พระพุทธศาสนาสอนว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัวเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาป คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๐ พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลส่งผลทำให้ไปสู่สุคติหรือเป็นหนทางสู่สวรรค์ คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๑ พระพุทธศาสนาสอนว่าบุญไม่ทำ กรรมไม่สร้าง เป็นเครื่องนำทางสู่สวรรค์ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๒ ส่วนพระพุทธศาสนาสอนว่าการทำบุญโดยหวังผลตอบแทนถือเป็นกุศลบุญ ตอบถูกน้อยสุด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐ เท่านั้น

ตอนที่ ๓ ความเชื่อและวิถีการปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

ตารางที่ ๑๑ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเชื่อในด้านพุทธรูปต่อพระธาตุช่อแฮ

ความเชื่อในด้านพุทธรูปต่อพระธาตุช่อแฮ	ระดับความเห็น (ความเชื่อ)		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
๑. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระบรมสารีริกธาตุเป็นอุดมมงคลของชีวิต	๔.๓๗	๐.๘๑๒	มาก
๒. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า	๔.๒๓	๐.๘๗๕	มาก
๓. ท่านเชื่อว่าการสวดมนต์ประจำวันรอบพระธาตุช่อแฮทำให้มีอานิสงส์มาก	๔.๐๓	๐.๕๗๗	มาก
๔. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮมีผลต่อการปฏิบัติธรรม เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา	๔.๑๕	๐.๕๐๗	มาก
๕. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นบุญบารมี	๔.๑๕	๐.๕๐๗	มาก
รวม	๔.๒๐	๐.๘๕๖	มาก

จากตารางที่ ๑๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยความเชื่อในด้านพุทธรูปต่อพระธาตุช่อแฮ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๔.๒๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับมาก ได้แก่ ท่านเชื่อว่าการสักการะพระบรมสารีริกธาตุเป็นอุดมมงคลของชีวิต ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮมีผลต่อการปฏิบัติธรรม เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นบุญบารมี และท่านเชื่อว่าการสวดมนต์ประจำวันรอบพระธาตุช่อแฮทำให้มีอานิสงส์มาก ตามลำดับ (ค่าเฉลี่ย = ๔.๓๗, ๔.๒๓, ๔.๑๕, ๔.๑๕ และ ๔.๐๓)

ตารางที่ ๑๒ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานความเชื่อด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ

ความเชื่อด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ	ระดับความเห็น (ความเชื่อ)		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
๑. ท่านเชื่อว่าพระธาตุช่อแฮมีความศักดิ์สิทธิ์	๔.๕๒	๐.๖๕๕	มากที่สุด
๒. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮช่วยให้ท่านรอดพ้น			
จากภัยอันตราย	๓.๘๕	๑.๐๓๘	มาก
๓. ท่านเชื่อว่าคนที่มาสักการะพระธาตุช่อแฮจะโชคดีมีสุข	๔.๒๑	๐.๕๘๒	มาก
๔. ท่านเชื่อว่าการปฏิบัติตามพิธีกรรมจะมีอานิสงส์มากกว่า			
การกราบไหว้บูชาพระธาตุ	๓.๖๓	๑.๐๕๖	มาก
๕. ท่านเชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุช่วยให้ท่าน			
ประสบความสำเร็จในชีวิต	๔.๐๕	๐.๕๔๒	มาก
รวม	๔.๐๖	๐.๕๕๐	มาก

จากตารางที่ ๑๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยความเชื่อด้านความด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ได้แก่ ท่านเชื่อว่าพระธาตุช่อแฮมีความศักดิ์สิทธิ์ (ค่าเฉลี่ย = ๔.๕๒) และมีความคิดเห็นในระดับมาก ได้แก่ ท่านเชื่อว่าคนที่มาสักการะพระธาตุช่อแฮจะโชคดีมีสุข ท่านเชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุช่วยให้ท่านประสบความสำเร็จในชีวิต ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮช่วยให้ท่านรอดพ้นจากภัยอันตราย และท่านเชื่อว่าการปฏิบัติตามพิธีกรรมจะมีอานิสงส์มากกว่าการกราบไหว้บูชาพระธาตุ ตามลำดับ (ค่าเฉลี่ย = ๔.๒๑, ๔.๐๕, ๓.๘๕ และ ๓.๖๓)

ตารางที่ ๑๓ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานการบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮ

การบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮ	ระดับการปฏิบัติ (วิธีการปฏิบัติ)		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
๑. ท่านได้บูชาพระธาตุด้วยดอกไม้ของหอมเป็นประจำทุกปี หรือตามเวลาที่เหมาะสม	๓.๕๕	๐.๕๖๕	มาก
๒. เมื่อท่านได้มาไหว้พระธาตุช่อแฮแล้ว ท่านได้เวียนเทียนทำ ประทักษิณทุกครั้ง	๓.๖๒	๑.๐๔๕	มาก
๓. ท่านได้จัดหาผ้าห่มพระธาตุทุกครั้งที่มีโอกาส	๓.๐๘	๑.๓๑๓	ปานกลาง
๔. ท่านได้อธิษฐานจิตบูชาพระธาตุด้วยสิ่งของและปฏิบัติบูชา	๓.๘๐	๑.๐๖๘	มาก
๕. ท่านได้บูชาด้วยการบริจาคเงินทองบูชาพระธาตุ	๓.๗๔	๑.๐๓๖	มาก
รวม	๓.๖๔	๑.๐๘๓	มาก

จากตารางที่ ๑๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยการบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๖๔) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ ท่านได้บูชาพระธาตุด้วยดอกไม้ของหอมเป็นประจำทุกปีหรือตามเวลาที่เหมาะสม ท่านได้อธิษฐานจิตบูชาพระธาตุด้วยสิ่งของและปฏิบัติบูชา ท่านได้บูชาด้วยการบริจาคเงินทองบูชาพระธาตุ และเมื่อท่านได้มาไหว้พระธาตุช่อแฮแล้วท่านได้เวียนเทียนทำประทักษิณทุกครั้ง ตามลำดับ (ค่าเฉลี่ย = ๓.๕๕, ๓.๘๐, ๓.๗๔ และ ๓.๖๒) และมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ ท่านได้จัดหาผ้าห่มพระธาตุทุกครั้งที่มีโอกาส (ค่าเฉลี่ย = ๓.๐๘)

ตารางที่ ๑๔ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุช่อแฮ

การปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุช่อแฮ	ระดับการปฏิบัติ (วิธีการปฏิบัติ)		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ
๑. ท่านรักษาศีล ๕ และศีล ๘ เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอย่างสม่ำเสมอ	๓.๓๓	๐.๕๕๘	ปานกลาง
๒. ท่านนั่งวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด	๓.๐๘	๑.๑๖๕	ปานกลาง
๓. ท่านนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด	๓.๘๓	๐.๘๘๘	มาก
๔. ท่านกราบไหว้พระ สวดมนต์เจริญภาวนา เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอยู่เป็นประจำ	๓.๕๘	๑.๐๒๒	มาก
๕. ท่านร่วมทำบุญเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดเป็นประจำ	๓.๕๖	๑.๐๓๖	มาก
รวม	๓.๔๘	๑.๐๒๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุช่อแฮ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๓.๔๘) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ ท่านนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด ท่านกราบไหว้พระสวดมนต์เจริญภาวนา เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอยู่เป็นประจำ และท่านร่วมทำบุญเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดเป็นประจำ ตามลำดับ (ค่าเฉลี่ย = ๓.๘๓, ๓.๕๘ และ ๓.๕๖) และมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ ท่านรักษาศีล ๕ และศีล ๘ เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอย่างสม่ำเสมอ และท่านนั่งวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด ตามลำดับ (ค่าเฉลี่ย = ๓.๓๓ และ ๓.๐๘)

ตอนที่ ๔ การทดสอบสมมติฐาน

การศึกษาทดสอบสมมติฐานครั้งนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการตั้งสมมติฐาน คือ

H_0 : ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

H_a : ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๑. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ที่แตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๑.๑ เพศชายและเพศหญิง มีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๑๕ ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๖๒	๔.๐๓	๐.๕๕	๑.๗๒	๐.๑๕
หญิง	๕๔	๔.๑๓	๐.๖๕		
รวม	๑๕๖	๔.๑๒	๐.๖๔		

จากตาราง ๑๕ ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๑๕ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า เพศชายและเพศหญิงมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๑.๒ อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๑๖ ความแตกต่างระหว่างอายุที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๓๑	๔.๒๓	๐.๕๔	๑.๐๑	๐.๔๐
๒๑ - ๓๐ ปี	๔๕	๓.๕๘	๐.๖๔		
๓๑ - ๔๐ ปี	๓๕	๔.๑๓	๐.๗๓		
๔๑ - ๕๐	๒๔	๔.๑๑	๐.๗๔		
๕๑ ปีขึ้นไป	๑๓	๔.๒๓	๐.๕๓		
รวม	๑๕๖	๔.๑๔	๐.๕๖		

จากตาราง ๑๖ ความแตกต่างระหว่างอายุที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๔๐ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า อายุที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๑.๓ การศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๑๗ ความแตกต่างระหว่างการศึกษาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

การศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ประถมศึกษา	๑๒	๔.๒๓	๐.๓๕	๐.๗๕	๐.๕๕
มัธยมศึกษาตอนต้น	๒๕	๔.๒๒	๐.๕๘		
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๔๓	๔.๐๕	๐.๗๐		
อนุปริญญา/ปวส.	๑๓	๓.๘๔	๐.๗๔		
ปริญญาตรี	๔๗	๔.๑๔	๐.๖๓		
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๒	๔.๑๓	๐.๗๘		
รวม	๑๕๖	๔.๑๒	๐.๖๔		

จากตาราง ๑๗ ความแตกต่างระหว่างการศึกษาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๕๕ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า การศึกษาที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๑.๔ อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๑๘ ความแตกต่างระหว่างอาชีพที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

อาชีพ	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๒๔	๔.๑๕	๐.๕๕	๑.๓๕	๐.๒๓
พนักงานเอกชน	๓๒	๔.๐๔	๐.๖๓		
ผู้ประกอบการ/นายจ้าง	๕	๔.๓๑	๐.๕๘		
อาชีพอิสระ/ค้าขาย/รับจ้างทั่วไป	๔๕	๓.๕๓	๐.๖๔		
นักเรียน/นักศึกษา	๓๕	๔.๒๖	๐.๕๖		
อื่น ๆ.....	๑๑	๔.๓๘	๐.๖๖		
รวม	๑๕๖	๔.๑๕	๐.๖๓		

จากตาราง ๑๘ ความแตกต่างระหว่างอาชีพที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๒๓ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า อาชีพที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๑.๕ รายได้ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้แตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๑๕ ความแตกต่างระหว่างรายได้ที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

รายได้	N	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ต่ำกว่า ๔,๐๐๐ บาท	๕๑	๔.๑๖	๐.๕๘	๑.๒๖	๐.๒๕
๔,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ บาท	๔๑	๔.๑๔	๐.๖๕		
๘,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท	๒๐	๓.๘๖	๐.๕๔		
๑๒,๐๐๑ - ๑๖,๐๐๐ บาท	๑๖	๔.๐๕	๐.๕๓		
สูงกว่า ๑๖,๐๐๐ บาท	๒๘	๔.๒๗	๐.๖๓		
รวม	๑๕๖	๔.๑๐	๐.๖๗		

จากตาราง ๑๕ ความแตกต่างระหว่างรายได้ที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๒๕ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า รายได้ที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๑.๖ ภูมิลำเนา ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๐ ความแตกต่างระหว่างภูมิลำเนาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

ภูมิลำเนา	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ภาคเหนือ	๑๓๑	๔.๑๔	๐.๖๕	๐.๕๕	๐.๗๐
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๓	๓.๕๐	๐.๘๑		
ภาคกลาง	๑๕	๔.๑๑	๐.๖๖		
ภาคตะวันตก	๑	๔.๐๐	-		
ภาคใต้	๒	๓.๕๐	๐.๑๔		
รวม	๑๕๖	๓.๕๓	๐.๔๒		

จากตาราง ๒๐ ภูมิลำเนาที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามกับความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๗๐ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า ภูมิลำเนาที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๒. ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๒.๑ การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๑ ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

การเข้าร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
เคย	๑๒๑	๔.๑๖	๐.๖๒	๑.๐๑	๐.๓๑
ไม่เคย	๓๕	๔.๐๓	๐.๗๖		
รวม	๑๕๖	๔.๑๐	๐.๖๕		

จากตาราง ๒๑ ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๓๑ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๒.๒ การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๒ ความแตกต่างระหว่างการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
การบอกข่าวของวัดพระธาตุช่อแฮ	๕๑	๔.๒๖	๐.๕๓	๑.๗๒	๐.๑๕
หนังสือทางพุทธศาสนา	๕๒	๔.๑๗	๐.๖๕		
ข่าวของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ททท.	๒๘	๔.๐๕	๐.๖๒		
การบอกของพระเถระ / ผู้ใหญ่	๑๕	๓.๕๐	๐.๖๔		
อื่น ๆ (ระบุ)	๑๐	๓.๘๒	๑.๑๔		
รวม	๑๕๖	๔.๐๔	๐.๗๒		

จากตาราง ๒๒ ความแตกต่างระหว่างการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๑๕ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๒.๓ ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีความ
เชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๓ ความแตกต่างระหว่างความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับ
พระธาตุประจำปีเกิด

ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา	ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุ ประจำปีเกิด	
	t	Sig.
๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดีย	๑.๔๖	๐.๓๖
๒. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากการบันดาลของ พระเจ้าผู้ประทานพร	๐.๐๑	๐.๓๖
๓. พระพุทธศาสนาสอนให้ทำความดี ละความชั่ว ทำจิตใจให้ บริสุทธิ์	๐.๖๑	๐.๓๒
๔. พระรัตนตรัย ประกอบไปด้วย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์	๐.๑๓	๐.๐๕
๕. วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓	๐.๘๖	๐.๓๖
๖. หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร	๑.๐๕	๐.๒๐
๗. หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค	๐.๓๕	๐.๒๔
๘. สังเวชนียสถานที่เป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า คือ พุทธคยา	๐.๒๑	๐.๐๘

จากตาราง ๒๓ ความแตกต่างระหว่างความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อ
เกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดเป็นรายชื่อ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี
Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. มากกว่าระดับนัยสำคัญทาง
สถิติ ๐.๐๕ ทุกข้อ ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน Ho แสดงว่า ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาที่
แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๒.๔ ความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรมของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๔ ความแตกต่างระหว่างความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรมที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

ความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรม	ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด	
	t	Sig.
๑. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลส่งผลทำให้ไปสู่สุคติหรือเป็นหนทางสู่สวรรค์	๒.๒๓	๐.๓๖
๒. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลและเจริญภาวนาเป็นการสร้างบุญวิธีหนึ่ง	๑.๐๓	๐.๔๓
๓. พระพุทธศาสนาสอนว่าการทำบุญโดยหวังผลตอบแทนถือเป็นกุศลบุญ	๐.๘๑	๐.๘๑
๔. พระพุทธศาสนาสอนว่าบุญไม่ทำ กรรมไม่สร้าง เป็นเครื่องนำทางสู่สวรรค์	๑.๓๘	๐.๖๔
๕. พระพุทธศาสนาสอนว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัวเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาป	๐.๓๕	๐.๘๐

จากตาราง ๒๔ ความแตกต่างระหว่างความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรม ที่มีต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดเป็นรายข้อ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. มากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ ทุกข้อ ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน Ho แสดงว่า ความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรม ที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

H_0 : ปัจจัยด้านสถานภาพส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชูปถัมภ์ประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

H_a : ปัจจัยด้านสถานภาพส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชูปถัมภ์ประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๓. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ที่แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชูปถัมภ์ประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๓.๑ เพศชายและเพศหญิง มีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชูปถัมภ์ประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๕ ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชูปถัมภ์ประจำปีเกิด

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๖๒	๓.๕๐	๐.๗๕	๐.๒๗	๐.๖๑
หญิง	๕๔	๓.๕๕	๐.๗๓		
รวม	๑๑๖	๓.๕๕	๐.๗๔		

จากตาราง ๒๕ ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชูปถัมภ์ประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๖๑ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า เพศชายและเพศหญิงมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชูปถัมภ์ประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๓.๒ อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปี
เกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๖ ความแตกต่างระหว่างอายุที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปีเกิด

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๓๑	๓.๕๘	๐.๗๔	๑.๒๑	๐.๓๑
๒๑-๓๐ ปี	๔๕	๓.๕๖	๐.๗๒		
๓๑-๔๐ ปี	๓๕	๓.๔๘	๐.๗๖		
๔๑-๕๐	๒๔	๓.๔๑	๐.๗๑		
๕๑ ปีขึ้นไป	๑๓	๓.๘๘	๐.๗๒		
รวม	๑๕๖	๓.๕๘	๐.๗๓		

จากตาราง ๒๖ ความแตกต่างระหว่างอายุที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๓๑ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า อายุที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๓.๓ การศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุ
ประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๗ ความแตกต่างระหว่างการศึกษาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุประจำปีเกิด

การศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ประถมศึกษา	๑๒	๓.๘๓	๐.๖๗	๐.๔๕	๐.๘๑
มัธยมศึกษาตอนต้น	๒๕	๓.๕๓	๐.๗๒		
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๔๓	๓.๕๔	๐.๗๒		
อนุปริญญา/ปวส.	๑๓	๓.๕๑	๐.๗๓		
ปริญญาตรี	๔๗	๓.๕๐	๐.๗๖		
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๒	๓.๖๗	๐.๘๔		
รวม	๑๕๖	๓.๖๐	๐.๗๔		

จากตาราง ๒๗ ความแตกต่างระหว่างการศึกษาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุ
ประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับ
นัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๘๑ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึง
ยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า การศึกษาที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ
พระราชอุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๓.๔ อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุ
ประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๘ ความแตกต่างระหว่างอาชีพที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุประจำปีเกิด

อาชีพ	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๒๔	๓.๖๓	๐.๖๓	๐.๓๕	๐.๕๖
พนักงานเอกชน	๓๒	๓.๔๔	๐.๓๒		
ผู้ประกอบการ/นายจ้าง	๕	๓.๕๒	๐.๕๖		
อาชีพอิสระ/ค้าขาย/รับจ้างทั่วไป	๔๕	๓.๕๐	๐.๓๔		
นักเรียน/นักศึกษา	๓๕	๓.๕๘	๐.๓๖		
อื่น ๆ.....	๑๑	๓.๔๘	๐.๘๕		
รวม	๑๕๖	๓.๖๐	๐.๓๒		

จากตาราง ๒๘ ความแตกต่างระหว่างอาชีพที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๕๖ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า อาชีพที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๓.๕ รายได้ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๒๕ ความแตกต่างระหว่างรายได้ที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปีเกิด

รายได้	N	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ต่ำกว่า ๔,๐๐๐ บาท	๕๑	๓.๔๕	๐.๗๐	๐.๕๐	๐.๔๗
๔,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท	๔๑	๓.๖๘	๐.๗๕		
๘,๐๐๑ – ๑๒,๐๐๐ บาท	๒๐	๓.๔๘	๐.๗๑		
๑๒,๐๐๑ – ๑๖,๐๐๐ บาท	๑๖	๓.๗๕	๐.๖๐		
สูงกว่า ๑๖,๐๐๐ บาท	๒๘	๓.๕๑	๐.๗๗		
รวม	๑๕๖	๓.๕๗	๐.๗๑		

จากตาราง ๒๕ ความแตกต่างระหว่างรายได้ที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๔๗ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า รายได้ที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชดำริประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๓.๖ ภูมิลำเนา ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุ
ประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๓๐ ความแตกต่างระหว่างภูมิลำเนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุประจำปีเกิด

ภูมิลำเนา	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
ภาคเหนือ	๑๓๑	๓.๕๘	๐.๗๒	๐.๕๕	๐.๔๒
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๓	๓.๓๐	๐.๓๖		
ภาคกลาง	๑๕	๓.๕๔	๐.๘๖		
ภาคตะวันตก	๑	๓.๗๐	-		
ภาคใต้	๒	๒.๖๐	๐.๘๔		
รวม	๑๕๖	๓.๓๔	๐.๕๖		

จากตาราง ๓๐ ความแตกต่างระหว่างภูมิลำเนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชอุ
ประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับ
นัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๔๒ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึง
ยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า ภูมิลำเนาที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ
พระราชอุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๔. ปัจจัยด้านพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

๔.๑ การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๓๑ ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

การเข้าร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
เคย	๑๒๑	๓.๖๐	๐.๗๕	๑.๓๔	๐.๕๑
ไม่เคย	๓๕	๓.๔๑	๐.๖๕		
รวม	๑๕๖	๓.๕๑	๐.๗๒		

จากตาราง ๓๑ ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๕๑ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาและการไม่เคยปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๔.๒ การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๓๒ ความแตกต่างระหว่างการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด	n	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.
การบอกข่าวของวัดพระธาตุช่อแฮ	๕๑	๓.๖๘	๐.๓๔	๒.๖๐	๐.๓๕
หนังสือทางพุทธศาสนา	๕๒	๓.๖๐	๐.๓๖		
ข่าวของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ททท.	๒๘	๓.๖๑	๐.๕๔		
การบอกของพระเถระ / ผู้ใหญ่	๑๕	๓.๓๑	๐.๓๓		
อื่น ๆ (ระบุ)	๑๐	๒.๕๖	๐.๓๘		
รวม	๑๕๖	๓.๔๓	๐.๓๒		

จากตาราง ๓๒ ความแตกต่างระหว่างการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ F-test โดยวิธี One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. เท่ากับ ๐.๓๕ ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๔.๓ ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกัน มีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๓๓ ความแตกต่างระหว่างความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา	วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด	
	t	Sig.
๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดีย	๑.๒๑	๐.๑๕
๒. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากการบันดาลของพระเจ้าผู้ประทานพร	๑.๘๓	๐.๐๕
๓. พระพุทธศาสนาสอนให้ทำความดี ละความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	๐.๓๒	๐.๘๖
๔. พระรัตนตรัย ประกอบไปด้วย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์	๐.๐๔	๐.๘๖
๕. วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓	๑.๐๓	๐.๕๕
๖. หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร	๐.๗๕	๐.๔๖
๗. หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค	๐.๘๕	๐.๓๒
๘. สังเวชนียสถานที่เป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า คือ พุทธคยา	๐.๑๓	๐.๒๕

จากตาราง ๓๓ ความแตกต่างระหว่างความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดเป็นรายชื่อ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. มากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ ทุกข้อ ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน H_0 แสดงว่า ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๔.๔ ความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรมของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน

ตารางที่ ๓๔ ความแตกต่างระหว่างความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรม ที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

ความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรม	วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด	
	t	Sig.
๑. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลส่งผลทำให้ไปสู่สุคติหรือเป็นหนทางสู่สวรรค์	๑.๕๗	๐.๖๔
๒. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลและเจริญภาวนาเป็นการสร้างบุญวิธีหนึ่ง	๐.๓๐	๐.๓๕
๓. พระพุทธศาสนาสอนว่าการทำบุญโดยหวังผลตอบแทนถือเป็นกุศลบุญ	๐.๐๑	๐.๑๕
๔. พระพุทธศาสนาสอนว่าบุญไม่ทำ กรรมไม่สร้าง เป็นเครื่องนำทางสู่สวรรค์	๒.๔๘	๐.๕๖
๕. พระพุทธศาสนาสอนว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัวเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาป	๐.๖๔	๐.๐๖

จากตาราง ๓๔ ความแตกต่างระหว่างความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรม ที่มีต่อวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดเป็นรายข้อ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ t-test โดยวิธี Independent Sample t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า Sig. มากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ ทุกข้อ ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน Ho แสดงว่า ความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรม ที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด เพื่อศึกษาความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นเป็นจำนวน ๑๘๐ ฉบับ ได้รับแบบสอบถามกลับมาทั้งหมด ๑๘๐ ฉบับ โดยเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ๑๕๖ ฉบับ ซึ่งอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อคำนวณค่าต่าง ๆ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานการศึกษาในส่วนนี้ต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึง วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัยอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ วิธีดำเนินงานวิจัย

ผู้วิจัยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาสักการบูชาพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ โดยได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๑๘๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา และตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์จากคณะพุทธศาสตร์ ถึงเจ้าอาวาสในจังหวัดแพร่ ซึ่งขั้นตอนในการดำเนินการเก็บข้อมูล ใช้วิธีแบบแจกสอบถามแบบเจาะจงทั้งหมด ๑๘๐ ฉบับ ได้แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ทั้งหมด ๑๕๖ ฉบับ จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุ

ประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ โดยสถิติที่ใช้ ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่า t-test ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่มและการทดสอบค่า F-Test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้น ๓ กลุ่มขึ้นไป

๕.๒ สรุปผลการวิจัย

๕.๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอาชีพอิสระ / ค้าขาย / รับจ้างทั่วไป ส่วนด้านรายได้มีระดับรายได้ต่อเดือน ๔,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคเหนือ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่างๆ มาก่อน และส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดจากหนังสือทางพระพุทธศาสนา

๕.๒.๒ ความรู้ของผู้ตอบแบบสอบถามด้านประวัติพระพุทธศาสนา

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้เกี่ยวกับประวัติพระพุทธศาสนา ในภาพรวมอยู่ในระดับมีความรู้มาก เนื่องจากส่วนใหญ่อำถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบถูกเกินร้อยละ ๕๐ ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ พระพุทธศาสนาสอนให้ทำความดีละความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ตอบถูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๑ รองลงมา ได้แก่ พระรัตนตรัย ประกอบไปด้วย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๔ หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๖ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๘ และ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดีย คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๗ ส่วนคำถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบถูกน้อยที่สุด ๓ อันดับสุดท้ายเนื่องจากตอบถูกน้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากการบังดาลของพระเจ้าผู้ประทานพร คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๗ วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทาง

พระพุทธศาสนา ตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑ และสังเวชนียสถานที่เป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า คือ พุทธคยา เป็นคำตอบที่ถูกน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘

๕.๒.๓ ความรู้ของผู้ตอบแบบสอบถามด้านบุญ บาป กรรม

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้เกี่ยวกับบุญ บาป กรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมีความรู้มาก เนื่องจากส่วนใหญ่คำถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบจะถูกเกินร้อยละ ๕๐ ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ดังคำถาม พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลและเจริญภาวนาเป็นการสร้างบุญวิธีหนึ่ง, พระพุทธศาสนาสอนว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัวเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาป, พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลส่งผลทำให้ไปสู่สุคติหรือเป็นหนทางสู่สวรรค์, พระพุทธศาสนาสอนว่าบุญไม่ทำ กรรมไม่สร้าง เป็นเครื่องนำทางสู่สวรรค์ และพระพุทธศาสนาสอนว่าการทำบุญโดยหวังผลตอบแทนถือเป็นกุศลบุญ

๕.๒.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

ความเชื่อในด้านพุทธคุณต่อพระธาตุช่อแฮ ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยความเชื่อในด้านพุทธคุณต่อพระธาตุช่อแฮ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับมาก ได้แก่ ท่านเชื่อว่าการสักการะพระบรมสารีริกธาตุเป็นอุดมมงคลของชีวิต ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮมีผลต่อการปฏิบัติธรรม เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นบุญบารมี และท่านเชื่อว่าการสวดมนต์ประจำวันรอบพระธาตุช่อแฮทำให้มีอานิสงส์มาก ตามลำดับ

ความเชื่อในด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยความเชื่อด้านความด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ได้แก่ การเชื่อว่าพระธาตุช่อแฮมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีความคิดเห็นในระดับมาก ได้แก่ การเชื่อว่าคนที่มาสักการะพระธาตุช่อแฮจะโชคดีมีสุข การเชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุช่วยให้ท่านประสบความสำเร็จในชีวิต การเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮช่วยให้ท่านรอดพ้นจากภัยอันตราย และการเชื่อว่าการปฏิบัติตามพิธีกรรมจะมีอานิสงส์มากกว่าการกราบไหว้บูชาพระธาตุ ตามลำดับ

๕.๒.๕ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

การบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮ ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยการบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ การได้บูชาพระธาตุด้วยดอกไม้ของหอมเป็นประจำทุกปีหรือตามเวลาที่เหมาะสม การได้อธิษฐานจิตบูชาพระธาตุด้วยสิ่งของและปฏิบัติบูชา การได้บูชาด้วยการบริจาคเงินทองบูชาพระธาตุ และเมื่อได้มาไหว้พระธาตุช่อแฮแล้วได้ทำการเวียนเทียนทำประทักษิณทุกครั้ง ตามลำดับ และมีการบูชาในระดับปานกลาง ได้แก่ การได้จัดหาผ้าห่มพระธาตุทุกครั้งที่มีโอกาส

วิธีปฏิบัติต่อพระธาตุช่อแฮ ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุช่อแฮ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด การกราบไหว้พระสวมนต์เจริญภาวนา เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอยู่เป็นประจำ และการร่วมทำบุญเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดเป็นประจำ ตามลำดับ และมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ การรักษาศีล ๕ และศีล ๘ เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอย่างสม่ำเสมอ และการนั่งวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด ตามลำดับ

๕.๒.๖ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

๑. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธศาสนามีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน จากการทดสอบสมมติฐานสรุปได้ว่า

๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ที่แตกต่างมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๑.๒ ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา และความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรมที่แตกต่างมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๒. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคลและปัจจัยด้านพระพุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดแตกต่างกัน จากการทดสอบสมมติฐานสรุปได้ว่า

๒.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ที่แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๒.๒ ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา การรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิด ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา และความรู้เรื่องบุญ - บาป - กรรมที่แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๕.๓ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีข้อค้นพบที่ผู้วิจัยเห็นว่า น่าสนใจ และควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ด้านกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอาชีพอิสระ / ค้าขาย / รับจ้างทั่วไป โดยมีรายได้ต่อเดือน ๔,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ บาท ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคเหนือ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่างๆ มาก่อน และส่วนมากผู้ตอบแบบสอบถามสามารถรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดจากหนังสือทางพระพุทธศาสนา เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามแล้วจะเห็นได้ว่า การที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคเหนือ ซึ่งถือว่าเป็นถิ่นที่ประดิษฐานของพระธาตุสำคัญหลายแห่งของประเทศ ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความผูกพันต่อพระธาตุมากกว่าคนทางภาคอื่น ส่งผลให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคุ้นเคยในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดมาก่อน อีกทั้งยังรับรู้ประวัติความเป็นมาของพระธาตุประจำปีเกิด รวมถึงการเข้าใจประเพณีในการปฏิบัติต่อพระธาตุได้ง่ายและลึกซึ้งกว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มาจากภูมิลำเนาทางภาคอื่น

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพส่วนบุคคลแตกต่างกันมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน จากการวิเคราะห์สาเหตุเนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นคนภาคเหนือ ซึ่งคนภาคเหนือจะที่มีความเชื่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษว่าการทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน เช่น การทำบุญหรือทำนุบำรุงศาสนาจะส่งผลทำให้เรามีแต่

ความสุขความเจริญ โดยแนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของธนพร แดงขาว^๑ ที่ได้ศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา โดยทำการวิเคราะห์ว่า ชาวล้านนามีความเชื่อว่าการทำบุญจะทำให้ผู้ทำบุญพบแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งใดก็สมปรารถนา เชื่อในเรื่องนิพพานโดยเชื่อว่าหากตนได้บรรลุนิพพานก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ฉะนั้นชาวล้านนาจึงมุ่งทำบุญให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย นอกจากนี้ชาวล้านนายังมีความเชื่อและศรัทธาในเรื่องของพระธาตุเป็นอย่างมาก ดังปรากฏให้เห็นตามสถานที่สำคัญ ๆ ทุกเมืองของทางภาคเหนือก็จะมีกรกล่าวถึงที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ และเชื่อว่าผู้ที่ได้สักการะพระธาตุอันเป็นกระดุกของพระพุทธเจ้าจะส่งผลทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตรวมถึงการได้รับอานิสงส์เป็นอย่างมาก และความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุก็จะช่วยให้ผู้ที่กราบสักการะประสบความสำเร็จในชีวิตของตนได้ ชาวล้านนาจึงมีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ และใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบการบุญการกุศล ดังนั้นจากความเชื่อชาวล้านนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนภาคเหนือมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

ส่วนปัจจัยที่ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพส่วนบุคคลแตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน จากการวิเคราะห์สาเหตุ พบว่าการปฏิบัติต่อพระธาตุของชาวเหนือหรือชาวล้านนาเป็นประเพณีดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่อดีต จึงทำให้ชาวเหนือหรือชาวล้านนามีความคุ้นเคยต่อประเพณีและวัฒนธรรมในการปฏิบัติต่อพระธาตุเป็นอย่างดี ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ชาวเหนือให้ความสำคัญและเคารพเป็นอย่างมาก ชาวเหนือจะมีความเชื่อว่าการบูชาด้วยอามิสแก่พระธาตุอย่างสม่ำเสมอ เช่น การถวายเงินทองคำแก่พระธาตุจะเกิดอานิสงส์ทำให้มีผิวพรรณงามเปล่งปลั่ง บริบูรณ์ มั่งคั่งอยู่เย็นเป็นสุข หรือการถวายเครื่องหอมแก่พระธาตุจะส่งผลทำให้ใจสงบสะอาด เป็นสุขสดชื่นมีกลิ่นกายสะอาดสดชื่น เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติเหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวล้านนาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พันเดช โพธิ์วัฒน์^๒

^๑ ธนพร แดงขาว, “การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^๒ พันเดช โพธิ์วัฒน์, พระธาตุเจดีย์ประจำปีชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

ที่กล่าวไว้ว่าชาวเหนือจะมีคติความเชื่อในการไหว้ พระธาตุประจำปีเกิดมาตั้งแต่โบราณ โดยชาวเหนือและชาวล้านนามีความเชื่อว่าบุคคลซึ่งเกิดในปีนักษัตรใดก็ตามสมควรที่จะหาโอกาสไปกราบไหว้พระธาตุประจำปีเกิดของตนให้ได้อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นมงคลแก่ชีวิตมีอานิสงส์สูง และจะทำให้มีอายุยืนนานเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตนเองและครอบครัว

ด้านการปฏิบัติบูชาผู้ตอบแบบสอบถามมีการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากจะมีความเข้าใจว่าการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุนั้นในบางวิธีผู้ตอบแบบสอบถามมองว่าเป็นเรื่องที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ เช่น การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือการกราบไหว้พระ สวดมนต์เจริญภาวนาเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอยู่เป็นประจำ การปฏิบัติบูชาสิ่งเหล่านี้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติเพื่อเป็นประเพณีและต้องการให้ทำนุบำรุงศาสนาให้คงอยู่ การปฏิบัติบูชาจึงเป็นการบูชาที่พระพุทธเจ้าโปรดปรานมาก และทรงยกย่องว่าเป็นการบูชาพระตถาคตด้วยบูชาอย่างยิ่ง ดังพระพุทธดำรัส ว่า

“อานนท์ ผู้ใดแล เป็นภิกษุก็ตาม ภิกษุณีก็ตาม อุบาสกก็ตาม อุบาสิกา ก็ตาม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยังมีปกติประพฤติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า สักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคต ด้วยบูชาอย่างยิ่ง มีปกติประพฤติตามธรรมอยู่ อานนท์เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล”

ดังนั้นวิธีปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุไม่ว่าจะเป็นการอามิสบูชาหรือปฏิบัติบูชาก็เป็นสิ่งที่เหล่าพุทธศาสนิกชนถือเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนอยู่แล้วจึงทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพส่วนบุคคลแตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา จากการที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาแตกต่างกันมีความเชื่อต่อ พระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกันนั้น จากการวิเคราะห์พบว่า สาเหตุมาจากคนไทยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีตและยังเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้พุทธศาสนิกชนต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติพระพุทธศาสนา รวมถึงความรู้เกี่ยวกับบุญ - บาป - กรรม ซึ่งการนับถือพระพุทธศาสนานั้นในด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนไทยมีความผูกพัน

^๓ ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๑๔-๑๑๕.

กลมกลืนกับหลักคำสอนและความเชื่อเรื่องบุญ - บาป - กรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน จึงทำให้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อด้านพุทธคุณและความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุ ดังที่พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ)^๔ ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญของชาติและเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของชาติไทยอย่างแน่นแฟ้น พระพุทธศาสนาประสานประเพณีไทยให้กลมกลืนกันกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทยยังสามารถหล่อหลอมจิตใจคนไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยที่นับถือพุทธศาสนาต้องรู้และเข้าใจ นอกจากนี้ยังเชื่อในอานุภาพของพระธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในประเทศ โดยพบว่าผู้ที่มีโอกาสสักการบูชาพระธาตุจะทำให้มีความสุขความเจริญในชีวิต เนื่องจากเชื่อว่าพระธาตุเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธเจ้า และยังสามารถแสดงปาฏิหาริย์หรือแสดงปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติได้ ทำให้ผู้ที่มีความเชื่อและศรัทธาสามารถดำเนินชีวิตโดยตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ยึดมั่นในคุณธรรม ทำให้เกิดการแคล้วคลาด โดยผลก็มาจากการประพุดติดตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นเอง

จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเชิด เจริญรัมย์^๕ เรื่อง พระเครื่องกับสังคมไทย “ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา” ที่ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยว่าพุทธศาสนิกชนส่วนมากจะเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์และปาฏิหาริย์ที่มีอยู่กับพระบรมสารีริกธาตุและกราบไหว้บูชาเพื่อคุ้มครองตนเองให้แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวงและความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุอาจเกิดขึ้นจากพุทธานุภาพ, ธรรมานุภาพ, สังฆานุภาพ, ปุญญานุภาพและเทวานุภาพ ซึ่งบรรดาพละานุภาพทั้งหมดเหล่านี้สามารถจะเป็นพลังที่มีอำนาจซึ่งคลั่งคลั่งหรือทำให้เกิดปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้ จากผลงานวิจัยของพระมหาเชิด เจริญรัมย์^๖ นี้ยังสัมพันธ์กับแนวคิดของสมหมาย เปรมจิตต์และคณะ^๗ ที่ได้แสดงทัศนะไว้ว่า ตามความเชื่อของชาว

^๔ พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), *กฎแห่งกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาหม่อมกุญราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒๘.

^๕ พระมหาเชิด เจริญรัมย์, *พระเครื่องกับสังคมไทย : “ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา”*, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๑๖๕.

^๖ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, *พระเจดีย์ในลานนาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕.

พุทธลัทธิในไทยถือว่าชีวิตคนเรามีความเกี่ยวพันกับเคราะห์กรรมต่าง ๆ บุคคลนั้นจะต้องหาทางสะเดาะเคราะห์ให้พ้น จึงได้มีการกำหนดให้บุคคลที่เกิดในปีใดก็ตามได้ไหว้พระธาตุประจำปีเกิด เพราะความเชื่อว่าการไหว้พระธาตุมีอานิสงส์มาก สามารถป้องกันอันตรายให้กับผู้ที่ได้สักการบูชาอย่างแน่นอน โดยพื้นฐานความเชื่อเรื่องพระธาตุของชาวพุทธในปัจจุบันจึงมีสาเหตุมาจากความเชื่อเดิมที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาแตกต่างกันมีความเชื่อต่อพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

ส่วนความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้แตกต่างกันมีความเชื่อต่อพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกันนั้น จากการวิเคราะห์พบว่า การที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุไม่ต่างกันนั้น เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเหนือยึดถือในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ โดยใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ผู้ตอบแบบสอบถามมุ่งเน้นที่จะประกอบกรณียการกุศลซึ่งรวมถึงการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุโดยการรักษาศีล ๕ ศีล ๘ กราบไหว้พระธาตุ สวดมนต์ภาวนา หรือแม้แต่การนั่งวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นการบูชาแด่พระธาตุอยู่เป็นประจำ โดยการปฏิบัติบูชานี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จากการวิเคราะห์นี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดของพระสิริมงคลจารย์ ที่ได้กล่าวว่า การปฏิบัติบูชาถือได้ว่าเป็นเลิศกว่า “อามิสบูชา” เพราะสัมมาปฏิบัติ คือ การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้แล้ว ย่อมส่งผลให้ได้รับผลานิสงค์เป็นความสุขความเจริญในชีวิต ทั้งโลกียสุขและโลกุตระสุข และเป็นการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ด้วย

ดังนั้นการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุของพุทธศาสนิกชนจึงเป็นแนวคิดจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและยังเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนที่ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอและตลอดเวลา จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันมีวิธีปฏิบัติต่อพระธาตุประจำปีเกิดไม่แตกต่างกัน

๕.๔ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษา ดังต่อไปนี้

๕.๔.๑ พุทธศาสนิกชนที่มีความประสงค์จะเข้าไปสักการบูชาพระธาตุประจำปีเกิดในแต่ละนักษัตรควรมีการศึกษาข้อมูล รวมถึงความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระธาตุประจำปีเกิดในแต่ละนักษัตรให้ถูกต้อง

๕.๔.๒ พุทธศาสนิกชนที่จะเข้าไปสักการบูชาพระธาตุประจำปีเกิดในแต่ละนักษัตรควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการบูชาและการปฏิบัติของพระธาตุประจำปีเกิดในแต่ละนักษัตรให้ถูกต้องและเหมาะสม

๕.๔.๓ ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใจพุทธศาสนิกชนทุกคน ถ้าทุกคนมีความเชื่อและความศรัทธาต่อองค์พระธาตุอย่างถูกต้อง ขอมส่งผลทำให้เกิดการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุอย่างเคารพและยกย่อง ฉะนั้นในการบูชาและปฏิบัติต่อองค์พระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนทุกครั้งควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีเหตุและผลตามหลักกาลามสูตรของพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้เกิดความงมงาย

๕.๕ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๕.๑ ในการวิจัยภาคสนาม ควรมีการใช้เทคนิคในการทำวิจัยหลายอย่างประกอบกัน เช่น ผู้วิจัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในพิธีกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระธาตุ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาครั้งต่อไป หรือผู้วิจัยในวิธีการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น

๕.๕.๒ การวิจัยครั้งนี้ได้กล่าวถึงความเชื่อและวิธีปฏิบัติต่อพระธาตุประจำปีเกิด ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ เป็นสถานที่ทำวิจัย ในการการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเรื่องความเชื่อและวิธีปฏิบัติต่อพระธาตุประจำปีเกิด โดยเลือกพระธาตุจากสถานที่ต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในประเทศ โดยเป็นการทำวิจัยเชิงเปรียบเทียบ เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างความเชื่อและวิธีปฏิบัติของแต่ละพระธาตุว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

๕.๕.๓ จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจะมีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคเหนือ ในการทำวิจัยครั้งต่อไปกลุ่มตัวอย่างควรมีการกระจายภูมิลำเนาของกลุ่ม

ตัวอย่างให้เท่าเทียมกัน เพื่อให้เห็นความแตกต่างในด้านความเชื่อและวิธีปฏิบัติต่อพระธาตุประจำปี
เกิดในอย่างชัดเจนและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กระทรวงศึกษาธิการ กรมศาสนา. ทำเนียบวัดพระธาตุในประเทศไทย. เอกสารโรเนียว, ๒๕๒๓.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์,

๒๕๒๔.

เจริญ ต้นมหาพราน. พระบรมธาตุกรุงสยาม. นนทบุรี : อนัญญา, ๒๕๕๐.

เจือ สตะเวทิน. คติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, ๒๕๑๗.

ชัชวาล ทองดีเลิศ. สืบสานล้านนา. เชียงใหม่ : มิ่งเมืองเนาวรัตน์การพิมพ์, ๒๕๔๒.

ท.เทพนรินทร์. พระธาตุประจำราศี พระธาตุประจำวันเกิด. นนทบุรี : วี.ที.เอส, ๒๕๕๐.

ทศพล จังพานิชกุล. ปาฏิหาริย์พระธาตุเสด็จ : มหัศจรรย์แห่งปูชนียธาตุในพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์, ๒๕๕๓.

_____. พระบรมสารีริกธาตุปูชนียธาตุอันเป็นที่สุดแห่งการสักการบูชา กรุงเทพมหานคร :

คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์, ๒๕๕๓.

ทศพล จังพานิชย์กุล. พระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ ปุชนิยธาตุอันเป็นที่สุดแห่งการ

สักการบูชา. กรุงเทพมหานคร : คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์, ๒๕๔๘.

_____. ไหว้พระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิด. กรุงเทพมหานคร : คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์,
๒๕๔๘.

ทองสืบ ศุภะมาร์ค. ตำนานพระธาตุของพระพุทธเจ้าและพระสาวก. กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา,
๒๕๑๗.

ทักษิณ ทานตะวัน. ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติ
ความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ชงทอง จันทรางศุ. มหาธาตุ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ช.ธรรมรักษ์. อยู่อย่างสว่าง. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่นจำกัด, ๒๕๕๒.

ธรรมสภา. บุญและอานิสงส์จากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

ธวัช ปุณโณชก. วรรณกรรมท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

ธวัชชัย องค์กรวิเวทย์และวิไลรัตน์ ยักรอด. ไหว้พระธาตุเจดีย์ตามปีเกิด. กรุงเทพมหานคร :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗.

ธนิต อยู่โพธิ์. ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๒๔.

บุญช่วย สมพงษ์. ตำราพระธาตุและพระบรมธาตุ. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๒.

ประยูร ไพบูลย์สุวรรณ. โบราณวัตถุสถานในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียง. พระนคร : การ
ศาสนา, ๒๕๑๕.

พระครูกัลยาสิทธิวัฒน์ (สมาน กลุยานมโม). พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ.
กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท, ๒๕๕๑.

พระเทพคิลก (ระแบบ จิตญาโณ). ทางบุญ. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ร่วมฟ้าสยาม, มปป.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺโน). กฎแห่งกรรม. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาหมามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ). บุญ ยิ่งกว่าการทำบุญ. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสถาน, ๒๕๔๐.

พระธาตุข่อยแอ, วัด. รายงานผลการดำเนินงานประเพณีไหว้พระธาตุข่อยแอ เมืองแพร่ แห่งดวงหลวง
ประจำปี ๒๕๕๒. จังหวัดแพร่ : เมืองแพร่ การพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระปริยัติเวที (สุเทพ สุสฺสธมฺโม). พระไตรปิฎกแปลย่อ. พระนคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, ๒๕๑๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). คู่มือชีวิต. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทยจำกัด, ๒๕๔๘.

_____. บุญ-บาปมีที่รู้แผ่นดินไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๘.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทสื่อตะวันจำกัด, ๒๕๔๕.

พันเดช โพธิ์วัฒน์. พระธาตุเจดีย์ประจำชีวิต. กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา, ๒๕๕๐.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. ภาษาถิ่น. สงขลา : โรงพิมพ์เมือง, ๒๕๑๗.

มณี พะยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. เชียงใหม่ : หสน. ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

_____. วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๒๕.

มูลนิธิพระบรมธาตุในพระสังฆราชูปถัมภ์. พระบรมสารีริกธาตุ. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา
อินเตอร์พริ้นท์จำกัด, ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หนังสือที่ระลึกงานถวายผ้ากฐินพระราชทาน. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : อักษร
เจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

_____. ศิลปกรรมไทย : พระพุทธปฏิมา พระบรมมหาราชวัง วัด เรือนไทย ภาคกลาง.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๑.

วิทยา ประทุมธารัตน์และคณะ. พระบรมสารีริกธาตุ. กรุงเทพมหานคร : ธารบัวแก้ว, ๒๕๔๑.

วิเชียร บำรุงผล. ตำนานพระบรมธาตุโดยสังเขป. พระนคร : การพิมพ์พาณิชย์, ๒๕๒๗.

สมหมาย เปรมจิตต์, และคณะ. พระเจดีย์ในล้านนาไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔.

สมัย สุทธิธรรม. พระบรมธาตุสำคัญและประเพณีขึ้นพระธาตุล้านนา. กรุงเทพมหานคร : ไสภณ
การพิมพ์, ๒๕๕๓.

สมุคช้อย. ตำนานพระเจ้าเลียบโลก หนังสือผูกที่ ๑๑.

เสถียร สุก ไสภณ. ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทขอบบวณิชชา, ๒๕๓๗.

_____. ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทขอบบวณิชชา, ๒๕๓๗.

แสง จันทรงาม. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

สุทธิจิตรา สุทธิธรรม. พระธาตุช่อแฮ. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๕.

สุรพล คำรหัสกุล. แผ่นดินล้านนา. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๓๗.

สุริพันธุ์ มณีวัต. ปิยาราลึก. กรุงเทพมหานคร : ป.สัมพันธพานิชย์, ๒๕๔๓.

หลวงปู่มั่น ฐริทัตโต. บุญเป็นต้นทางแห่งกุศล กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

อมรเทโว ภิกขุ. พระธาตุมหัศจรรย์แห่งพระพุทธศาสนา. เชียงใหม่ : บริษัทวิทอินดิไซน์จำกัด,
๒๕๕๐.

อนุวิทย์ เจริญสุกกุล. สรุปผลการสัมมนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพมหานคร : ศิลปากร,
๒๕๒๗.

(๒) บทความ :

บุษกร เมธางกูร. รายการหันหน้าเข้าวัด. ทางสถานีวิทยุของพลที่ ๑ รักษาพระองค์ ออกอากาศวันที่
๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

เพ็ญสุภา สุขคตะใจอินทร์. “ปริศนาโบราณคดี: ผู้หญิงห้ามเข้า ผู้หญิงห้ามขึ้น”, มติชนสุดสัปดาห์.

ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑๕๗๘ (๒๕๕๓) : ๖๖

สมชาย สุรชาติ. “ความเชื่อของคนไทย”, ข่าวสด. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๗๒๒๖ (กันยายน ๒๕๕๓) : ๓๑.

(๓) วิทยานิพนธ์:

กุหลาบ กองประดิษฐ์. “ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในจังหวัดเพชรบูรณ์”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๕.

เชษฐะ ถิรทินรัตน์. “พระบรมสารีริกธาตุมหาสถาน”. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

เดชา อยู่หว่าง. “การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

ตรีชฎา รัชบังแหลม. “ความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

ชนพร แดงขาว. “การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

ธีรราช อักษรดิษฐ์. “บทบาทและความหมายของพระธาตุ ในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์ กรณีศึกษาความเชื่อ เรื่องพระธาตุปีเกิดในล้านนา”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ประคอง ทิมกระแสนิช. “พรหมจักรชาดก : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖.

พรรณนิภา ปิ่นทวนิช. “การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖.

พระมหาเชิด เจริญรัมย์. “พระเครื่องกับสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑

พระมหาสมชาย ธีรปภาโส. “วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”.

วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๖.

พระมหาสินสมุทร พลจันทร์. “ความเชื่อเรื่องบุญ บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดเลย”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

ภัสราภรณ์ เทศธรรม. “ตำนานพระธาตุประจำปีเกิด”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

ภาณุภูมิ สุขเจริญ. “วิเคราะห์ความเชื่อที่เกี่ยวกับโบราณสถานที่ยุณเฒ่าของอุทยาน
ประวัติศาสตร์สุโขทัย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๗.

วงศ์เดือน ทองเจียว. “ความเชื่อเรื่องบุญและพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถของชาวพุทธในจังหวัด
สุพรรณบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏ
นครปฐม, ๒๕๔๕.

สมพร จันอุด. “ความเชื่อบุญบาปตามแนวทางพระพุทธศาสนา ของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัด
มหาสารคาม”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๕.

สุขชัย กาญจนอม. “ความเชื่อเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุขามแก่น”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๕.

สุทธาธิกุล กาญจนกรางกูร. “การวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่ออนุสาวรีย์
ท้าวสุรนารี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๔๔.

สุพจน์ ทองเนื้อขาว. “ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑.

ภาคผนวก

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๑๑๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร อาจารย์รังษิ์ สุนต์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามจำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสมุห์วรวิทย์ นามสกุล ดุษฎีพฤตพันธ์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๕๐๓๖ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพระพุทธรูปในจังหวัดแพร่” โดยการทำวิจัย มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยวัน เวลา ตามแต่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตนเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขออัญมิตนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาอุบล จรธมฺโม ๐๘๙ -๙๘๐๕๔๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๑๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.ประมุข สารพันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามจำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสมุห์วรวิทย์ นามสกุล สุขภูมิตถ์ เลขประจำตัวนิสิต
 ๕๒๐๑๔๐๕๐๓๖ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ
 เกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพระพุทธรูปในจังหวัดแพร่” โดยการทำวิจัย มีความ
 จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
 โดยวัน เวลา ตามแต่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตนเอง หวังเป็น
 อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขออัญมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ
 โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาอุบล จรธมโม ๐๘๔ -๔๘๐๕๕๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๑๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รศ.บำรุง สุขพรรณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามจำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสมุทรวิทย์ นามสกุล สุขฤทธิพนธ์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๕๐๓๖ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพระพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่” โดยการทำวิจัย มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยวัน เวลา ตามแต่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตนเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขออัญมิตนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th> E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาอุบล จรธมฺโม ๐๘๙-๙๘๐๕๔๘๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ. ๖๑๐๑/๑๕๔

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

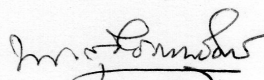
เรียน พระครูวิมลกิตติสุนทร เจ้าอาวาสพระธาตุข่อยแอ จังหวัดแพร่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

พระครูสมุห์วรวิทย์ นามสกุล คุณภูพณิพันธ์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๕๐๓๖ นิสิต
ปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพระพุทธรูปในจังหวัดแพร่” โดยในการทำวิจัย มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ผลิตเก็บรวบรวมข้อมูลในวัน เวลาและสถานที่
ซึ่งนิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
เป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมาล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th> E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาอุบล จรธมโม ๐๘๙-๙๘๐-๕๕๘๔

ภาพพระธาตุประจำปีเกิด ๑๒ นักษัตร

๑. ปีจอ พระธาตุประจำปีชวด พระธาตุศรีจอมทอง ต. บ้านหลวง อ. จอมทอง จ.เชียงใหม่

๒. ปีเป่า พระธาตุประจำปีฉลู พระธาตุลำปางหลวง ต. ลำปางหลวง อ. เกาะคา จ.ลำปาง

๓. ปีย์ พระธาตุประจำปีขาล พระธาตุช่อแฮ ต. ช่อแฮ อ. เมืองแพร่ จ.แพร่

๔. ปี่หม้า พระธาตุประจำปีเถาะ พระธาตุแช่แห้ง ต. ม่วงตึ๊ด อ. ภูเพียง จ.น่าน

๕. ปีสี่ พระธาตุประจำปีมะโรง พระพุทธสิหิงค์ ต. พระสิงห์ อ. เมือง จ.เชียงใหม่

๖. ปีได้ พระธาตุประจำปีมะเส็ง พระศรีมหาโพธิ์หรือต้นโพธิ์ ประเทศอินเดีย หรือวัดเจ็ดยอด
 ถ. ซูเปอร์ไฮเวย์ ต. ช้างเผือก อ. เมือง จ. เชียงใหม่

๗. ปีสะง้ำ พระธาตุประจำปีมะเมีย พระธาตุขเวดากอง เนินเขาเชียงกุตระ เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า
หรือวัดพระบรมธาตุ ต. เกาะตะเกา อ. บ้านตาก จ. ตาก

๘. ปีเมื่อด พระธาตุประจำปีมะแม พระธาตุดอยสุเทพ ต. สุเทพ อ. เมือง จ.เชียงใหม่

๕. ปีสัน พระธาตุประจำปีวอก พระธาตุพนม ต. ธาตุพนม อ. ธาตุพนม จ.นครพนม

๑๐. ปีเล่า พระธาตุประจำปีระกา พระธาตุหริภุญชัย ต. ในเมือง อ. เมืองลำพูน จ.ลำพูน

๑๑. ปี่เสียด พระธาตุประจำปีจอ พระธาตุเกศแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือพระเจดีย์
วัดเกตการาม ถ. เจริญราษฎร์ ต.วัดเกต อ. เมือง จ. เชียงใหม่

๑๒. ปี่ไถ่ พระธาตุประจำปีกุน พระธาตุคอกยตุงต. ห้วยไคร้ อ. แม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย

แบบสอบถาม

เรื่อง ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่

คำชี้แจง : แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชน เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชน และเพื่อศึกษาผลที่เกิดจากความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ สำหรับพระธาตุช่อแฮเป็นพระธาตุประจำปีเกิดคนเกิดปีชวด เพื่อเสริมสิริมงคลแก่ชีวิตจึงเป็นที่เคารพศรัทธาคนเกิดปีชวด ดังนั้นจึงขอความร่วมมือ ผู้เดินทางมาศึกษาและเที่ยวชมวัดทุกท่าน ได้พิจารณาและให้ข้อมูลตามความเป็นจริงหรือตามความเห็นของท่าน

ตอนที่ ๑ : ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับสภาพของท่าน

๑. เพศ

☐ ชาย☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี☐ ๒๑ - ๓๐ ปี☐ ๓๑ - ๔๐ ปี☐ ๔๑ - ๕๐ ปี☐ ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. การศึกษา

☐ ประถมศึกษา☐ มัธยมศึกษาตอนต้น☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.☐ อนุปริญญา/ปวส.☐ ปริญญาตรี☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพ

☐ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ☐ พนักงานเอกชน☐ ผู้ประกอบการ/นายจ้าง☐ อาชีพอิสระ/ค้าขาย/รับจ้างทั่วไป☐ นักเรียน/นักศึกษา☐ อื่น ๆ.....

๕. รายได้

☐ ต่ำกว่า ๔,๐๐๐ บาท☐ ๔,๐๐๑ - ๘,๐๐๐ บาท☐ ๘,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท☐ ๑๒,๐๐๑ - ๑๖,๐๐๐ บาท☐ สูงกว่า ๑๖,๐๐๐ บาท

๖. ภูมิลำเนา

- ☐ ภาคเหนือ ☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ☐ ภาคตะวันออก
☐ ภาคกลาง ☐ ภาคตะวันตก ☐ ภาคใต้

๗. ท่านเคยเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดหรือร่วมกับหน่วยต่าง ๆ หรือไม่

- ☐ เคย ☐ ไม่เคย

๘. ท่านรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดอย่างไร

- ☐ การบอกข่าวของวัดพระธาตุช่อแฮ ☐ หนังสือทางพุทธศาสนา
☐ ข่าวของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ททท. ☐ การบอกของพระเถระ / ผู้ใหญ่
☐ อื่น ๆ (ระบุ)

ตอนที่ ๒ : ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความแต่ละข้อตรงกับความรู้ด้านประวัติพุทธศาสนาของท่านมากน้อยเพียงใดแล้วใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ถูกต้อง

ปัจจัยด้านพระพุทธศาสนา	คำตอบ	
	ใช่	ไม่ใช่
ความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนา		
๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดีย		
๒. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากการบันดาลของพระเจ้าผู้ประทานพร		
๓. พระพุทธศาสนาสอนให้ทำความดี ละความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์		
๔. พระรัตนตรัย ประกอบไปด้วย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์		
๕. วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓		
๖. หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร		
๗. หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค		
๘. สังฆนิยสถานที่เป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า คือ พุทธคยา		
ความรู้เรื่องบุญ บาป กรรม		
๑. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลส่งผลทำให้ไปสู่สุคติหรือเป็นหนทางสู่สวรรค์		
๒. พระพุทธศาสนาสอนว่าการรักษาศีลและเจริญภาวนาเป็นการสร้างบุญวิธีหนึ่ง		
๓. พระพุทธศาสนาสอนว่าการทำบุญโดยหวังผลตอบแทนถือเป็นกุศลบุญ		
๔. พระพุทธศาสนาสอนว่าบุญไม่ทำ กรรมไม่สร้าง เป็นเครื่องนำทางสู่สวรรค์		
๕. พระพุทธศาสนาสอนว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัวเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาป		

ตอนที่ ๓ ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความแต่ละข้อความตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านมากน้อยเพียงใดแล้วใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

คำอธิบายในการตอบ :	5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
	4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
	3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
	2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
	1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยมาก

รายการ	ระดับความคิดเห็น (ความเชื่อ)				
	๕	๔	๓	๒	๑
ความเชื่อในด้านพุทธคุณต่อพระธาตุช่อแฮ					
๑. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระบรมสารีริกธาตุเป็นอุมงคลของชีวิต					
๒. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นการระลึกถึงพระพุทธรเจ้า					
๓. ท่านเชื่อว่าการสวดมนต์ประจำวันรอบพระธาตุช่อแฮทำให้มีอานิสงส์มาก					
๔. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮมีผลต่อการปฏิบัติธรรม เช่น สิล สมาธิ และปัญญา					
๕. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮเป็นบุญบารมี					
ความเชื่อด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุช่อแฮ					
๑. ท่านเชื่อว่าพระธาตุช่อแฮมีความศักดิ์สิทธิ์					
๒. ท่านเชื่อว่าการสักการะพระธาตุช่อแฮช่วยให้ท่านรอดพ้นจากภัยอันตราย					
๓. ท่านเชื่อว่าคนที่มาสักการะพระธาตุช่อแฮจะโชคดีมีสุข					
๔. ท่านเชื่อว่าการปฏิบัติตามพิธีกรรมจะมีอานิสงส์มากกว่าการกราบไหว้บูชาพระธาตุ					
๕. ท่านเชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุช่วยให้ท่านประสบความสำเร็จในชีวิต					

ตอนที่ ๓ ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระราชพิธีประจำปีเกิด (ต่อ)

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความแต่ละข้อความตรงกับระดับการปฏิบัติของท่านมากน้อยเพียงใดแล้วใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับระดับการปฏิบัติของท่าน

คำอธิบายในการตอบ :	5	หมายถึง	ปฏิบัติมากที่สุด
	4	หมายถึง	ปฏิบัติมาก
	3	หมายถึง	ปฏิบัติปานกลาง
	2	หมายถึง	ปฏิบัติน้อย
	1	หมายถึง	ปฏิบัติน้อยมาก

รายการ	ระดับการปฏิบัติ (วิธีการปฏิบัติ)				
	๕	๔	๓	๒	๑
การบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุช่อแฮ					
๑. ท่านได้บูชาพระธาตุด้วยดอกไม้ของหอมเป็นประจำทุกปี หรือตามเวลาที่เหมาะสม					
๒. เมื่อท่านได้มาไหว้พระธาตุช่อแฮแล้ว ท่านได้เวียนเทียนทำประทักษิณทุกครั้ง					
๓. ท่านได้จัดหาผ้าห่มพระธาตุทุกครั้งที่มีโอกาส					
๔. ท่านได้อธิษฐานจิตบูชาพระธาตุด้วยสิ่งของและปฏิบัติบูชา					
๕. ท่านได้บูชาด้วยการบริจาคเงินทองบูชาพระธาตุ					
การปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุช่อแฮ					
๑. ท่านรักษาศีล ๕ และศีล ๘ เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอย่างสม่ำเสมอ					
๒. ท่านนั่งวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด					
๓. ท่านนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิด					
๔. ท่านกราบไหว้พระ สวดมนต์เจริญภาวนาเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดอยู่เป็นประจำ					
๕. ท่านทำบุญเพื่อเป็นการบูชาแด่องค์พระธาตุประจำปีเกิดเป็นประจำ					

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอเจริญพรขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลตรงความเป็นจริง

เจริญพร

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุโก (ดุษฎีบัณฑิต)

ประวัติของผู้วิจัย

ชื่อ พระครูสมุห์วรวิทย์ ฉายา ผาสุโก นามสกุล ดุษฎีพฤติพันธุ์
 เกิด ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๑๓
 อุปสมบท ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ณ วัดทัพยายท้าว ต.หนองปากโรง อ.เมือง จ.นครปฐม
 มีพระครูอาชาวิมลเป็นพระอุปัชฌาย์
 ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ ๑ ต.วังตะกู อ.เมือง จ.นครปฐม
 สังกัด วัดสามชุก เลขที่ ๓ หมู่ ๑ ต.สามชุก อ.สามชุก จ. สุพรรณบุรี

ได้พระครูฐานานุกรมศักดิ์

เป็นพระครูสมุห์ของพระราชพรหมจริยคุณ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

การศึกษา

แผนกธรรม

- พ.ศ. ๒๕๕๒ อภิธรรมบัณฑิต พ.ธ.บ.
- พ.ศ. ๒๕๔๐ น.ธ. เอก วัดคอนขนาท ต.คอนยายหอม อ.เมือง จ.นครปฐม

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๕๒ เข้าศึกษาหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา (รุ่นที่ ๒๒) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน้าที่การงาน

- พ.ศ. ๒๕๔๒ – ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ประจำสำนักเรียน
วัดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
- พ.ศ. ๒๕๔๒ – ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระพุทธศาสนา และ เป็นพระวิทยากรอบรม
จริยธรรม แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาประจำสำนักเรียนวัดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี